

**KUZEY KIBRIS TÜRK
CUMHURİYETİ
MERKEZ BANKASI**

**YILLIK RAPOR
2002**

ÖNSÖZ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde 1999 yılında başlayan ekonomik kriz sonucu finans sektöründe de problemler yaşanmaya başlanmıştır. Bu kriz zaten kırılgan bir yapıya sahip olan bankacılık sektörünü önemli oranda ve olumsuz yönde etkilemiş, mali bünyeleri zayıflayan ve mükellefiyetlerini yerine getiremeyen öncelikli olarak beş banka Bakanlar Kurulu Kararı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devredilerek bu bankaların tasfiye süreci başlatılmıştır.

Yaşanan krizin temel nedenleri, ekonomide kamunun ağırlığının yüksek olması ve uygulanan politikaların kamu harcamalarını artırması, buna bağlı olarak bütçe açıklarının KKTTC ekonomisinin kendi imkanları ile karşılanmasının imkansız hale gelmesidir. Özellikle 1990'lı yıllarda ekonomide uzun vadeli politikalar yerine daha kısa vadeli çözüm stratejileri belirlenmiş, bu da mevcut yapıdaki kırılganlığı artırmış ve beklentileri olumsuz etkilemiştir.

Bankacılık sisteminde ise, kredi hacmindeki hızlı genişleme, denetim ve gözetim sistemi zayıfken finansal piyasaların liberalleşmesi, mevduat sigorta sisteminin tüm mevduatlara yönelik olarak uygulanması, yasal ve kurumsal altyapıdaki yetersizlik ile bütçe açıklarının finansmanında mali sektör kaynaklarının kullanılması bankaların mali yapılarını ve finansal sistemin istikrarını bozarak ekonominin bütünü için risk oluşturmuştur.

Kaynaklarının önemli bir bölümü kamu finansmanında kullanıldığından Merkez Bankasının mali gücü zayıflamış, sektörde oluşabilecek herhangi bir probleme zamanında gerekli müdahale edebilme yeteneği sınırlanmıştır.

Mali sektördeki sorunların çözümüne yönelik olarak Merkez Bankasının yeniden yapılandırılarak finans sektöründeki etkinliğinin artırılması, böylelikle bankaların piyasa disiplini içerisinde sağlıklı ve etkin bir yapıda işleyişi için uygun ortamın yaratılması ve bu sayede ülkenin uzun vadeli ekonomik büyümesine ve istikrarına katkıda bulunulması hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmak için Bankalar Yasası ile Merkez Bankası Yasasının değiştirilerek, bu Kurumun daha özerk bir yapıya kavuşturulması sağlanmış ve bankacılık sektörünün tek elden düzenlenip, denetlenmesi amacıyla tüm yetkiler Merkez Bankasında toplanmıştır.

Bağımsız bir Merkez Bankasının, finans sektöründeki güveni kalıcı kılması için uygulamaya koyduğu politikalar konusunda şeffaf olması, anlaşılabilir ve doğru bilgiyi zamanında piyasaya ulaştırması gerekmektedir. Merkez Bankası kamu finansman kaynağı değil, piyasaların sağlıklı işleyişine yön verecek teknik ve likit kaynaklarla donanmış, sektörün ihtiyaçlarına cevap veren bir yapıda olmalıdır. Bu aynı zamanda ekonominin daha sağlıklı işlemesi için de gereklidir.

KKTTC Merkez Bankası, piyasada güven ve istikrarı oluşturabilmek amacıyla, mali ve idari yapısı ile teknik donanımına önem vererek teknik altyapısını güçlendirmeye çalışmıştır. Bu amaçlara yönelik olarak, Merkez Bankası'nda sistemli bir yenilenme ve değişim süreci başlatılmış ve kurumsal alanda yeniden yapılanma gereği olarak, Kurumun amacına yönelik hızlı, verimli ve kaliteli hizmet üreten bir örgüt yapısı ile bilgiye dayalı, hızlı ve etkin bir karar alma süreci oluşturulmaya çalışılmıştır.

Meydana gelen krizler risk unsurunun ve sermaye yeterlilik kavramının önemini daha da artırmıştır. Bu doğrultuda, bankaların sermaye durumlarının genel risk profili ile uyumlu olmasını sağlamaya yönelik olarak, asgari sermaye yeterlilik rasyosunun % 8 olması uygulamaya konulmuştur. Bankacılıkla ilgili uluslararası düzenlemelerin temeli, risk ile özkaynak arasındaki doğrusal ilişkiye dayanmaktadır. Dolayısıyla, bankaların üstlendikleri riskleri karşılamada, özkaynakları bakımından yeterli hale gelmeleri önem arz etmektedir. %100 mevduat güvencesi, gerek bankaların gerekse mevduat sahiplerinin daha yüksek kazanç elde etmek amacıyla, yüksek risk üstlenmelerine neden olmaktadır. Ülkelerin, kriz dönemlerinde % 100 mevduat garantisi vermeleri, genellikle geçici sürelerle başvurdukları bir yöntemdir. Mali sistemde dengelerin korunması için, istikrar tesis edildikten sonra, sınırlı mevduat sigortası uygulamasına geçilmesi gerekmektedir.

Finansal krizler gerçekleşmeden çok önce erken uyarı sinyalleri göndererek olası krizleri haber verirler. Eğer bu sinyaller doğru algılanır ve etkili bir şekilde değerlendirilebilirse pek çok kriz oluşmadan ortadan kaldırılabılır. Uygulamaya konulan düzenlemelerle, bankaların, düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek her türlü işlem ve uygulamaların önlenmesi, münferit sorunların sistemik riske dönüşmemesi, erken uyarı ve erken müdahale sistemlerinin geliştirilmesi ve sektörün risklere karşı direnç ve esnekliğinin artırılması hedeflenmektedir.

Krizle kadar bankacılık sektörü, %70 Döviz %30 TL yapısıyla yabancı para açık pozisyonuna bağlı olarak kur riskine, kısa vadeli kaynağın (1 ay gibi) uzun vadeli kullanım yapısı nedeniyle likidite ve faiz riskine; kredi portföyündeki kredilerin hakim ortaklarca yoğunluklu olarak kullanılması ve kredilere yeterli karşılık ayrılmamasından dolayı kredi riskine, küçük ölçekli bankacılık yapısından ötürü karlılık performansının ve dolayısıyla da özkaynaklarında düşüşe, yetersiz iç denetim ve risk yönetimi sistemleri gibi temel yapısal sorunlar nedeniyle krizlere karşı aşırı hassas bir yapıda idi. Nitekim bankacılık sektöründe 2000-2002 döneminde likidite riski, kur riski ve kredi riskinden kaynaklanan finansal sorunlara karşı koyamayan 12 banka, T.M.S.F.'na devredilmiş olup bu bankalardan 11'inin bankacılık yapma ve mevduat kabul etme izinleri kaldırılmıştır.

Merkez Bankası Yönetimi, kriz sonrası oluşturulan yeni yapıda izlediği politikalarla, bankacılık sektörünün güçlendirilmesi yönünde önemli adımlar atmıştır. Ancak sektördeki yeniden yapılandırma henüz tamamlanmamıştır. Kamu bankalarının rehabilite edilmesi, sektörün aktif kalitesinin yükseltilmesi, özsermayenin güçlendirilmesi ve sektördeki rekabetin etkinleştirilmesi konusunda çalışmalar devam etmektedir. Ayrıca Merkez Bankası bilançosu son iki yılda önemli ölçüde ve olumlu yönde değişmiş olmasına rağmen mali sistemde daha sağlıklı bir yapının oluşturulabilmesi amacıyla hem Kurumun hem de kamu bankalarının kamu açıklarını finanse eden yapısının ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Kurum olarak hedefimiz, hesap verebilirlik ilkesine dayalı, işleyiş kuralları oturmuş, açık ve şeffaf bir mali piyasa oluşturmak, mali piyasadaki aktörlerin kurumsal yapılarının tamamlanmasına katkı koymak ve kamu sektörünün mali piyasalardaki baskısını azaltmaktır.

Sonuç olarak ekonomide makro ekonomik istikrar oldukça önemlidir. Ekonomide makro istikrar ancak finansal istikrarı sağlamakla mümkün olabilmektedir. Mali ve parasal istikrar sağlıklı ve etkin bir mali sistemin sürdürülmesiyle temin edilebilmektedir.

Erdoğan KÜÇÜK
Başkan

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
1. KKTC EKONOMİSİNİN GELİŞİMİ.....	1
1.1. Ekonomik Büyüklüklerin Gelişimi ve Genel Değerlendirme.....	1
1.1.1. Ekonominin Temel Dönemler İtibarıyla Analizi.....	1
1.1.1.1 1977-1981 Dönemi.....	1
1.1.1.2 1982-1990 Dönemi.....	2
1.1.1.3 1991-1999 Dönemi.....	2
1.1.1.4 2000-2002 Dönemi.....	2
1.1.2. Temel Ekonomik Göstergeler.....	3
1.2. Sonuç.....	9
2. KKTC BANKACILIK SEKTÖRÜ.....	10
2.1. Bankacılık Krizini Doğuran Temel Nedenler.....	10
2.1.1. Makroekonomik Politikalardan Kaynaklanan Sorunlar.....	10
2.1.2. Düzenleme ve Denetleme Mercilerinden ve Yasal Altyapıdan Kaynaklanan Sorunlar.....	11
2.1.3. Bankaların Bilanço Yapısından Kaynaklanan Sorunlar.....	12
2.1.4. KKTC Merkez Bankası Bilanço Yapısından Kaynaklanan Sorunlar.....	13
2.1.5. Sonuç.....	13
2.2. Bankacılık Sektörünün Finansal Büyüklüklerindeki Gelişmeler.....	14
2.2.1. 1985-2002 Dönemi.....	14
2.2.2. 2001-2002 Dönemi.....	17
2.2.2.1 Aktif Yapısındaki Gelişmeler.....	19
2.2.2.2. Nakit Değerler, KKTC Merkez Bankası ve Bankalardan Alacaklar.....	20
2.2.2.3 Krediler.....	20
2.2.2.4 Tahsili Gecikmiş Alacaklar.....	22
2.2.2.5 Pasif Yapısındaki Gelişmeler.....	23
2.2.2.6 Mevduat.....	23
2.2.2.7 Özkaynaklar.....	25

2.2.3	Finansal Risklerdeki Gelişmeler.....	25
2.2.3.1	Likidite ve Faiz Riski.....	25
2.2.3.2	Kredi Riski.....	26
2.3.	Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması.....	27
2.3.1.	Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması.....	27
2.3.2.	Kooperatif Bankalarının Yeniden Yapılandırılması.....	29
2.3.3.	Özel Bankaların Yeniden Yapılandırılması.....	30
2.3.3.1	Sermaye Düzenlemeleri.....	30
2.3.3.2.	Risk Düzenlemeleri.....	31
2.3.3.3.	Kredi ve İştirak Sınırlamaları ile Karşılıklara İlişkin Düzenlemeler...	31
2.3.3.4.	Muhasebe Standartları ve Bağımsız Denetim.....	32
2.3.3.5.	Devir ve Birleşmelere İlişkin Düzenlemeler.....	32
2.3.3.6.	Bankacılık Sektörüne Yönelik Diğer Düzenlemeler.....	32

3. KKTC MERKEZ BANKASI.....	33
3.1. Genel Değerlendirme.....	33
3.2. KKTC Merkez Bankası Bilançosu.....	35
3.2.1. KKTC Merkez Bankasının 1985-2001 ile 2001-2002 Dönemlerine Ait Mali Göstergelerinin Gelişimi.....	35
3.2.1.1. 1985-2001 Dönemi.....	35
3.2.1.2. 2001-2002 Dönemi.....	40
3.2.2. Aktif Yapısı ve Gelişmeler.....	40
3.2.3. Nakit Değerler ve Bankalardan Alacaklar.....	41
3.2.4. Menkul Değerler Cüzdanı.....	42
3.2.5. Krediler.....	42
3.2.6. Pasif Yapısı ve Gelişmeler.....	42
3.2.7. Mevduat.....	43
3.2.8. Mevduat Munzam Karşılıkları.....	43
3.2.9. Özkaynaklar.....	44
3.3. Yönetim, İnsan Kaynakları ve İdari İşler.....	45
3.3.1. Yönetim Kurulu.....	45
3.3.2. İnsan Kaynakları.....	45
3.3.3. Eğitim Faaliyetleri.....	46
3.4. Bilgi Sistemleri ve Teknik Donanım Çalışmaları.....	47
3.5. Yasal ve İdari Düzenlemeler ile Faaliyetler.....	48

4. TMSF BÜNYESİNDEKİ VE TASFİYE HALİNDEKİ BANKALARIN YENİDEN YAPILANDIRILMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ.....	50
4.1. TMSF ile İlgili Yasal Ve Kurumsal Düzenlemeler.....	50
4.2. TMSF'ye Devredilen Bankalar ve Devir Gerekçeleri.....	51
4.3. Finansal ve Operasyonel Yeniden Yapılandırma.....	54
4.4. Aktif Yönetimi ve Tahsilat.....	55
4.5. Hakim Ortakların Kullandığı Krediler ve Bunlarla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	56
4.6. Kredilerin Çözümlemesinde Karşılaşılan Sorunlar.....	58
4.6.1. Hukuki Sorunlar	58
4.6.2. Muhasebe Kayıtlarındaki Sorunlar.....	58
4.6.3. Teminatlarla İlgili Sorun.....	58
5. Genel Değerlendirme ve Sonuç.....	59
Ek Tablolar.....	60
Ek Grafikler.....	69

TABLolar

Tablo-1	KKTC’de Seçilmiş Dönemler İtibarıyla Temel Ekonomik Göstergeler.....	1
Tablo-2	Seçilmiş Yıllar İtibarıyla Cari İşlemler Açığı, İhracat ve Dış Ticaret Açığının GSYİH’ye Oranı İle İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%).....	4
Tablo-3	Kamu/ Özel Yatırımların Ve Tasarruflarının GSYİH’ye Oranı (%).....	5
Tablo-4	Mali Müesseselerin GSYİH İçerisindeki Payı ve GSYİH’ye Katma Değerinin Reel Büyüme Hızı.....	5
Tablo-5	KKTC’de 1977-2002 Dönemi Kamu Sektörünün Yurtiçi Toplam Borç Stoku.....	8
Tablo-6	Geçmişten Günümüze KKTC’de Meydana Gelen Ekonomik Krizler ve Bu Krizlerin GSMH Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	9
Tablo-7	1985-2002 Dönemi Bankaların Türü ve Sayısı.....	11
Tablo-8	Banka Bilanço Büyüklüklerinin Yıllara Göre Değişimi (ABD\$).....	14
Tablo-9	Banka Bilanço Büyüklüklerinin Yıllık Ortalama Reel Değişim Hızı (%).....	15
Tablo-10	Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Kredi ve Avansların Toplam Plasmanlar İçindeki Oranı ve Yıllara Göre Değişimi.....	16
Tablo-11	Gruplar İtibarıyla Aktif Büyüklüğündeki Gelişmeler.....	18
Tablo-12	Grup Paylarındaki Gelişmeler.....	18
Tablo-13	Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma (Yüzde).....	19
Tablo-14	Seçilmiş Aktif Büyüklükleri.....	19
Tablo-15	Nakit Değerler ile KKTC Merkez Bankası ve Bankalardan Alacaklar.....	20
Tablo-16	Banka Grupları İtibarıyla Toplam Krediler.....	20
Tablo-17	Toplam Kredilerin Sektörlere Göre Dağılımı.....	21
Tablo-18	Tahsili Gecikmiş Alacaklar, Ayrılan Karşılıklar ve Takibe Dönüşme Oranı.....	22
Tablo-19	Bankaların Pasif Yapısı.....	23
Tablo-20	Banka Grupları İtibarıyla Mevduat ve Toplam İçindeki Payları (%).....	23
Tablo-21	Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı.....	24
Tablo-22	Mevduatın Vadelerine Göre Dağılımı.....	24
Tablo-23	Özkaynaklar.....	25

Tablo-24	Likit ve Likit Benzeri Aktiflerin Gelişimi (Sektör) (%).....	25
Tablo-25	Likit ve Likit Benzeri Aktiflerin Gelişimi (Gruplar) (%).....	26
Tablo-26	Likit ve Likit Benzeri Aktiflerin Pasifleri Karşılama Oranı (%).....	26
Tablo-27	Toplam Kredilerin Toplam Aktiflere ve Özkaynaklara Oranı (%).....	27
Tablo-28	KKTC Bütçe Açıkları ve Hazinesinin Merkez Bankasına Olan Borç Toplamı.....	35
Tablo-29	Bilanço Büyüklüğündeki Gelişmeler.....	40
Tablo-30	Bankaların Aktif Yapısı.....	41
Tablo-31	Toplam Aktiflerin TP-YP Kompozisyonu (%).....	41
Tablo-32	Nakit Değerler ve Bankalardan Alacaklar	41
Tablo-33	Menkul Değerler Cüzdanı.....	42
Tablo-34	Kredilerin Gelişimi.....	42
Tablo-35	Bankanın Pasif Yapısı.....	42
Tablo-36	Toplam Pasiflerin TP-YP Kompozisyonu.....	43
Tablo-37	Mevduatın Gelişimi.....	43
Tablo-38	Mevduat Munzam Karşılıklarının Gelişimi.....	43
Tablo-39	Özkaynaklar.....	44
Tablo-40	KKTC Merkez Bankası Bilançosu.....	44
Tablo-41	Personelin Hizmet Gruplarına Göre Dağılımı.....	45
Tablo-42	Personelin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	46
Tablo-43	Eğitim Programları ve Katılımı.....	46
Tablo-44	Bankaların TMSF'ye Devrinin Yasal Dayanağı.....	51
Tablo-45	TMSF Bünyesine Devredilen Bankalar Listesi.....	53
Tablo-46	TMSF Bankalarının ve Tasfiye Halindeki Bank.Şube ve Personel Sayısı.....	54
Tablo-47	TMSF'nin Kredilerden Sağladığı Nakit Girişler (31/12/2002 itibarıyla).....	55
Tablo-48	Geri Ödeme Planına Bağlanan Alacaklar.....	56
Tablo-49	TMSF'ye Devredilen 5 Bankanın 2001 Mali Yılı Bilanço Tablosu.....	57

GRAFİKLER

Grafik-1	KKTC’de 1977-2002 Dönemi Reel Büyüme Hızı.....	3
Grafik-2	KKTC’de Seçilmiş Yıllar İtibarıyla Tarım, Sanayi ve Hizmetler Sektörünün GSYİH’ya Oranı.....	3
Grafik-3	KKTC’de 1977-2002 Dönemi ABD\$ Kuru Değişim Oranı İle Enflasyon Oranı....	4
Grafik-4	KKTC Bütçe Açığının GSMH’ya Oranı.(%).....	6
Grafik-5	Kamu Hizmetlerinin GSYİH İçerisindeki Payı ve Kamu Hiz.Çalışanların Toplam Çalışan Nüfusa Oranı.....	6
Grafik-6	KKTC’de 1982 –2002 Yıllarında Kamu Harcanabilir Gelirleri ve Kamu Giderleri İle Kamu Finansman Gereği.....	7
Grafik-7	Tahsili Gecikmiş Alacakların Toplam Plasmanlara Oranı.....	15
Grafik-8	Kamu Kredilerinin ve Toplam Plasmanların Yıllara Göre Değişimi.....	16
Grafik-9	Kamu Kredilerinin Toplam Plasmanlara Oranı (%).....	17
Grafik-10	Hazinenin Kullanabileceği Borç Miktarının Yasal Üst Sınırı İle Gerçekleşen Borç Oranlarının Karşılaştırılması.....	36
Grafik-11	KKTC Merkez Bankası Nakit Değerler Toplamı.....	37
Grafik-12	KKTC Merkez Bankası Nakit Değerler Toplamının Toplam Aktifler İçerisindeki Payı.....	37
Grafik-13	KKTCMB Nakit Değerler Toplamının Yükümlülüklerini Karşılama Oranı (%).....	38
Grafik-14	Hazine Borçlarının Merkez Bankası Toplam Aktiflerine Oranı(%).....	38
Grafik-15	KKTC Merkez Bankası Yasal Karşılıklar Toplamı.....	39
Grafik-16	KKTC Merkez Bankası Yasal Karşılıklar Toplamının Toplam Pasifler İçerisindeki Payı.....	40

EK TABLOLAR

Ek Tablo-1	KKTC’de 1977-2002 Dönemi ABD Dolar Kuru Değişim Oranı İle Enflasyon Oranı (%).....	60
Ek Tablo-2	KKTC’de 1977-2002 Dönemi Bütçe Açığının GSMH’ya Oranı (%).....	60
Ek Tablo-3	Kamu Hizmetlerinin GSYİH İçerisindeki Payı ve Kamu Hizmetlerinde Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı (%).....	60
Ek Tablo-4	KKTC’de 1982-2002 Dönemi Kamu Harcanabilir Gelirleri ve Kamu Giderleri ile Finansman Gereği.....	61
Ek Tablo-5	Tahsili Gecikmiş Alacakların Toplam Plasmanlara Oranı (ABD\$).....	61
Ek Tablo-6	Aktif Büyüklüğüne Göre Bankalar.....	62
Ek Tablo-7	Bankacılık Sektörü Bilançosu.....	63
Ek Tablo-8	KKTC Merkez Bankası Nakit Değerler Toplamı.....	64
Ek Tablo-9	KKTC Merkez Bankası Nakit Değerler Toplamının Toplam Aktifler İçerisindeki Payı.....	64
Ek Tablo-10	KKTC Merkez Bankası Nakit Değerler Toplamının Yükümlülüklerini Karşılama Oranı.....	65
Ek Tablo-11	Hazine Borçlarının Merkez Bankası Toplam Aktiflerine Oranı.....	65
Ek Tablo-12	KKTC Merkez Bankası Yasal Karşılıklar Toplamının Toplam Pasifler İçerisindeki Payı	66
Ek Tablo-13	KKTC Bütçe Açıkları ve Hazine’nin Merkez Bankası’na Olan Toplam Borç Miktarı.....	66
Ek Tablo-14	Nakit Değerler, Yasal Karşılıklar ve Hazine Borçları Toplamı.....	67
Ek Tablo-15	Hazine’nin Kullanabileceği Borç Miktarının Yasal Üst Sınırı İle Gerçekleşen Borç Oranlarının Karşılaştırılması.....	68

EK GRAFİKLER

Ek Grafik-1	Fert Başına GSMH (ABD\$).....	69
Ek Grafik-2	1978-2002 Döneminde Dolar Kuru Değişim Oranı (%).....	69
Ek Grafik-3	Dış Ticaret Açığının Milyon Dolar Fiyatlarıyla GSMH'ya Oranı (%).....	70
Ek Grafik-4	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%).....	70
Ek Grafik-5	1977 Fiyatlarıyla Yatırım Tasarruf Dengesi.....	71
Ek Grafik-6	1977 Yılı Fiyatlarıyla Mali Müesseselerin GSMH'ya Katma Değerinin Reel Büyüme Hızı (%).....	71
Ek Grafik-7	Bütçe Açığının GSMH'ya Oranı (%).....	72
Ek Grafik-8	Kamu Kesiminin GSYİH Payı İle Çalışan Nüfus İçerisinde Kamu Çalışanlarının Payı (%).....	72
Ek Grafik-9	1978-2002 Dönemi Kamu Sektörünün GSYİH'ya Katma Değerinin Reel Büyüme Hızı (%).....	73
Ek Grafik-10	1977-2002 Dönemi Kamu Sektörünün Yurtiçi Toplam Borç Stoku (ABD\$).....	73
Ek Grafik-11	Bankacılık Sektörü Aktif Özetleri (1985-2002-ABD\$).....	74
Ek Grafik-12	Bankacılık Sektörü Likit Değerler Toplamı (1985-2002).....	74
Ek Grafik-13	Bankacılık Sektörü Yasal Karşılıklar Toplamı (1985-2002).....	75
Ek Grafik-14	Bankacılık Sektörü Krediler Toplamı(1985-2002).....	75
Ek Grafik-15	Bankacılık Sektörü Diğer Aktifler Toplamı (1985-2002).....	76
Ek Grafik-16	Bankacılık Sektörü Pasif Özetleri.(1985-2002).....	76
Ek Grafik-17	Bankacılık Sektörü Özkaynaklar Toplamı (1985-2002).....	77
Ek Grafik-18	Bankacılık Sektörü Mevduatlar Toplamı (1985-2002).....	77
Ek Grafik-19	Bankacılık Sektörü Kullanılan Krediler Toplamı.(1985-2002).....	78
Ek Grafik-20	Bankacılık Sektörü Diğer Pasifler Toplamı (1985-2002).....	78

Okuyucunun Dikkatine

Bu raporda yayımlanan veriler geçici verilerden derlenmiştir. Önceki raporlar ve / veya internet sitemizdeki verilerle karşılaştırıldığında değişiklikler görmek mümkün olup kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla hazırlanan bu rapordaki veriler kanıt gösterilmek suretiyle KKTC Merkez Bankası / TMSF'den herhangi bir hak veya değişiklik talebinde bulunulamaz.

KKTC'DE MALİ KRİZLER VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

1. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ EKONOMİSİNİN GELİŞİMİ

1.1. Ekonomik Büyüklüklerin Gelişimi ve Genel Değerlendirme

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ekonomisi, geçtiğimiz yıllarda kronikleşmiş ekonomik sorunlar, dış kaynaklı etkenler, ekonomik istikrar programlarının tam olarak uygulanamaması, yasal ve kurumsal altyapı eksiklikleri ve ardarda yaşanan mali krizler neticesinde, istikrarı ve hedeflenen büyüme trendini yakalayamamıştır. Ekonomi kimi zaman yüksek büyüme oranları yakalamasına rağmen süreklilik arz edememiş ve bazı dönemlerde daralma göstermiştir. Temel ekonomik göstergelerden enflasyon, bütçe açığı, dış ticaret açığı ve cari işlemler açığı yüksek oranlarda süreklilik göstermiştir (Tablo-1).

Fert Başına Milli Gelir, 1981-1984, 1991, 1994, 1997 ve 2001 yıllarında düşmesine rağmen (Ek.Grafik-1), 1977 yılından 2002 yılına gelindiğinde 1,444 ABD\$'ından 4,409 ABD\$'ına yükselmiştir. Ancak, Fert Başına Milli Gelir itibarıyla KKTC halkı, gelişmiş ekonomilerin sahip olduğu yüksek Fert Başına Milli Gelir düzeyini yakalayamamıştır.

Tablo-1: KKTC'DE SEÇİLMİŞ DÖNEMLER İTİBARIYLA TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

GÖSTERGELER / DÖNEM	1977-81	1982-90	1991-99	2000-2002
Reel Büyüme Hızı (%)	0,9	6,6	3,1	0,3
Enflasyon Oranı (%)	61,48	50,62	83,23	51,5
Bütçe Açığı (Milyon \$)	-18.54	-21.08	-60.74	-169.3
Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	-56.72	-148.37	-299.00	-279.00
Cari İşlemler Dengesi (Milyon\$)	-22,16	-20,56	-33,77	-21,2

Not: Tablo değerleri dönem ortalaması olarak verilmiştir

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü.

1.1.1. Ekonominin Temel Dönemler İtibarıyla Analizi

1.1.1.1. 1977-1981 Dönemi

Devlet Planlama Örgütünün (DPÖ) 1976 yılında kurulmasına ve 1977 yılında planlı ekonomiye geçiş sürecinin başlamasına kadar sağlıklı istatistiki bilgiler tutulmamıştır. 1976 yılından sonra tutulmaya başlanan istatistiki bilgilerden elde edilen Tablo-1'de de görüleceği gibi, 1977-1981 döneminde ülkemiz ekonomisinde, yıllık ortalama %61,48 gibi yüksek bir enflasyon oranı, %1'in altında kalan düşük bir ortalama büyüme hızı ve bütçe açığı ile cari işlemler açığı sorunları devam etmiştir.

1.1.1.2. 1982-1990 Dönemi

Bu dönem içerisinde çağdaş ekonomilerin vazgeçilmez kurumu olan Merkez Bankası ülkemiz ekonomisine kazandırılmıştır. 1982-1990 döneminde ekonomi yıllık ortalama %6,6 gibi yüksek bir oranda büyüme göstermiştir. 1981 yılı sonunda 1,435 ABD\$'ı olan kişi başına milli gelirin, 1990 yılı sonunda 3,447 ABD\$'ına yükselerek %140,21 oranında artış göstermesine rağmen, bütçe ve cari işlemler açığının devam ettiği, dönem içerisindeki yıllık ortalama enflasyon oranının ise %50,62 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

1.1.1.3. 1991-1999 Dönemi

1991 yılında %5.3 küçülen ekonominin, daha sonraki iki yılda büyüme oranları sırasıyla %7,8 ve %5.9 düzeylerine ulaşmıştır (Grafik-1). Ancak, 1994 krizi neticesinde ekonomi daralmış, 1995'den sonra tekrar büyüme trendine girmiştir. Bu dönemdeki ortalama büyüme hızı önceki döneme göre yarı yarıya azalarak % 3,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Enflasyon, para birimini kullandığımız Türkiye'ye paralel olarak yüksek seyrine devam etmiş ve % 215'lere (1994 yılı) varan oranlara kadar yükselmiştir (Grafik-3). Bütçe ve cari işlemler açığı devam etmiş olmasına rağmen, Fert Başına Milli Gelir 1994 ve 1997 yılları hariç artmaya devam ederek dönem sonunda 4,666 ABD\$'ına ulaşmıştır. (Ek Grafik-1).

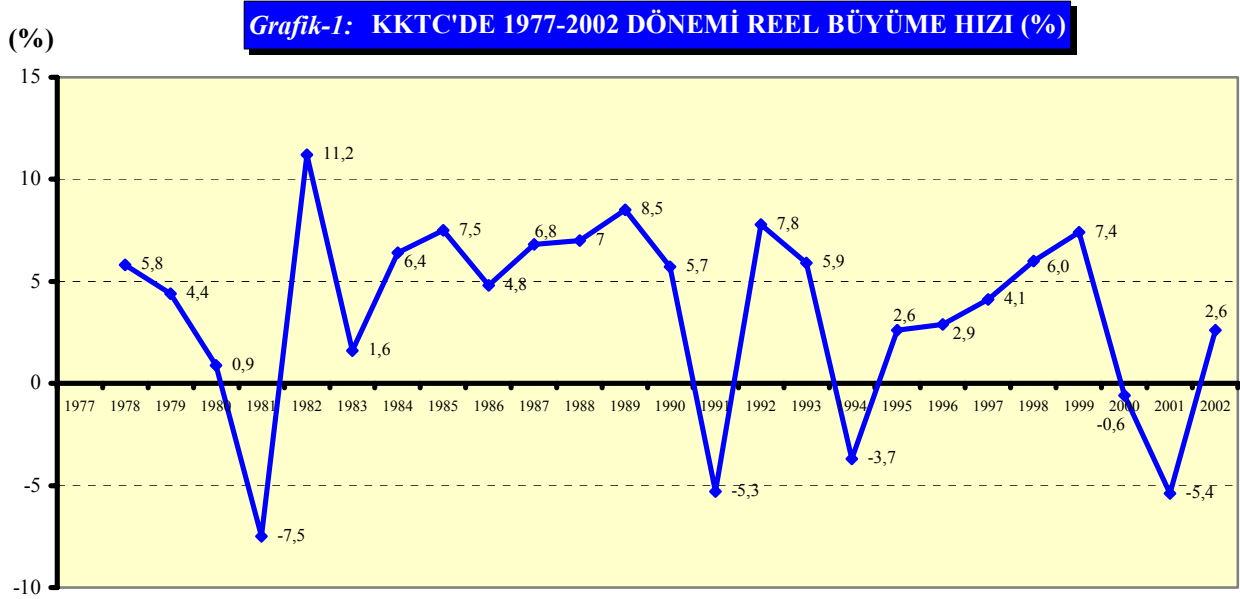
1.1.1.4. 2000-2002 Dönemi

2000 yılında yaşanan bankalar krizinin ekonomiye olan olumsuz etkilerinin giderilmesi ve kamu kesimi açığının daraltılması amacıyla, 4 Ekim 2000 tarihinde yürürlüğe konan ve 2003 yılı sonuna kadar uygulanması düşünülen ekonomik istikrar programı ile ekonomide ihtiyaç duyulan yapısal değişimlerin sağlanması, özellikle kamu açıklarının sürdürülebilir seviyeye getirilmesi ve bunun sonucunda kalkınma sürecinin başlatılması öngörülmüştür. Program süresince birtakım tedbirler alınmasına rağmen, yapısal anlamda temel reformlar yapılamamıştır. 2000-2002 döneminde yüksek enflasyon, bütçe ve cari işlemler açığı devam etmiştir (Tablo-2).

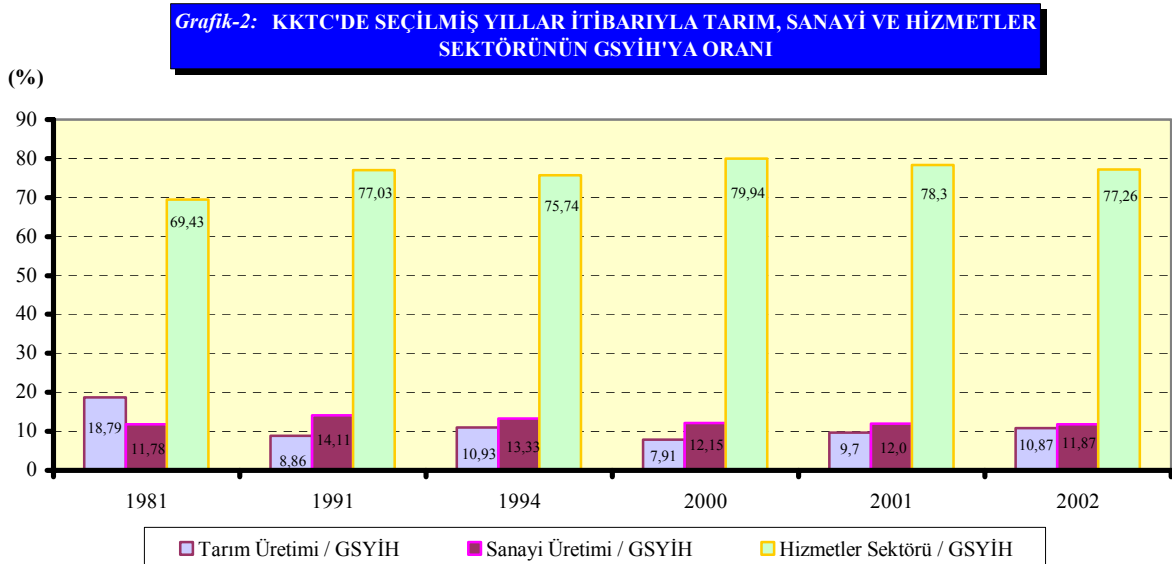

1.1.2. Temel Ekonomik Göstergeler

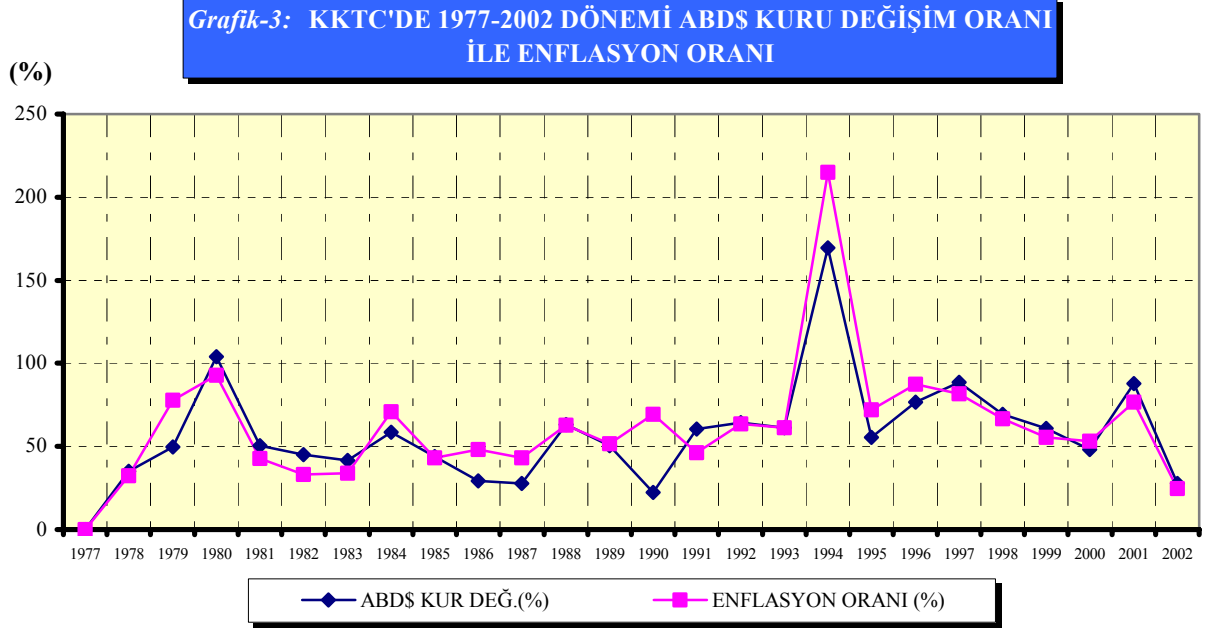
KKTC ekonomisi, reel olarak istikrarsız bir büyüme hızına sahiptir. İstikrarsız büyüme hızı ülke ekonomisi için belirsizlik yaratmakta ve geleceğe yönelik plan ve programları olumsuz etkilemektedir. Büyüme hızının istenilen istikrardan uzak olması, hedeflenen kalkınma düzeyine ulaşamamasının en önemli nedenidir.

Hizmetler Sektörünün, GSYİH içerisindeki payı 1981'de %69,43 iken 2002 sonunda %77,26 olarak gerçekleşmiştir. Tarım üretiminin GSYİH payı ise aynı yıllar itibarıyla %18,79'dan %10,87'ye gerilemiştir. 1981-2000 dönemi içerisindeki sanayi üretiminde ciddi bir değişiklik olmamış ve yaklaşık %12 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Yüksek enflasyon gelecek için belirsiz bir ortam yaratmakta ve TL'ye olan güvenin azalmasına neden olmaktadır. KKTC'nin en önemli sorunlarından biri yüksek enflasyondur. İthalata dayalı KKTC ekonomisi için döviz kuru değişim oranı ile enflasyon oranını ilişkilendirmek gerekirse bu iki oranın genelde doğru orantılı hareket ettikleri görülmektedir.

Ambargolar altındaki KKTC ekonomisi yeterince ihracat yapamamaktadır. Bu sebeple, ihracata dayalı üretim düşük seviyelerde kalmış ve ihracatın ithalatı karşılama oranı 2000-2002 yıllarında %15 seviyesinin altında gerçekleşmiştir. Diğer taraftan eğitim ve turizm sektöründen sağlanan gelirlere rağmen cari işlemler 2002 yılı hariç açık vermiştir.

Tablo-2: SEÇİLMİŞ YILLAR İTİBARIYLA CARİ İŞLEMLER AÇIĞI, İHRACAT VE DIŞ TİCARET AÇIĞININ GSYİH'YE ORANI İLE İHRACATIN İTHALATI KARŞILAMA ORANI (%)

DÖNEMLER	1981	1991	1994	2000	2001	2002
Cari İşlemler Açığı/GSYİH	-11,44	-4,95	-0,77	-3,16	-1,88	1,47
İhracat/GSYİH	17,16	9,78	9,80	4,86	3,81	4,86
Dış Ticaret Açığı/GSYİH	-31,24	-46,29	-42,81	-36,09	-26,15	-28,28
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	35,44	17,43	18,63	11,86	12,72	14,66

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü.

Sağlıklı işleyen ekonominin en önemli göstergelerinden birisi de yüksek yatırım ve yüksek tasarruf oranıdır. 2002 yılına gelindiğinde, ülke ekonomisindeki toplam yatırımların GSYİH içerisindeki payının %16 civarında gerçekleştiği ve bunun yaklaşık %33'ünün kamu, %66'nın ise özel yatırımlardan oluştuğu gözlemlenmektedir. 2002 yılında, toplam yurtiçi tasarrufun GSYİH'ye oranı bir önceki yıla kıyasla 4,58 puan artarak, %17,41 oranında gerçekleşmiştir. Özel tasarruflardaki yüksek artışa karşın kamu tasarrufunun negatif yönde artmasının ekonomiye olumsuz yansıdığı bir gerçektir. Bu durum, kamu yatırım gereğinin dış kaynaklardan borçlanma ve/veya hibe şeklinde finanse edildiğini göstermektedir.

Tablo-3: KAMU/ÖZEL YATIRIMLARIN VE TASARRUFLARIN GSYİH'YE ORANI (%)

YILLAR	1981	1991	1994	2000	2001	2002
Toplam Yatırım / GSYİH	19,56	16,54	16,66	17,31	14,71	15,94
Kamu yatırımı/GSYİH	6,61	4,15	5,00	6,82	4,48	5,58
Özel Yatırım/GSYİH	12,95	12,39	9,66	10,49	10,23	10,36
Toplam Yurtiçi Tasarruf / GSYİH	9,39	11,58	13,88	14,14	12,83	17,41
Kamu Tasarrufu/GSYİH (%)	----	-1,76	0,00	-7,35	-9,64	-15,25
Özel Tasarruf/GSYİH (%)	----	13,34	13,88	21,49	22,47	32,66

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü.

Hizmetler sektörüne dayalı KKTC ekonomisi için mali müesseselerin GSYİH'ya katkısı önem arz etmektedir. Mali Müesseselerin GSYİH içerisindeki payı reel olarak istikrarsız bir seyir izlemesine rağmen yaklaşık %5 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Ancak mali müesseselerin GSYİH'ya katma değerinin reel büyüme hızı, 1999 yılı sonunda KKTC'de baş gösteren bankalar krizinin etkisiyle, 2000 yılında %-6,8, 2001'de %-18,0 ve 2002 yılında %-10,1 olarak gerçekleşmiştir.

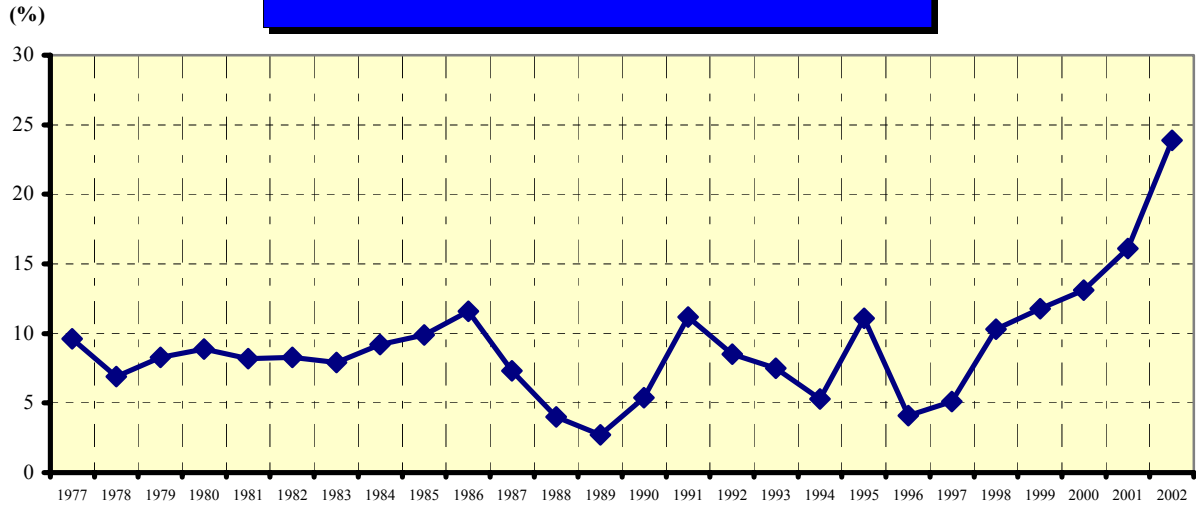
Tablo-4: MALİ MÜESSESELERİN GSYİH İÇERİSİNDEKİ PAYI VE GSYİH'YE KATMA DEĞERİNİN REEL BÜYÜME HIZI

YILLAR	1981	1991	1994	2000	2001	2002
Mali Müesseselerin GSYİH İçerisindeki Payı (%)	3,88	4,98	5,06	5,87	5,09	4,31
Mali Müesseselerin GSYİH'ye Katma Değerinin Reel Büyüme Hızı (%)	0,6	5,2	2,1	-6,8	-18,0	-10,1

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü.

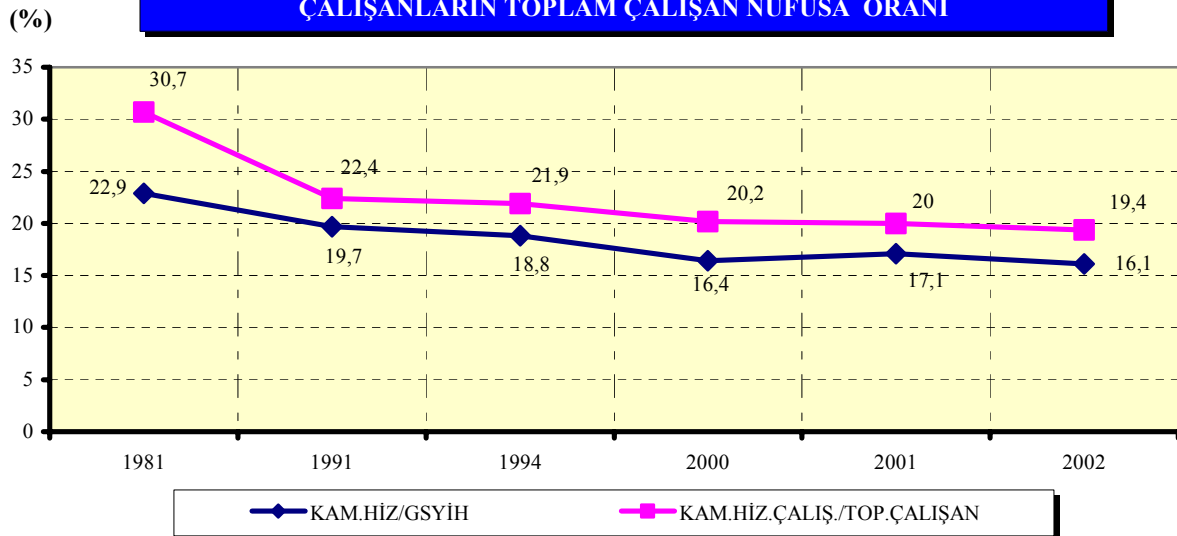
KKTC ekonomisi sürekli olarak bütçe açığı vermektedir. Bu nedenle, bütçe açıklarının finansmanı için iç ve dış borçlanmaya gidilmektedir. Bütçe açıklarının dolar cinsinden GSMH'ya olan oranı genelde %5'in üzerinde olmakla birlikte, son yıllarda bozulan bütçe yapısı nedeniyle %20'lere ulaşmıştır. Söz konusu bu açıkların bankacılık sektörü ve Merkez Bankası'na finanse edilmesi reel sektöre aktarılacak kaynakların sınırlı kalmasına sebebiyet vermekte ve özel sektör yatırımlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Grafik-4: KKTC BÜTÇE AÇIĞININ GSMH'YA ORANI

1981-2002 dönemi incelendiği zaman, kamu hizmetinde çalışan nüfusun toplam çalışan nüfusa oranı %30,7'den %19,4'e gerilemiştir. Buna paralel olarak aynı dönemler itibarıyla kamu hizmetlerinin GSYİH içerisindeki payı, %22,9'dan %16,1'e düşmüştür.

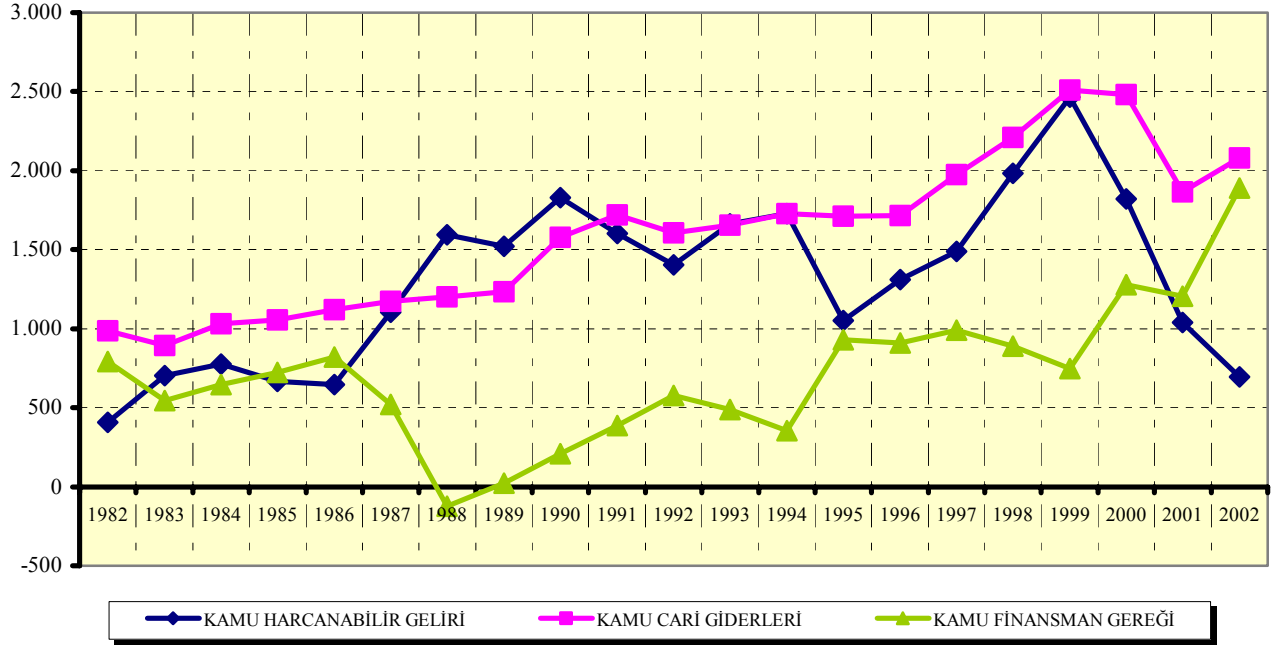
Grafik-5: KAMU HİZMETLERİNİN GSYİH İÇERİSİNDEKİ PAYI VE KAMU HİZ. ÇALIŞANLARIN TOPLAM ÇALIŞAN NÜFUSA ORANI

1988-1990 yılları arasındaki dönem hariç, kamu cari giderleri kamu harcanabilir gelirinden daha yüksek tutarlarda gerçekleşmiştir. Bu durum kamu kesiminin gelirleri üzerinde harcama yapmak suretiyle kamu finansman açığına neden olmasını ifade etmektedir. Kamu kesimi finansman gereği 1988 yılı hariç sürekli bir açık vermektedir. Kamu harcanabilir geliri Kamu cari giderleri, Kamu tasarrufu ve Kamu yatırımlarının altında kalmış ve Kamu kesimi sürekli bir finansman ihtiyacı duymuştur.

Grafik-6: KKTC'DE 1982-2002 YILLARINDA KAMU HARCANABİLİR GELİRLERİ VE KAMU GİDERLERİ İLE KAMU FİNANSMAN GEREĞİ (1977 Fiyatlarıyla Milyon TL)

(Milyon TL)

Kamu kesimi 1977-2000 dönemi içerisinde devamlı açık vermiş ve neticesinde bir borç stoku oluşmuştur. 1994 yılında 118,7 milyon ABD doları olan kamu kesimi borç stoku bu yıl içerisinde yaşanan krizden sonra 1999 yılına kadar artmış ve 1,012.7 milyon ABD doları'na ulaşmıştır. Yapılan yasal düzenlemeler ve uygulanan ekonomik programlar sonucu borç stoku kademeli olarak düşmüş ve 2002 yıl sonunda 605 milyon ABD doları'na kadar gerilemiştir.

Tablo-5: KKTC'DE 1977-2002 DÖNEMİ KAMU SEKTÖRÜNÜN YURTIÇİ TOPLAM BORÇ STOKU

YILLAR	KAMU KESİMİ TOPLAM BORÇ STOKU (ABDS) ¹	KAMU TOP.BORÇ. GSYİH PAYI (%)	YILLAR	KAMU KESİMİ TOPLAM BORÇ STOKU (ABDS) ¹	KAMU TOP.BORÇ. GSYİH PAYI (%)
1977	33,609,890	16,2	1990	26,914,945	7,1
1978	28,353,659	12,9	1991	49,464,115	13,7
1979	34,774,457	15,2	1992	446,263,181	114,7
1980	33,580,559	14,6	1993	97,984,245	24,1
1981	25,971,681	12,1	1994	118,752,135	30,3
1982	27,493,130	11,6	1995	299,697,660	74,1
1983	24,216,883	10,1	1996	399,798,479	95,3
1984	27,148,884	10,7	1997	497,275,919	113,6
1985	35,779,985	13,0	1998	701,661,479	152,3
1986	47,278,968	16,4	1999	1,012,751,993	204,5
1987	27,927,896	9,1	2000	882,780,712	178,2
1988	7,921,097	2,4	2001	620,975,526	132,4
1989	6,053,133	1,7	2002 ²	605,007,702	121,5

¹Kamu kesimi borç stoku oluşturulurken, dış borçlanmalar, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Mali Sektör plasmanları ve Hazinesinin Merkez Bankası Avansları dahil edilmiştir. 1998 yılı ve sonrası değerleri, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının İhtiyat Sandığı Fonu kullanımlarını da içermektedir.

²2002 Yılı stok değeri içerisinde 2002 yılı değerleri netleşmediğinden 2001 yılı Kamu kesimi dış borçlanma rakamları ile İhtiyat Sandığı Fon kullanımı rakamları yer almaktadır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü, İhtiyat Sandığı.

1.2. Sonuç

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisinin arzu edilen düzeyde büyüme ve gelişme gösterememesi büyük oranda mevcut yapısal sorunlardan ve dışa açılma zorluklarından kaynaklanmaktadır. Ülke ekonomisinin tespit edilen önemli yapısal sorunlarından bazıları şunlardır;

- Ekonominin reel büyüme hızı istikrarsızdır.
- Kamu sektörü ve diğer sektörlerde çalışma verimliliği düşüktür.
- Enflasyon oranı yüksektir.
- Bütçe Açıkları'nın GSYİH içerisindeki payı yüksektir.
- Kamu kesiminin Borç Stok'u yüksektir.
- KİT'ler rasyonel olmayan yönetimler nedeniyle zarar etmiştir.
- Kamu çalışanlarının toplam çalışan nüfus içerisindeki payı yüksektir.
- Dış ticaret açığının GSYİH içerisindeki payı yüksektir.
- Mal ve Hizmet İhracatı kapasitesi düşüktür.
- Dış pazarlara erişim sorunu yaşamaktadır.

Verimliliği düşük, istihdam düzeyi ise yüksek olan kamu kesimi fazla harcama yaptığından bütçe açıklar vermektedir. Bu açıklar Merkez Bankası avansları ve Kamu Kurum ve Kuruluşlarına kullanılan banka plasmanları ile kapatılmaya çalışıldığından mali piyasaların gücü zayıflamakta, reel faizler yükselmekte ve reel sektör yeteri kadar fonlanamamaktadır. Bahsedilen diğer temel ekonomik büyüklüklerinde zayıf olması ekonomideki kırılganlığı artırmakta ve KKTC ekonomisinin krizlerden ağır bir şekilde etkilenmesine neden olmaktadır. KKTC ekonomisinde dönüm noktası oluşturan gerek iç dinamiklerden gerekse dış dinamiklerden kaynaklanan 5 büyük kriz dönemi yaşanmıştır. Kriz dönemlerinde büyük oranlı ekonomik daralmalar gerçekleşmiş ve arzulanan ekonomik gelişme gerçekleştirilememiştir.

Tablo-6: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KKTC'DE MEYDANA GELEN EKONOMİK KRİZLER VE BU KRİZLERİN GSMH ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ

<u>YILLAR</u>	<u>GSMH ARTIŞ (%)</u>	
1981	-7,5	1980 Yılı Devalüasyonu
1991	-5,3	Pollypeck'in Kayyum Yönetimine Geçmesi
1994	-3,7	ABAD Kararları ve 1994 Devalüasyonu
2000	-0,6	Bankalar Krizi
2001	-5,4	2001 Yılı Devalüasyonu

Kaynak: KKTC Devlet Planlama Örgütü. KKTC Merkez Bankası.

2. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ BANKACILIK SEKTÖRÜ

2.1. Bankacılık Krizini Doğuran Temel Nedenler

1980’li yıllardan itibaren uygulanan selektif kredi politikalarının kaldırılması, faiz oranlarının serbestçe belirlenmesi ve liberal kambiyo düzenlemeleri sonucunda sistem önemli yapısal değişikliklere uğramıştır. Bu yapısal değişiklikler etkisini banka sayısı, istihdam, hizmet çeşitliliği ve teknolojik altyapı konularında göstermesine rağmen bankacılık sektörü 1994, 2000 ve 2001 yılları içerisinde yaşanan ciddi ekonomik krizlerden önemli derecede etkilenmiştir. KKTC’de bankacılık sektörünün mevcut duruma gelmesindeki temel sorunlar dört başlık altında toplanabilir.

1. Makroekonomik Politikalardan Kaynaklanan Sorunlar,
2. Düzenleme ve Denetleme Mercilerinden ve Yasal Altyapıdan Kaynaklanan Sorunlar,
3. Bankaların Bilanço Yapısından Kaynaklanan Sorunlar, ve
4. KKTC Merkez Bankası (KKTCMB) Bilanço Yapısından Kaynaklanan Sorunlar

Bankacılık sektörünün yapılandırılması ihtiyacının ana nedenleri olarak kabul edebileceğimiz bu hususlar detaylı olarak aşağıdaki bölümlerde irdelenmiştir.

2.1.1. Makroekonomik Politikalardan Kaynaklanan Sorunlar

- Ekonomideki olumsuzluklar, bankacılık sektörünün gerçek faaliyetlerini engellemiş, sistem reel sektörü fonlama yerine kamuya borç veren bir yapıya bürünmüştür.
- Kamu finansman açığı
- Kambiyo rejiminin liberalleşmesi
- Yüksek faiz oranları ve enflasyon
- Merkez Bankası’nca kamuyu finanse etme adına yasal karşılık oranlarının yükseltilmesi
- Kalkınma Bankası’na kaynak yaratmak amacıyla tahvil çıkarılması
- Denetim ve Gözetim yetersizliği

Tablo-7: 1985-2002 DÖNEMİ BANKALARIN TÜRÜ VE SAYISI

YIL	KAMU	ÖZEL	YABANCI	FAAL BANKALAR	TMSF	TASFİYE HAL.	GENEL TOPLAM
1985	1	6	4	11	0	0	11
1990	2	8	4	14	0	0	14
1995	2	18	4	24	0	0	24
1996	2	20	4	26	0	1 *	27
1997	2	27	4	33	0	2 *	35
1998	2	29	5	36	0	2	38
1999	2	29	6	37	0	2	39
2000	2	24	6	32	5	2	39
2001	2	20	4	26	4	7	37
2002	2	19	4	25	5	7	37

* **Not:** Tabloya, 1996 yılında tasfiye sürecine giren K. Yatırım Bankası Ltd. ve 1997 yılında bankacılık izni iptal edilen Home & Overseas Bank Ltd. dahil edilmiştir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

- Banka sayısındaki bu derece hızlı artışa rağmen, sektöre giriş koşulları ile ilgili olarak sistemde herhangi bir yeniliğe ve/veya yeniden yapılanmaya yönelik tedbirlerin alınmaması ve/veya düzenlemelerin yapılmaması ciddi bir eksiklik olarak görülmektedir.
- Bankaların genelde uluslararası alanda faaliyet göstermekte yetersiz kalmaları ve küçük ölçekli bir ekonomide küçük ölçekli banka olarak faaliyet göstermeleri, maliyet ve karlılıklarını olumsuz yönde etkilemiştir.

2.1.2. Düzenleme ve Denetleme Mercilerinden ve Yasal Altyapıdan Kaynaklanan Sorunlar

- Mali sektörü düzenleme yetkisi Bakanlıkta toplanmış, denetleme de ise hem Merkez Bankası hem de Bakanlık yetkili kılınmış ancak, nihai karar merci Bakanlık yani siyasi otorite olmuştur. Bu durum sonucunda mali sektörün düzenlenmesi ve denetlenmesi siyasi otoritenin kararlarına bağlı hale gelmiştir. Ayrıca raporun muhtelif yerlerinde belirtildiği gibi yasal düzenlemelerde de yetersizlikler ve/veya zayıflıklar olduğu halde zamanında gereken tedbirlerin alınması yoluna gidilmemiştir.
- Sistemde Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) uygulamasının olmayışı ve bankaların münferiden hesap planı kullanması, sektörün bir bütün halinde şeffaf ve eşzamanlı olarak izlenmesine olanak tanımamıştır.
- Bazı bankaların (Kooperatif bankaları gibi) bankacılık hizmetleri dışında farklı alanlarda da faaliyette bulunmaları bu bankaların mali bünyelerinin zayıflamasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca, kooperatif bankalarının bankacılık mevzuatından kaynaklanan yükümlülüklerle tabi olmadan faaliyetlerini yürütmesi haksız rekabete ve dengelerin bozulmasına neden olmuştur. Mayıs 2002 tarihinde yürürlüğe giren 28/2002 sayılı Kooperatif Şirketler (Değişiklik) Yasası ile bu sorunların ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Bu yasada yapılan tadilatlarla ileriki bölümlerde değinilecektir.

- Yukarıda belirtilen tüm bu değişimlere ve gelişmelere karşın gerek sistemde gerekse sektörde uluslararası yasal ve kurumsal düzenlemelere uyum sağlanması ve/veya yeniden yapılanmaya yönelik tedbirler alınması konularında önemli ve yeterli adımlar atılmamıştır.
- Uzaktan gözetim ve erken uyarı sistemini sağlayacak mekanizmanın geliştirilmemesi ve risk merkezinin olmaması da sektördeki geleceğe yönelik risklerin tespit edilmesinde önemli bir eksiklik olarak ortaya çıkmıştır.
- Banka kuruluş koşullarının, uluslararası kuruluş koşulları ile kıyaslandığı zaman, çok kolay ve düşük maliyetli olması, rekabet koşulları ve yasal düzenlemeler sonucu, 1990 yılından itibaren sektörde faaliyet gösteren banka sayısında belirgin artışlar yaşanmaya başlamış ve bu durum 1998 yılına kadar devam etmiştir. Tablo-7’de görüleceği gibi, 1985 yılında sadece 11 olan sektördeki banka sayısı, 1985-90 döneminde 14’e, 1990-1995 döneminde 24’e ve 1995-1999 döneminde ise en yüksek banka sayısı olan 39’a yükselmiştir. Banka kuruluş koşulları arasında ödenmiş sermaye tutarının elli milyar TL gibi çok düşük bir düzeyde tutulması sisteme daha kolay giriş olmasına sebep olmuştur.
- Kredilerin geriye dönüşlerinde mevcut yasal düzenlemelerden dolayı sıkıntı yaşanmıştır.

2.1.3 Bankaların Bilanço Yapısından Kaynaklanan Sorunlar

- Özkaynak yetersizliği sektörün en önemli sorunları arasında yer almaktadır. Banka özkaynaklarının uluslararası kriterlere göre çok düşük seviyede olması krizlere karşı savunmasız bir yapı oluşturmuştur. 1994 yılında pasiflerin %7’sini oluşturan özkaynak toplamı, 2001 yılında %5’e gerilemiştir.
- Banka hissedarları genelde aynı aileye ait kişilerden oluşmuş ve dolayısıyla özel bankalar aile şirketi hüviyetine bürünmüş, bir başka deyişle sermaye tabana yayılmamıştır.
- Mevduat vadeleri kısılırken, kredilerin uzun vadede tahsil edilmesinden kaynaklanan vade uyumsuzluğu problemleri ortaya çıkmıştır.
- Ekonomik faaliyetlerin hızla daralması ve kredi kullanım şartlarındaki gevşeklikler neticesinde kredilerin tahsilinde zorlukların yaşanmasına ve takipteki alacakların toplam krediler içerisindeki payının, 2001 yılı itibarıyla %20.90’a yükselmesine neden olmuştur. Bu durum bankaların aktif kalitesinin bozulması sonucunu doğurmuştur.
- Kredilerin kullanımı genelde hakim ortaklar ve/veya bunlara ait şirketler üzerinde yoğunlaşmış ve bu durum ciddi bir risk temerküzü doğurmuştur.
- Bankaların kabul ve kontrol edilebilir oranların üzerinde açık pozisyon taşımaları ve bu gibi risklerden korunma mekanizmalarının olmayışı sektörde kırılğan ve hassas bir yapı yaratmıştır.
- Bankacılık sektöründe çalışan toplam personel sayısının çalışan nüfusa oranı, 1999 yılı sonuna kadar her yıl artmaya devam etmiş ve bu yılın sonunda en yüksek sayıya ulaşmıştır. Bir başka deyişle, ülke içi mali faaliyetler hacmi aynı kalırken, personel girdileri yükselmiş, çalışma verimi düşmüş ve bankaların karlılık oranları gerilemiştir.

2.1.4. KKTC Merkez Bankası Bilanço Yapısından Kaynaklanan Sorunlar

Emisyon yapma yetkisi bulunmayan KKTC Merkez Bankası'nın en önemli kaynaklarını yasal karşılıklar ve bankalar mevduatı kalemleri oluşturmaktadır. Bu da yabancı kaynağa dayalı bilanço yapısında varlıkların büyük oranda likit kalemlerden oluşmasını gerektirmektedir. Merkez Bankasının 1994-2000 dönemindeki bilanço yapısına bakıldığında ise kaynaklarının önemli bir bölümünün kamu finansmanında kullanıldığı ve geri ödemelerin sınırlı kaldığı veya hiç yapılmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda Merkez Bankası'nın mali gücü zayıflamış ve sektörde oluşabilecek herhangi bir probleme müdahale edebilme yeteneği azalmıştır.

2.1.5. Sonuç

Yukarıda açıklanan temel sorunlar, KKTC'de bankacılık krizi çıkmasına yol açmıştır. Krizle birlikte KKTC bankacılık sektöründe yoğun mevduat çekiliş talebini karşılayamayan mali bünyeleri zayıflamış ve mükellefiyetlerini yerine getiremeyen bankalar önce TMSF'na devredilmiş ve bilahare tasfiye sürecine sokulmuştur. Bu gelişmeler bankaların yüksek likidite ile çalışmalarını zorunlu hale getirmiştir. Bankacılık krizi ile tasfiyeye sokulan yada TMSF devredilen bankalar nedeniyle ülkedeki işsizlik oranı artmıştır. Ekonomiye yönelik kısa vadeli sermaye hareketi durmuş, aksine yurtdışına kısa vadeli sermaye çıkışı hızlanmıştır. Kriz ile mudi sorunu ortaya çıkmış, ülke içinde sosyal sorun yaratan bankazede sorunu yaşanmıştır.

2.2. Bankacılık Sektörünün Finansal Büyüklüklerindeki Gelişmeler

2.2.1. 1985-2002 Dönemi

KKTC'de bankacılık alanındaki yasal ve kurumsal düzenlemelerin, değişen koşullara ve uluslararası standartlardaki gelişmelere uyumu konusunda önemli adımlar atılmıştır. Bu kapsamda, Şubat 2000'de yürürlüğe giren 14/2000 sayılı Bankalar Yasası, Mart 2000'de yürürlüğe giren 21/2000 sayılı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yasası ve Ağustos 2000'de yürürlüğe giren 49/2000 sayılı KKTC Merkez Bankası (Değişiklik) Yasası önemli bir dönüm noktasını ifade etmektedir.

Bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğü 1985-1999 döneminde 200.3 milyon ABD\$'dan 1,571.6 milyon ABD\$'a yükselmiştir. 2000-2001 döneminde ise, krizin patlak vermesi ile birlikte sektörün toplam aktif büyüklüğünde bir daralma yaşanmış ve 2001 yılı sonu itibarıyla 367.7 milyon ABD\$ azalarak 1,203.9 milyon ABD\$'na gerilemiştir. 2001 yılı ortalarından itibaren toplam aktif büyüklüğü yükselme trendine girmiş ve 2002 yılı sonunda 1,583.8 milyon ABD\$'a ulaşmıştır. 1985-99 döneminde 113.9 milyon ABD\$ olan toplam krediler miktarı 908 milyon ABD\$ artarak 844.9 milyon ABD\$'a balığ olmuştur. Krize istinaden bankaların kredi kullandırma yerine likit kalmayı tercih etmeleri, kredilerle ilgili yapılan yasal düzenlemeler ve bankaların aktif tahsilat girişimlerine bağlı olarak toplam krediler miktarı 2002 yılında 376.1 milyon ABD\$'na gerilemiştir. Toplam mevduat miktarı 1985-1999 dönemi içerisinde 71.3 milyon ABD\$'dan 889.0 milyon ABD\$'na yükselmiştir. 2001 yılı sonunda bu rakam 823.8 milyon ABD\$'na gerilemiş ancak sektörde yeniden tesis edilen güvenle toplam mevduat miktarı 2002 yılı sonunda 338.5 milyon ABD\$'ı artarak 1,162.3 milyon ABD\$'ı olmuştur. Sektörün özkaynak toplamı 2000 yılına kadar sürekli artış göstermiş ve 14.4 milyon ABD\$'ndan 77.8 ABD\$'na ulaşmıştır. 2001 yılında 59.2 milyon ABD\$'na düşen toplam özkaynak miktarı 2002 yılında 103.0 milyon ABD\$'ı olarak gerçekleşmiştir.

Tablo-8: BANKA BİLANÇO BÜYÜKLÜKLERİNİN YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ (ABD\$)

	1985	1990	1991	1994	1999	2000	2001	2002
TOPLAM AKTİFLER	200.360.279	426.039.972	414.789.224	696.093.028	1.571.652.959	1.421.875.984	1.203.982.968	1.583.850.568
TOPLAM KREDİLER	113.939.024	156.790.229	123.117.109	234.464.307	844.899.027	594.616.655	397.011.721	376.148.711
TOPLAM MEVDUAT	71.286.063	233.723.607	258.306.307	423.879.608	889.047.913	865.326.744	823.844.990	1.162.345.800
ÖZKAYNAK TOPLAMI	14.441.986	37.151.008	47.040.216	50.811.842	59.378.011	77.818.612	59.232.724	103.015.235
TOP.AKTİF./GSMH (%)	83%	72%	77%	126%	163%	137%	132%	168%
TOP. KRED./GSMH (%)	47%	27%	23%	42%	106%	57%	44%	40%
MEVDUAT/GSMH (%)	30%	40%	48%	76%	92%	83%	91%	123%
GSMH	240.200.000	591.000.000	541.400.000	554.300.000	963.900.000	1.039.900.000	908.800.000	941.400.000

Kaynak: KKTC Merkez Bankası, Devlet Planlama Örgütü.

1991-1999 döneminde toplam aktifler, krediler, mevduatlar ve özkaynaklarda artış meydana gelmiştir. Bu dönem içerisinde, sözü edilen kalemlerde yıllık ortalama artış oranları sırasıyla,

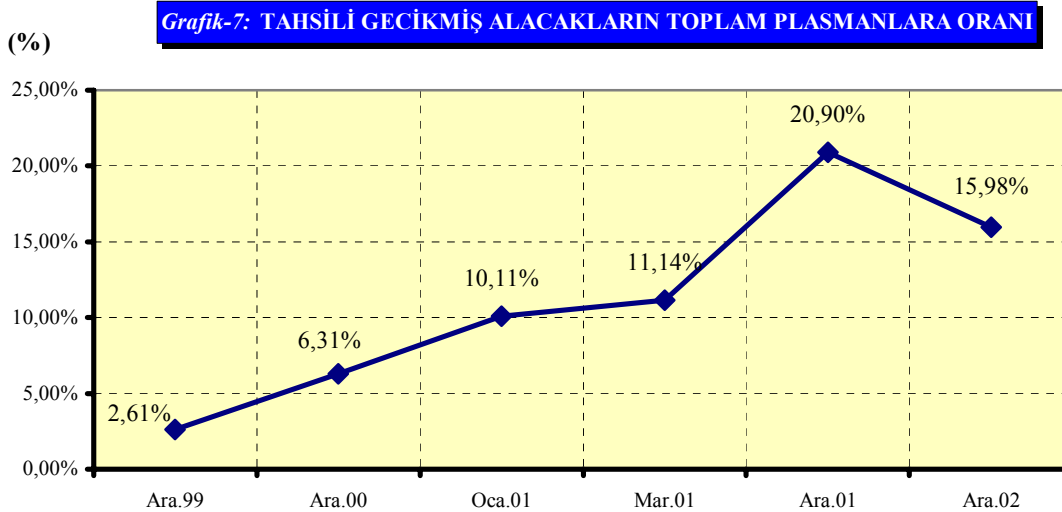
%29,88, %55,13, %32,09 ve %6,65 olarak gerçekleşmiştir. Buna rağmen bankacılık alanındaki yasal ve kurumsal düzenlemelerin değişen koşullara ve uluslararası standartlardaki gelişmelere uyumlu hale getirilmemesi sektördeki riskleri artırmıştır. 1999 yılı sonunda yaşanan bankacılık krizinden sonra özkaynaklar dışında genelde bilanço kalemlerinde 2001 yılına kadar bir düşüş yaşanmıştır. 2002 yılında toplam krediler dışında banka bilanço büyüklüklerinin yıllık ortalama reel değişim hızı pozitif yönde değişmiştir.

Tablo-9: BANKA BİLANÇO BÜYÜKLÜKLERİNİN YILLIK ORTALAMA REEL DEĞİŞİM HIZI (%)

DÖNEMLER	1985-1990	1991-1999	2000-2001	2002
TOPLAM AKTİFLER REEL DEĞ. HIZI (%)	45,13	29,88	-11,70	31,55
TOPLAM KREDİLER REEL DEĞ. HIZI (%)	7,20	55,13	-26,18	-11,32
TOPLAM MEVDUAT REEL DEĞ. HIZI (%)	64,10	32,09	-4,67	41,09
TOPLAM ÖZKAYNAKLAR REEL DEĞ. HIZI (%)	31,45	6,65	-0,12	73,92

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Tahsili gecikmiş alacakların toplam plasmanlar içerisindeki payı Aralık 1999–Aralık 2000 dönemi içerisinde %2,61-%6,31 aralığı içerisinde seyretmiştir. 2001 yılı sonunda bu oranın %20,90 gibi yüksek bir seviyeye ulaştığı görülebilir. Bu yükselişin esas nedeni 2002 yılı başında çıkarılan “Bankaların Kredileri ile Diğer Alacakların Nitelikleri ve Karşılıklar Tebliği”ne dayanmaktadır. Bu tebliğe istinaden krediler gerçek niteliğine uygun sınıflandırılmış ve bilançoların şeffaf ve doğru rakamları yansıtmasına olanak tanınmıştır. Bu durum bankalar krizi öncesi %2,61 olan tahsili gecikmiş alacaklar/toplam plasmanlar oranının gerçeği yansıtmadığını, tahsili gecikmiş alacakların canlı krediler içerisinde gösterildiğini ve bunların yanlış sınıflandırıldığını ve/veya yeterli karşılık ayrılmadığını dolayısıyla yüksek kredi riski taşıyan birçok bankanın bünyesinin sağlıklı gösterilmeye çalışıldığını kanıtlamaktadır.

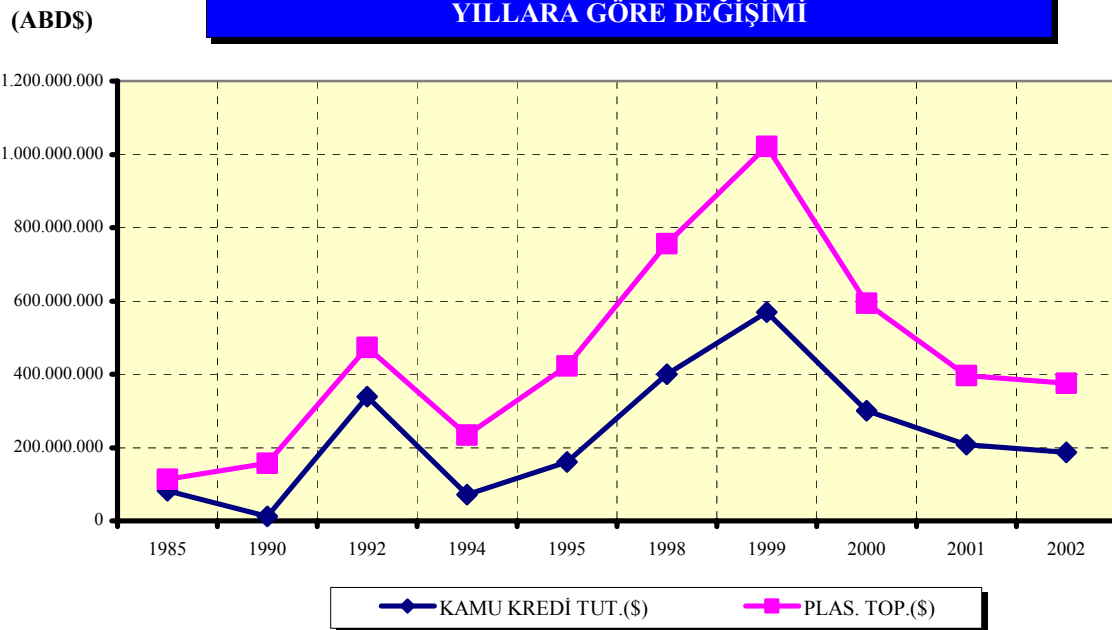
Kamu kesimi açıklarındaki artış ve bu açıkların yüksek reel faizler ile yurt içi piyasalardan finansmanı bankaların reel ekonomiye kaynak sağlamaktan uzaklaşarak kamu açıklarını finanse etmeye yönelmelerine yol açmıştır. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına kullandırılan kredi ve avanslar, 1985 yılında 81.4 milyon ABD\$’ndan 1990 yılında 12.9 milyon ABD\$’na gerilemiştir. 1990-1992 dönemi içerisinde ise kamu kurum ve kuruluşlarına kullandırılan kredi ve avanslar miktarı 326.1 milyon ABD\$ artarak 339.0 milyon ABD\$’na ulaşmıştır. 1999 yılı sonuna gelindiğinde bu rakamın en üst seviye olan 392.4 milyon ABD\$’na ulaştığını görmekteyiz. Bankacılık sektörünün 2002 yılına kadar kamu kurum ve kuruluşlarına kullandırmış olduğu kredi ve avanslar bakiyesi 206.3 milyon ABD\$ azalarak 186.1 milyon ABD\$’na gerilemiştir.

Tablo-10: KAMU KURUM VE KURULUŞLARINA AİT KREDİ VE AVANSLARIN TOPLAM PLASMANLAR İÇİNDEKİ ORANI VE YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ

TARİH	KAMU KREDİ TUT. (Mil. TL)	PLAS.TOP (Milyon TL)	<u>Kamu.Kre./</u> <u>Top.Kredi</u> (%)	ABD\$ KURU	KAMU KREDİ TUT. (ABD\$)	PLAS. TOP (ABD\$)
1985	46.761	65.401	71,5	574	81.465.157	113.939.024
1990	37.920	458.925	8,3	2.927	12.955.244	156.790.229
1992	2.900.612	4.052.108	71,6	8.556	339.014.960	473.598.410
1994	2.777.019	9.002.726	30,9	38.397	72.323.853	234.464.307
1995	9.483.286	25.061.087	37,8	59.322	159.861.198	422.458.565
1998	77.774.845	189.096.166	41,13	312.407	248.953.593	605.287.864
1999	211.710.203	455.872.029	46,44	539.558	392.377.099	844.899.027
2000	201.486.156	399.043.075	50,5	671.093	300.235.818	594.616.655
2001	300.251.356	571.524.972	52,5	1.439.567	208.570.602	397.011.721
2002	304.181.992	614.815.444	49,5	1.634.501	186.100.830	376.148.711

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Grafik-8: KAMU KREDİLERİNİN VE TOPLAM PLASMANLARIN YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ

Bankacılık Sektörünün kamu kesimine kullandığı kredilerin toplam plasmanlar içerisindeki payının 2002 yılı sonunda %49,5 gibi yüksek bir oranda seyretmesi ve hala daha bankacılık sektörü için bir risk unsuru oluşturmaktadır. Ayrıca reel sektöre kullanılabilir olan kredilerin önünü tıkamaktadır. Bunun sonucunda da yatırımlar istenilen düzeyde gerçekleşmemekte ve ekonomi büyüyememektedir.

2.2.2. 2001-2002 Dönemi

2000 yılından itibaren sektörle ilgili yapılan yasal düzenlemeler ve alınan idari kararların olumlu yansımaları 2001-2002 dönemindeki rakamlarda kendini göstermeye başlamıştır.

Ekonomik, finansal ve siyasal gelişmeler sonucunda 2001 yılında olduğu gibi 2002 yılında da bankacılık sektörünün kaynak ve kullanım yapısı kısa vadede yoğunlaşmış durumdadır. Ekonomide belirsizlik ortamının devam etmesi bu durumun ortaya çıkmasında etkili olmuştur. İçinde bulunduğumuz ekonomik ortamın yarattığı riskleri azaltma çabası içinde olan sektörün karlılık performansında ciddi olumsuzluklar meydana gelmiştir. Karşılıklar tebliği bankaların karlılığı etkileyen önemli bir düzenleme olmakla birlikte, bankaların fiktif kar yaratmasını önlemeye yönelik gerekli tedbirlerin alınmasına imkan tanımış ve gerçek anlamda Kar veya Zararın belirlenmesini sağlamıştır.

Ekonomideki daralmanın devam etmesi bankacılık sektörünün toparlanma sürecini geciktirici bir etki yaratırken, belirsizlik ve kısmen halen devam eden güven sorunu kaynak yapısındaki kısa vade ve yabancı para cinsinden yoğunlaşma eğiliminin devam etmesine neden olmaktadır.

Kaynak yapısının kısa vadede yoğunlaşması, bankaların uzun vadeli kredi kullandırma olanaklarını önemli ölçüde etkilemiştir. Bankaların kredi hacminde 2001-2002 döneminde düşüş gözlenmektedir. Sorunlu kredilerdeki artışa rağmen, tahsili gecikmiş alacakların toplam aktifler içindeki payında gerileme olmuştur. Sektörün özkaynak toplamındaki artış ödenmiş sermaye ve ihtiyatlara bağlı olarak artmıştır.

2002 yılı sonunda, sektörün aktif büyüklüğü artış göstermiştir. Bu dönemde, 5 bankanın TMSF kapsamına alınması sektörün aktif büyüklüğündeki artışın sınırlı kalmasında etkili olmuştur. Kamu ve özel sektör grubundaki bankaların toplam aktifler içindeki payı artarken, yabancı bankalar grubunda düşüş olmuştur.

Özel Bankaların bankacılık sektörü içindeki payı, 2002 yılında da artış göstermiş ve %52,17'ye yükselmiştir. Aynı şekilde kamu bankalarının sektör içindeki payı da %9,42'den %12,03'ye yükselmiştir. Bunlara karşın yabancı bankaların payında aynı tarih itibarıyla 5,66 puanlık gerileme olmuş ve %35,80'e düşmüştür.

Tablo- 11: GRUPLAR İTİBARIYLA AKTİF BÜYÜKLÜĞÜNDEKİ GELİŞMELER

	Toplam Aktifler (Milyon TL)		Toplam Aktifler (ABD\$)		Toplam Aktifler İçindeki Pay (%)		Yüzde Değişim
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	
Kamu Bankaları	163.339.538	311.443.182	113.464.353	190.543.280	9,42	12,03	67,93
Özel Bankalar *	851.313.690	1.350.573.090	591.367.884	826.290.770	49,12	52,17	39,73
Yabancı Bankalar	718.560.921	926.789.066	499.150.731	567.016.518	41,46	35,80	13,60
Genel Toplam	1.733.214.149	2.588.805.338	1.203.982.968	1.583.850.568	100,00	100,00	31,55

(*) K.T.Kooperatif Merkez Bankası Ltd'e ait değerler özel bankalar grubunda gösterilmiştir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Banka Gruplarının, sektörel bazda toplam aktifler, krediler ve mevduatlar içindeki payları incelendiğinde, kamu bankalarının her üç kalemde de genel ölçekte önceki yıldaki payına kıyasla bir artış gösterdiği görülmektedir. Özel bankalar grubunun krediler içerisindeki payı %14,58 artış göstermiştir. Yabancı bankalar grubunun diğer kalemlerdeki payı önemli bir değişim göstermezken, kredilerin payı %21,36'dan %3,61'e gerilemiştir.

Tablo-12: GRUP PAYLARINDAKİ GELİŞMELER

	Toplam Aktifler İçindeki Pay (%)		Toplam Krediler İçindeki Pay (%)		Toplam Mevduat İçindeki Pay (%)	
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002
Kamu Bankaları	9,42	12,03	12,78	15,95	12,12	14,81
Özel Bankalar	49,12	52,17	65,86	80,44	57,02	56,68
Yabancı Bankalar	41,46	35,80	21,36	3,61	30,86	28,50
Sektör Toplamı	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Bankacılık sektörü yoğunlaşma açısından incelendiğinde, aktif toplamı bakımından ilk beş büyük bankanın 2002 sonunda toplam sektör içindeki payı azalmış ve %69,34 olarak gerçekleşmiştir. İlk on büyük bankanın sektörün toplam aktifler içindeki payı olan % 89-90 seviyesini korumuştur. Bu itibarla, KKTC bankacılık sektöründe ilk on bankanın, sektörün önemli bir bölümünü yönettiği görülmektedir. Toplam aktifler, toplam krediler ve toplam mevduatın %85-%90'lık kısmının ilk on bankada yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo-13: BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YOĞUNLAŞMA (Yüzde)

	Toplam Aktifler İçindeki Pay (%)		Toplam Krediler İçindeki Pay (%)		Toplam Mevduat İçindeki Pay (%)	
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002
İlk beş banka (*)	73,55	69,34	61,89	50,91	68,48	67,26
İlk on banka (*)	89,83	89,36	85,93	87,94	88,08	90,43

(*) Aktif Toplamına Göre

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2.2.2.1 Aktif Yapısındaki Gelişmeler

Yurtiçi bankalar, yurtdışı bankalar ve yurtdışı merkez ve şubelerden oluşan bankalardan alacaklar kalemi aktif toplamı içerisindeki en yüksek paya sahip olma özelliğini 2002 yılında da korumuştur. Bu dönemde kredilerin toplam aktifler içindeki payında ciddi bir düşüş gerçekleşmiş, nakit değerlerle mevduat munzam karşılıkları hesaplarında önemli bir değişiklik yaşanmamıştır.

Tablo-14: SEÇİLMİŞ AKTİF BÜYÜKLÜKLERİ

	Milyon TL		ABD\$		Yüzde Pay	
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002
Nakit Değerler	19.468.837	27.187.296	13.524.092	16.633.392	1,12	1,05
KKTCMB'den Alacaklar	144.829.700	306.528.988	100.606.432	187.536.739	8,36	11,85
Bankalardan Alacaklar	420.655.299	657.662.363	292.209.601	402.362.778	24,27	25,40
Mevduat Munzam Karşılıkları	180.622.896	256.416.146	125.470.295	156.877.326	10,42	9,90
İskonto Senetleri	24.389.373	26.676.475	16.942.159	16.320.868	1,41	1,03
Krediler Ve Avanslar	427.667.749	489.890.271	297.080.823	299.718.551	24,68	18,92
Tahsili Gecikmiş Alacaklar	119.467.850	98.248.698	82.988.739	60.109.292	6,89	3,80
Ayrılan Karşılıklar	-30.703.858	-48.330.119	-21.328.537	-29.568.730	-1,77	-1,87
Diğer Aktifler	426.816.303	774.525.220	296.489.363	473.860.352	24,63	29,92
Toplam Aktifler	1.733.214.149	2.588.805.338	1.203.982.968	1.583.850.568	100,00	100,00

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2.2.2.2 Nakit Değerler, KKTC Merkez Bankası ve Bankalardan Alacaklar

Sektörün nakit değerler, KKTC Merkez Bankası ve bankalardan alacaklar toplamı 2002 sonuna göre %69,48'lik bir artış göstermiş ve 991.4 trilyon TL'sına (606.5 milyon ABD\$) ulaşmıştır. Böylece nakit değerler, KKTC Merkez Bankası ve bankalardan alacaklar kaleminin toplam aktifler içindeki payı 2002'de 4,54 puan artarak %38,29'a yükselmiştir.

Tablo-15: NAKİT DEĞERLER, KKTC MERKEZ BANKASI VE BANKALARDAN ALACAKLAR

	Milyon TL		ABD\$		
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	
Nakit Değerler	19.468.837	27.187,296	13.524.093	16.633.392	
KKTCMB'den Alacaklar	144.829.700	306.528.988	100.606.432	187.536.739	
Bankalardan Alacaklar	420.655.299	657.662.363	292.209.601	402.362.778	
Toplam	584.953.836	991.378.647	406.340.126	606.532.909	
Toplam Aktifler İçindeki Pay (%)	33,75	38,29	33,75	38,29	

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2.2.2.3 Krediler

Bankacılık kesiminin kredi hacmi 2002'de daralma eğilimini sürdürmüştür. Nitekim toplam kredi hacmi (iskonto senetleri + kredi ve avanslar + tahsili gecikmiş alacaklar) 2002'de, 2001 yılına göre reel olarak %5,3 oranında azalmıştır. Kamu ve özel bankalarındaki toplam kredi oranındaki artışa karşılık yabancı sektör bankalarında düşüş söz konusudur.

Tablo-16: BANKA GRUPLARI İTİBARIYLA TOPLAM KREDİLER

	Milyon TL		ABD\$		Yüzde Pay	
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002
Kamu Bankaları	73.030.240	98.040.620	50.730.699	59.981.988	12,78	15,95
Özel Bankalar	376.425.688	494.549.441	261.485.355	302.569.066	65,86	80,44
Yabancı Bankalar	122.069.044	22.225.383	84.795.667	13.597.656	21,36	3,61
Genel Toplam	571.524.972	614.815.444	397.011.721	376.148.711	100	100

Not:: Toplam krediler bakiyesi iskonto senetleri, kredi ve avanslar ile tahsili gecikmiş alacakları içermektedir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Sanayi, ihracat, bina ve inşaat, küçük esnaf ve zanaatkar, şahsi ve mesleki borçların toplam krediler içindeki kullanımları artış göstermesine karşın kamu kurum ve kuruluşları, ticaret, tarım, nakliye ve ulaşım ve turizm sektörüne kullandırılan kredilerde düşüş yaşanmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarındaki bu düşüşü kamuya kullandırılan kredilerin durdurulmasına ve bu sektörden yapılan tahsilata bağlamak mümkündür. Ticaret sektöründeki düşüşün ana sebebini ise krizle birlikte ekonomide yaşanan daralma oluşturmaktadır.

Tablo-17: TOPLAM KREDİLERİN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

	Milyon TL		ABDS		Yüzde Pay	
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002
Kamu Kurum Ve Kuruluşları	300.251.356	304.181.992	208.570.602	186.100.830	52,54	49,48
Tarım	9.715.984	6.451.867	6.749.241	3.947.301	1,70	1,05
Madencilik Ve Taş Ocakçılığı	612.325	491.718	425.354	300.837	0,11	0,08
Sanayi	4.658.128	6.425.493	3.235.784	3.931.165	0,82	1,05
Nakliye Ve Ulaşım	2.708.016	1.587.560	1.881.132	971.281	0,47	0,26
Ticaret	127.924.226	105.716.936	88.862.989	64.678.416	22,38	17,19
İhracat	669.772	1.689.120	465,259	1.033.416	0,12	0,27
Turizm	10.458.382	6.394.108	7.264.950	3.911.963	1,83	1,04
Bina Ve İnşaat	13.424.231	28.048.818	9.325.187	17.160.478	2,35	4,56
Küçük Esnaf Ve Zanaatkar	13.785.408	16.160.414	9.576.079	9.887.063	2,41	2,63
Şahsi Ve Mesleki Borçlar Ve Diğer	82.340.337	128.179.005	57.197.989	78.420.879	14,41	20,85
İskonto Senetleri	4.976.807	9.488.413	3.457.156	5.805.082	0,87	1,54
Toplam Krediler	571.524.972	614.815.444	397.011.721	376.148.711	100	100

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2.2.2.4 Tahsili Gecikmiş Alacaklar

2001 yıl sonunda 119.5 trilyon TL olan brüt tahsili gecikmiş alacaklar 2002'de 98.2 trilyon TL'ye düşmüştür. 2002 yılına göre takipteki alacakların 18.9 trilyon TL'si kamu bankalarına, 74.7 trilyon TL'si özel bankalara ve 4.5 trilyon TL'si ise yabancı bankalara aittir.

2001-2002 döneminde, ayrılan karşılıklar tutarında gerçekleşen 17,6 trilyon TL'lik artışın 9,6 trilyon TL'si kamu bankalarından, 5,0 trilyon TL'si özel bankalardan ve 3,0 trilyon TL'si ise yabancı bankalardan kaynaklanmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda, 2002 yılı ayrılan karşılıklar tutarının tahsili gecikmiş alacaklara oranı, 2001 yılına göre 24 puan artarak %49 olmuştur.

2002 yıl sonuna göre toplam kredilerin takibe dönüşme oranı %15,98 olmuştur. Grup bazında incelendiğinde, özel bankalar grubu %12,16 ile kredilerin takibe dönüşüm oranı en yüksek grup olmaktadır. Kamu bankaları %3,09 ile özel grup bankalarını izlemektedir.

Tablo-18: TAHSİLİ GECİKMİŞ ALACAKLAR, AYRILAN KARŞILIKLAR VE TAKİBE DÖNÜŞME ORANI

	Aralık 2001		Aralık 2002	
<u>TAHSİLİ GECİKMİŞ ALACAKLAR</u>				
	<u>Milyon TL</u>	<u>ABD\$</u>	<u>Milyon TL</u>	<u>ABD\$</u>
Kamu Bankaları	16.734.709	11.624.821	18.968.388	11.605.002
Özel Bankalar	101.293.819	70.364.088	74.739.784	45.726.362
Yabancı Bankalar	1.439.322	999.830	4.540.526	2.777.928
Toplam	119.467.850	82.988.739	98.248.698	60.109.292
<u>AYRILAN KARŞILIKLAR</u>				
	<u>Milyon TL</u>	<u>ABD\$</u>	<u>Milyon TL</u>	<u>ABD\$</u>
Kamu Bankaları	1.850.000	1.285.109	11.382.640	6.963.965
Özel Bankalar	28.095.828	19.516.860	33.138.846	20.274.595
Yabancı Bankalar	758.030	526.568	3.808.633	2.330.150
Toplam	30.703.858	21.328.537	48.330.119	29.568.730
<u>TAKİBE DÖNÜŞME ORANI (%) *</u>				
Kamu Bankaları	2,93		3,09	
Özel Bankalar	17,72		12,16	
Yabancı Bankalar	0,25		0,74	
Toplam	20,90		15,98	

(*) Takibe Dönüşme Oranı=(Tahsili Gecikmiş Alacaklar/Toplam Krediler)*100

* 2.4 bölümündeki değerlendirmeler yapılırken, K.T.Kooperatif Merkez Bankası Ltd'e ait değerler özel bankalar grubunda gösterilmiştir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2.2.2.5. Pasif Yapısındaki Gelişmeler

2002 yılında mevduatların toplam kaynaklar içindeki payı artmış, kullanılan kredi kalemi azalmıştır. 2001 yılında %4,92 olan özkaynakların toplam pasifler içindeki payı 2002 yılında 1,58 puan artarak %6,50'ye yükselmiştir.

Tablo-19: BANKALARIN PASİF YAPISI

	Milyon TL		ABD\$		Yüzde Pay	
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 002
Mevduat	1.185.980.061	1.899.855.372	823.844.990	1.162.345.800	68,43	73,39
Kullanılan Kredi	41.866.684	32.496.414	29.082.831	19.881.550	2,42	1,26
Diğer	420.097.928	488.075.047	291.822.422	298.607.983	24,24	18,85
Özkaynak	85.269.476	168.378.505	59.232.725	103.015.235	4,92	6,50
Toplam	1.733.214.149	2.588.805.338	1.203.982.968	1.583.850.568	100	100

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2.2.2.6. Mevduat

Bankacılık sektörünün temel fon kaynağı olan mevduat, 2002 yılında %60,2 artarak 1.9 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde TL mevduatlar %73,5 artmış, yabancı para mevduatlar ise %51,4 oranında yükselmiştir. TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı 2001 yılında %39,8 iken, 2002 yıl sonunda %43'e yükselmiştir.

Banka grupları itibarıyla incelendiği zaman kamu banka gruplarında mevduatlar nominal olarak artış göstermiştir, yabancı bankalar grubu ise payını muhafaza etmiştir. Kamu bankalarının toplam mevduat içindeki payının 2,69 puan artmasına karşın, özel bankaların mevduatlarında 0,34 puan azalma görülmüştür. Yabancı bankalar grubunun mevduatında ise %2,36 puanlık bir düşüş olduğu görülmektedir.

Tablo-20: BANKA GRUPLARI İTİBARIYLA MEVDUAT VE TOPLAM İÇİNDEKİ PAYLARI (%)

	Aralık 2001 (Milyon TL)			Aralık 2002 (Milyon TL)			Yüzde Pay	
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM	Aralık 2001	Aralık 2002
Kamu	96.491.198	47.234.573	143.725.771	173.306.198	108.136.416	281.442.614	12,12	14,81
Özel	251.818.190	424.392.769	676.210.959	449.164.274	627.758.895	1.076.923.169	57,02	56,69
Yabancı	123.187.305	242.856.026	366.043.331	195.340.107	346.149.482	541.489.589	30,86	28,50
Sektör Toplamı	471.496.693	714.483.368	1.185.980.061	817.810.579	1.082.044.793	1.899.855.372	100	100

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Mevduatın türlerine göre ayırımına bakıldığında, 2002'de en büyük payın %78,12 ile tasarruf mevduatına ait olduğu gözlemlenmektedir. Bunu %9,50'lık payla resmi mevduat izlemektedir.

Tablo-21: MEVDUATIN TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI

	Milyon TL		ABD\$		Yüzde Pay	
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002
Resmi	110.342.645	180.530.482	76.653.399	110.449.906	9,30	9,50
Ticari	62.081.096	75.517.007	43.124.840	46.201.873	5,24	3,98
Tasarruf	906.089.223	1.484.303.097	629.417.890	908.107.794	76,40	78,12
Diğer	40.802.221	97.562.456	28.343.398	59.689.444	3,44	5,14
Bankalar arası	66.664.876	61.542.330	46.308.978	38.896.783	5,62	3,26
Toplam	1.185.980.061	1.899.855.372	823.844.990	1.162.345.800	100,00	100,00

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Kısa vadeli mevduatın (vadesiz ve 1 ay vadeli) toplam mevduat içindeki payı %74,06 olup, 2001 yılına göre 7,94 puanlık artış göstermiştir. 3 ay vadeli mevduatlar önemli bir değişim göstermeyerek 2002 yılındaki payı %5,12 olarak gerçekleşmiştir. Bir yıl vadeli mevduatlar ise 2001-2002 dönemi içerisinde 5.48 puanlık bir düşüş göstermiştir ve toplam mevduat içindeki payı %23,43'den %17,95'e gerilemiştir. Ekonomide yaşanan enflasyon ve yüksek faiz oranı, varolan istikrarsızlık ve parasal değişkenlerde meydana gelen dalgalanma, mevduat sahiplerinin beklentilerini etkilemekte ve mevduatların kısa vadede yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

Tablo-22: MEVDUATIN VADELERİNE GÖRE DAĞILIMI

	Milyon TL		ABD\$		Yüzde Pay	
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002
Vadesiz	218.435.707	345.529.381	151.737.090	211.397.473	18,42	18,19
1 Ay Vadeli	565.680.334	1.061.507.434	392.951.723	649.438.228	47,70	55,87
3 Ay Vadeli	69.738.723	97.332.793	48.444.236	59.548.935	5,88	5,12
6 Ay Vadeli	54.158.117	54.423.448	37.621.116	33.296.675	4,57	2,87
1 Yıl Vadeli	277.967.180	341.062.316	193.090.825	208.664.489	23,43	17,95
Toplam	1.185.980.061	1.899.855.372	823.844.990	1.162.345.800	100,00	100,00

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2.2.2.7. Özkaynaklar

2001 yılında 85.2 trilyon TL olan bankacılık sektörünün özkaynakları, 2002 yılında 168.3 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bu artışın esas kaynağı ödenmiş sermayeden ve ihtiyatlardan kaynaklanmıştır. Kar/Zarar hesabında ise çok ciddi bir düşüş söz konusudur. Bu düşüşün nedeni karlılık performansının yetersizliğine dayanmaktadır.

Tablo-23: ÖZKAYNAKLAR

	Milyon TL		ABD\$	
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002
Ödenmiş Sermaye	57.151.068	108.498.455	39.700.179	66.380.170
İhtiyatlar	14.468.062	58.811.080	10.050.288	35.981.061
Kar/Zarar	13.650.346	1.068.970	9.482.258	654.004
Sektör Toplamı	85.269.476	168.378.505	59.232.725	103.015.235

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2.2.3. Finansal Risklerdeki Gelişmeler

2.2.3.1. Likidite ve Faiz Riski

2000 yılında mali bünye zaafiyeti nedeniyle likidite sorunu ile karşılaşan ve yüksek maliyetlerle kaynak toplamak zorunda kalan sektör, likit varlıklarını 2001 yılından itibaren önemli ölçüde artırmış ve 2002 yılında da bu pozisyonunu devam ettirmeyi tercih etmiştir.

Nakit değerler, KKTC Merkez Bankası nezdindeki serbest hesaplar ve bankalardan alacaklardan oluşan likit ve likit benzeri varlıkların toplam aktifler içindeki payı 2001 yılında %42,11 iken, 2002 yılında %50,13'e yükselmiştir. Bu varlıklara mevduat munzam karşılık kalemi de ilave edildiği zaman likit ve likit benzeri aktiflerin toplam aktifler içerisindeki payı aynı dönemde %52,53'den %60,03'e artmıştır.

Likit aktiflerin dağılımı incelendiğinde en önemli kalemin bankalardan alacaklar olduğu görülmektedir. 2001 yılında toplam aktifler içerisinde %32,63 paya sahip olan bu kalem 2002'de %37,24 olarak gerçekleşmiştir. Oransal olarak bankalardan alacaklar kalemini sırasıyla, KKTC Merkez Bankası nezdindeki Serbest Hesaplar ve Mevduat Munzam Karşılıkları izlemektedir.

Tablo-24: LİKİT VE LİKİT BENZERİ AKTİFLERİN GELİŞİMİ (SEKTÖR) (%)

	Toplam Aktifler İçinde Yüzde Pay		Likit Aktiflerin Dağılımı Yüzde Pay		Yüzde Değişim
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	
Nakit Değerler	1,12	1,05	2,14	1,75	39,65
KKTCMB'den Alacaklar	8,36	11,84	15,91	19,72	111,65
Bankalardan Alacaklar	32,63	37,24	62,11	62,03	70,51
Mevduat Munzam Karşılıklar Hariç Toplam	42,11	50,13	80,16	83,50	77,85
Mevduat Munzam Karşılıklar	10,42	9,90	19,84	16,50	41,96
Likit Ve Likit Benzeri Aktifler Toplamı	52,53	60,03	100,00	100,00	70,73

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Gruplar itibarıyla likit aktiflerin bilanço içindeki payı dikkate alındığında özel ve yabancı bankaların aktiflerinin yaklaşık %20'sinin likit varlıklardan oluştuğu dikkat çekmektedir. Özel bankalar ve yabancı bankalar gruplarının birlikte, sektör içerisindeki likit varlıklarının toplamının toplam aktiflerin %41,33'üne baliğ olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo-25: LİKİT VE LİKİT BENZERİ AKTİFLERİN GELİŞİMİ (GRUPLAR) (%)

	Toplam Aktifler İçinde Yüzde Pay		Likit Aktiflerin Grup İçindeki Dağılımı Yüzde Pay		Yüzde Değişim
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	
Kamu Bankaları	3,73	6,87	8,44	14,25	175,01
Özel Bankalar	21,80	24,61	49,35	51,05	68,63
Yabancı Bankalar	18,64	16,72	42,21	34,70	31,19

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2002 yılında likit ve likit benzeri aktiflerin pasifleri karşılama oranının artması sektörün likidite riskini azaltmıştır. Likit ve likit benzeri varlıkların pasifleri karşılama oranındaki artış, özel ve yabancı banka gruplarındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

Tablo-26: LİKİT VE LİKİT BENZERİ AKTİFLERİN PASİFLERİ KARŞILAMA ORANI (%)

	Yüzde				Yüzde Değişim	
	Aralık 2001		Aralık 2002			
	TL	YP	TL	YP	TL	YP
Kamu	1,65	2,15	4,33	5,04	287,32	245,99
Özel	5,13	15,01	8,98	22,21	158,36	118,39
Yabancı	1,90	6,93	4,89	16,60	279,86	253,54
Sektör Toplamı	8,68	24,09	18,2	43,85	209,47	168,66

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2.2.3.2. Kredi Riski

2001 yılında %20,90 olan tahsili gecikmiş alacakların toplam kredilere oranı, 2002 yılında %15,98'e gerilemiştir. Bankacılık sektöründe risk yönetimine karşı duyarlılığın artmış olması kredi riskinin sınırlandırılmasına katkıda bulunacağı beklentisini artırmaktadır. Bankaların mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa iştiraklerinin özkaynaklarının en fazla %15, bu iştiraklerin toplam tutarının ise özkaynakların %60'ı ile sınırlandırılması bankacılık kesiminin kredi portföyünün daha sağlıklı oluşumunu sağlama yönünde yapılan önemli düzenlemelerdir.

Diğer yandan kredilerin toplam aktifler içindeki payı gerilerken, ödenmiş sermaye tutarı artırılmak suretiyle sistemin öz kaynaklarının güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu iki unsur kredi riskindeki olası artışın sektör üzerindeki etkilerini dengeleyici rol oynayabilecektir. 2001-2002 dönemindeki özkaynaklardaki artışa dikkat çekilmelidir.

Tablo-27: TOPLAM KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE VE ÖZKAYNAKLARA ORANI (%)

	Krediler/T.Aktifler		Krediler Değişim Yüzdesi	Top.Krediler/Özkaynaklar		Özkaynaklar Değişim Yüzdesi
	Aralık 2001	Aralık 2002		Aralık 2001	Aralık 2002	
Kamu	4,21	3,79	34,25	1524,86	1390,35	47,23
Özel	21,72	19,10	31,37	586,08	360,52	113,57
Yabancı	7,04	0,86	-81,78	751,09	92,09	48,63
Toplam	32,98	23,75	7,04	670,26	365,14	97,47

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

KKTC Merkez Bankası, sektörel ve gruplar itibarıyla kredi yoğunlaşmasının yaratabileceği riskleri en aza indirmek amacıyla, bankaların sorunlu hale gelen kredileri için zamanında ve gerçekçi karşılık ayırmaları, özkaynaklarını güçlendirmeleri ve kredi limitlerine uyum konularındaki gözetim ve denetimini titizlikle yürütmektedir.

2.3. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması

Bugüne kadar yaşanan krizler, bankacılık sektöründeki yapısal sorunların çözümüne yönelik kapsamlı değişikliklerin kaçınılmaz ve daha fazla ertelenemez olduğu gerçeğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu kapsamda kooperatif, kamu ve özel sektör bankalarının yeniden yapılandırılması ve daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankaların çözümlenmesi, gözetim ve denetim çerçevesinin güçlendirilerek sektördeki etkinliğin artırılması hedeflerine yönelik olarak düzenlemeler yapılmış, kararlar alınmış ve uygulamaya konulmuştur.

2.3.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Bankacılık sektöründe mevduat ve aktifler bakımından ağırlığı olan kamu bankalarının faaliyetleri, geçmişten günümüze kadar çeşitli sosyal ve ekonomik nedenlerle klasik anlamdaki bankacılık faaliyetlerinin dışına taşmıştır. Bu bankalarca belirli kesimlere yapılan finansal destekleme politikalarının temel uygulayıcısı konumuna getirilmesi ve verimsiz istihdam politikaları ile politizasyon, kamu bankalarının rasyonel ilkelere uzak bir şekilde bankacılık yapmak durumunda kalmalarına sebep olmuştur. Belirtilen bu sebeplerden kaynaklanan olumsuz finansal etkiler, kamu bankalarının borçlanma yani mevduat toplama gereksinimini artırmıştır. Dolayısıyla, bu bankaların rasyonel olmayan faaliyetleri nedeniyle oluşan risklerin aşağıya çekilmesi zorunluluk halini almıştır. Bu çerçevede kamu bankalarının yeniden yapılandırılması çalışmalarında öncelik finansal ve operasyonel açıdan güçlendirilmelerine verilmiştir.

- Bankacılık sektörünün kamu kesimine kullandığı kredi miktarı, uzunca bir dönem toplam aktifler içerisinde önemli bir pay işgal etmiştir. 1990 yılında %3 gibi çok düşük bir seviyede olan bu oran 1995 yılında %18'e, 2000 yılında ise %21'e kadar yükselmiştir. Ancak yapılan düzenlemeler ve kısmi tahsilatlar neticesinde söz konusu oran düşüş trendine girmiş ve 2001 yılı sonunda %17'ye kadar gerilemiştir.

- Zamanında tahsil edilemeyen bu alacakların yarattığı likidite baskısı nedeniyle kamu bankaları piyasadaki yüksek faizle mevduat toplamak zorunda kalmış ve piyasadaki faiz oranlarının yükselmesine yol açmıştır. Mevduata ödenen yüksek faizler, doğal olarak banka karlılığını azaltmış ve neticede de banka özkaynaklarının olumsuz yönde etkilenmesine sebebiyet vermiştir.
- Yüksek faizle mevduat toplama ve kamuya borç verme sarmalı kamu bankalarının risk yönetimini zorlaştırıcı unsurlar olmuştur.
- Kamunun yüksek faiz oranları ile mevduat toplaması neticesinde bankacılık sektöründeki mevduat faiz oranlarının yükselmesine neden olmuştur.
- 39/2001 sayılı Bankalar Yasası ile yürürlükten kaldırılan 14/2000 sayılı yasa, devlet kefaletine haiz kredilerin herhangi bir risk sınırlamasına tabi olmaması kamu bankaları için ayrıca bir risk oluşturmuştur. Yeni yasa ile bu oran yeni kredilerde toplam özkaynakların %100'ünü aşmayacak şekilde sınırlandırılmıştır.
- Düzenlemelere istinaden kamu bankalarının bilançolarının şeffaf ve gerçekçi rakamları yansıtması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu bankaların risklerinin kontrol edilebilir sınırlar içerisine çekilmesi suretiyle yapısal sorunları çözümlenmeye çalışılmaktadır. Yapılan iyileştirmelere rağmen 2002 yılı itibarıyla Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması tam anlamıyla tamamlanamamıştır.

DEVLET KEFALETİNE HAİZ KREDİLERE YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELER

- 39/2001 sayılı Bankalar Yasası ile yürürlükten kaldırılan 14/2000 sayılı yasa, aşağıda özetlenen düzenlemeler yapılmıştır;

Madde 23 (2) (C):

Devlet kefaletini haiz kredilerde bu oran toplam özkaynağın %100 (YüzdeYüz)'ünü aşamaz.

Geçici 5. Madde ;

Bu Yasanın yürürlüğe girmesinden önce verilmiş olan devlet kefaletini haiz krediler ile Devlete ait borçları, Devlet azami beş yıl içerisinde, her yıl asgari, yasanın yürürlüğe girdiği tarihteki bakiyenin %20 (Yüzde Yirmi)'si ile yıllık tahakkuk eden faizlerinin tümünü ödemek suretiyle itfa etmek zorundadır. Bu şekilde ödeme yapılmamasının mükellefiyetleri bankalara, yöneticilerine veya hissedarlarına yükletilemez. Bu Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce devlet kefaleti ile verilmiş ve/veya Devletçe doğrudan yapılmış borçlanmalarda bu Yasada belirtilen limitler fevkinde krediyi vermiş banka yöneticilerine bu Yasanın 39'uncu maddesi kuralları uygulanmaz.

2.3.2. Kooperatif Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

- Fasıllı 114 Kooperatif Şirketler Yasası uyarınca kurulan ancak Bankalar Yasasına tabi olarak faaliyet gösteren K.T.Kooperatif Merkez Bankası, kamu bankalarının içinde bulunduğu sorunlara benzer durumlar yaşamıştır.
- K.T.Kooperatif Merkez Bankasına ait ticari işletmelerin bankadan ayrılması için çalışmalar devam etmektedir. Bu çalışmalar devam ederken dikkat edilen husus, zarar üretmeyen işletmelerin banka iştiraki haline dönüştürülmesidir. Ancak bugüne kadar bu yönde sarfedilen çabalar olumlu sonuç vermemiştir.
- Kooperatif bankalarına, Fasıllı 114 Kooperatif Şirketler Yasası'nda yapılan değişiklik ve 39/2001 sayılı Bankalar Yasası ile yürürlükten kaldırılan 14/2000 sayılı Bankalar Yasası'nda öngörülen yükümlülük ile koşulları yerine getirmeleri şartına bağlı olarak Bankalar Yasası altında faaliyette bulunma hakkı tanınmıştır.
- Kooperatif şirketlerindeki üye dışı mevduatların veya bu ad altında toplanan paraların iki yıl içerisinde sahiplerine geri ödenmesi zorunlu kılınmıştır.

KOOPERATİF BANKALARINA YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELER

- 39/2001 Sayılı Bankalar Yasası ile yürürlükten kaldırılan 14/2000 sayılı Bankalar Yasasında aşağıda özetlenen düzenlemeler yapılmıştır;

Bankalar Yasası Geçici 2. Madde;

Kooperatif Şirketler Yasası uyarınca kurulan kooperatiflerden, bu Yasada öngörülen yükümlülük ve koşulları yerine getirmesi uygun bulunanlara, Merkez Bankasına başvurmaları halinde, bu Yasa altında bankacılık faaliyetinde bulunma izni verilir.

Bu madde kuralları gereğince, başvurarak lisans alan kuruluşların özkaynak seviyesi, bu Yasanın 6'ncı maddesinde öngörülen sermaye miktarının altında olması halinde özkaynakları tutarının, eksik kalan kısmı için her yılın Ocak ayı sonuna kadar 1/4 (Dörtte Bir)'den az olmamak kaydıyla bu Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak dört yıl içinde tamamlanır.

Bankalar Yasası Geçici 6. Madde;

Kooperatif Şirketlerinin üyeleri dışındaki kişilerden mevduat adı altında topladıkları paralar bu Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki yıl içerisinde sahiplerine geri ödenir.

2.3.3. Özel Bankaların Yeniden Yapılandırılması

- Ekonomik krizler özel bankaların bünyesi zayıf olanlarını olduğu gibi mali bünyesi güçlü olanları da likidite, karlılık, aktif kalitesi ve özkaynak yeterlilik performansları yönünden zaafiyete uğratmıştır. Geline bu aşamada kötüleşen sektör yapısının iyileştirilmesi, daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması önem arz etmektedir. Bu çerçevede sektörün yapısına yönelik önemli ve gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.
- Şubat 2001 krizine kadar bankacılık sektörü, yabancı para açık pozisyona bağlı olarak kur riskine, kısa vadeli kaynağın (1 ay gibi) uzun vadeli kullanım yapısı nedeniyle likidite ve faiz riskine; kredi portföyündeki kredilerin hakim ortaklarca yoğunluklu olarak kullanılması ve kredilere yeterli karşılık ayrılmamasından dolayı kredi riskine, küçük ölçekli bankacılık yapısından ötürü karlılık performansının ve dolayısıyla da özkaynaklarında düşüşe, yetersiz iç denetim ve risk yönetim sistemleri gibi temel yapısal sorunlar nedeniyle krizlere karşı aşırı hassas bir yapıda idi. Nitekim bankacılık sektöründe 2000-2002 döneminde likidite riski, kur riski, ve kredi riskinden kaynaklanan finansal sorunlara karşı koyamayan 10 banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiştir.

2.3.3.1. Sermaye Düzenlemeleri

- Önce 14/2000 sayılı, daha sonra ise 23 Kasım 2001 tarih ve 22 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 39/2001 sayılı yeni Bankalar Yasasında özkaynak yeterliliği ile ilgili esas, unsur ve oranların uluslararası standartlarda dikkate alınmak suretiyle belirlenmesi esasa bağlanmıştır.
- Kredi sınırları ile standart oranların hesaplanmasında yeni yasada belirtilen özkaynak tanımının esas alınması sağlanmıştır.
- Önce 14/2000 sayılı ve daha sonra düzenlenen 39/2001 sayılı yasanın 33.Maddesi altında, bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesinde, sermaye artırımlarında ve özkaynaklarının mevcut ve potansiyel riskler (kur, faiz, kredi gibi) nedeniyle oluşacak zarara karşı korunmasında uyulacak usul ve esasları belirleyen “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Tebliği” 5 Eylül 2002 tarih ve 88 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Bankaların asgari özkaynaklarını, 4 yıl süresince, 31 Aralık tarihleri itibarıyla 2.000.000-ABD\$’na nakden tamamlamaları zorunluluğu getirilmiştir.
- 39/2001 sayılı yasanın geçici 3. maddesi ile bankaların sermaye miktarlarını yasanın öngördüğü seviyeye çıkarmaları için 4 yıllık bir geçiş süresi tanınmıştır.
- Sistemde tek bir özkaynak tanımı yerleştirilerek gerek kredi sınırlarının hesaplanmasında gerekse mali bünyeye dair rasyoların uygulanmasında aynı tanımın dikkate alınması temin edilmiştir.

2.3.3.2. Risk Düzenlemeleri

- Kriz öncesi yasal olarak varlığına rağmen oluşturulmayan Risk Merkezi, 41/2001 sayılı KKTC Merkez Bankası Yasasının 30. ve 51(1)1 maddeleri ile sistemdeki müşterilerinin kredi limit ve risk durumları hakkında bilgi toplamak ve birleştirilmiş bilgilerin ilgili bankalara verilmesi amacıyla Merkez Bankası nezdinde oluşturulmuştur. Risk Merkezi ile, bankacılık sisteminin kredi kararlarının oluşmasına yardımcı olmak üzere sektördeki kredilerin görüntülenmesi amaçlanmıştır. Risk merkezi tarafından istenen bilgiler düzenli olarak bankalar tarafından gönderilmekte ve derlenen kredi bilgileri bankalara iletilmektedir.
- Önce 14/2000 sayılı, daha sonra ise 39/2001 sayılı Bankalar Yasasının altıncı kısmı “Krediler ve Diğer Yatırımlarla” ilgili risk sınırlarını belirlemiştir.
- Kredilerde risk yoğunlaşmasını önlemek üzere 14/2000 sayılı Yasa ve 39/2001 sayılı Yasa ile gerçek ve tüzel kişilere kullanılacak kredi limitlerinin hesaplanmasında doğrudan ve dolaylı krediler birlikte dikkate alınmaktadır.
- Bankaların kredi kullandırmalarında özkaynak veya mevduatın belirlenen oran ve katları fevkinde kredi veremeyecekleri hükme bağlanmıştır.
- Bir bankanın yükümlülükleri nedeniyle taşıyabileceği azami açık pozisyon miktarı %20 ile sınırlanmıştır.
- Bankalar işlemleri nedeniyle karşılaştıkları yasal düzenlemeler ile mali ve diğer gelişmelerden doğan risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu etkili bir iç denetim sistemi ile risk, kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlü kılınmıştır.
- Risk İşlemleri Tüzüğü 31 Ocak, 2001 tarih ve 11 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.
- Erken Uyarı Sistemi, Gözetim Paketi uygulaması çalışmaları devam etmektedir.
- Borç ve mükellefiyetlerin dava yoluyla tahsil edilecek faizlerin ana paranın belirli bir katıyla sınırlanması kararı yürürlükten kaldırılmıştır.

2.3.3.3. Kredi Ve İştirak Sınırlamaları İle Karşılıklara İlişkin Düzenlemeler

- Kredi tanımı izlendikleri hesaba bakılmaksızın genişletilmiş ve başka isim altında kredi kullanımı engellenmiştir.
- Bankaların mali kurumlar dışındaki bir şirket veya ortaklığa iştirakleri kendi özkaynaklarının %15’ini, bu iştiraklerin toplam tutarı ise banka özkaynaklarının %60’ını aşmayacak şekilde sınırlanmıştır.
- “Bankaların Kredileri ile Diğer Alacaklarının Nitelikleri ve Karşılıklar” tebliği 28 Ocak 2002 tarihinde yayımlanmıştır. Bu tebliğ ile krediler ve diğer alacakların sınıflandırılması, karşılık ayrılma esasları, teminat esasları ve alacakların itfa planına bağlanması hususları kurallara bağlanmıştır.

- 20 Haziran 2002 tarihinde yayınlanan “Kredilerle İlgili Esas ve Usuller Tebliği” ile 39/2001 sayılı Bankalar Yasası’nın 23 2(B), 2(Ç) ve 5. fıkralarında belirtilen büyük kredilerin Merkez Bankasına bildirimini, gayri-nakdi kredilerin dikkate alınma oranları ile hesap durumu belgesi alınması sağlanmıştır.
- Bankaların ayırdıkları özel karşılıkların, ayırdıkları yılda “Kurumlar Vergisi” matrahının tespitinde gider olarak kabul edilmesi yasallaştırılmıştır.
- Yapılan bu düzenlemelerle banka aktif yapısı emniyet, seyyalilik ve verimlilik ilkelerine göre sağlamlaştırılmaya çalışılmaktadır.

2.3.3.4. Muhasebe Standartları ve Bağımsız Denetim

- Banka risklerinin daha sağlıklı bir şekilde izlenebilmesi için Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi 01 Ocak, 2002 tarihinden itibaren uygulamaya konmuştur. Buna göre tanzim edilecek cetveller ve ekleri periyodik aralıklarla Merkez Bankası’na gönderilmektedir.
- Banka kayıtlarında saydamlık ve şeffaflığı teminen işlemlerinin kayıt dışı bırakılmasının ve mahiyetlerine uygun düşmeyen bir şekilde muhasebeleştirilmelerinin önlenmesi için tedbirler alınmıştır.
- Hesap ve kayıt düzenine ilişkin düzenlemelere uygunluğun denetlenmesi ve denetim sonucu oluşan görüş çerçevesinde yayımlanacak tabloların onaylanmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amacı ile “Bankalarda Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” 05 Şubat, 2002’de yayımlanmıştır. Bu tebliğ ayrıca bağımsız denetim kuruluşlarının yetkilendirilmesini ve yetkilerin kaldırılmasını da düzenlemektedir.

2.3.3.5. Devir ve Birleşmelere İlişkin Düzenlemeler

KKTC Merkez Bankası tarafından 25 Ocak, 2002 tarihinde yayımlanan “Bankalar Birleşme ve Devir Tebliği” ile bankaların diğer bankalarla birleşmesi ve bütün borç, alacak ve mevduatı diğer bir bankaya devretmesi esas ve usulleri düzenlenmiştir. Tebliğin yürürlüğe girmesinden sonra Şekerbank (Kıbrıs) Ltd. ile Hamza Bank Ltd.’in, Şekerbank (Kıbrıs) Ltd. adı altında 07 Şubat 2002 tarihinde devir ve birleşmesi gerçekleşmiştir. Ayrıca T.Emlak Bankası A.Ş 3.7.2001 tarih ve 2001/2202 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararı ile TC Ziraat Bankası’na devredilmiştir. Buna paralel olarak ülkemizde şube olarak faaliyet gösteren T.Emlak Bankası A.Ş’nin bankacılık faaliyetleri sona ermiştir.

2.3.3.6. Bankacılık Sektörüne Yönelik Diğer Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Merkez Bankası, ülkelerinde bulunan bankaların denetiminin karşılıklı işbirliği, güven ve anlayışa dayanarak ortaklaşa gerçekleştirilebilmesini temin etmek üzere bir ikili anlaşma imzalamışlardır.

3. KKTC MERKEZ BANKASI

3.1. Genel Değerlendirme

Merkez Bankaları'nın fiyat istikrarını sağlayacak şekilde para politikası yürütmek, sağlıklı ve etkin bir mali sistemin sürdürülmesini temin etmek, halkın nakit para ihtiyacını karşılamak üzere 3 temel işlevi bulunmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, Merkez Bankası emisyon yapmadığından, Merkez Bankası'nın parasal istikrarı sağlama fonksiyonunu yerine getirme kabiliyeti kısıtlıdır. Merkez Bankalarının diğer temel fonksiyonu olan finansal istikrarı sağlama, KKTC Merkez Bankası'nın en temel fonksiyonudur. Bu durumda, finansal istikrarı sağlama amacına yönelik olarak, denetimin de Merkez Bankası bünyesinde toplanması ve bankacılık sektörünün tek elden düzenlenip denetlenmesi yönünde bir yapılanmaya gidilmiştir.

Merkez Bankalarının kaynaklarının en önemli kalemini emisyon oluşturmaktadır. Ancak, KKTC Merkez Bankası'nın emisyon yapmadığı düşünüldüğünde, yükümlülüklerinin önemli bir kısmı yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Bu da yabancı kaynağa dayalı bilanço yapısında, varlıkların büyük oranda likit kalemlerden oluşmasını gerektirmektedir. KKTC Merkez Bankası'nın bilanço yapısına bakıldığında ise, kaynaklarının önemli bir bölümünün kamu finansmanında kullanıldığı ve geri ödemelerin sınırlı kaldığı veya hiç yapılmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda, 1994-2001 döneminde Merkez Bankası'nın mali gücü zayıflamış, sektörde oluşabilecek herhangi bir probleme zamanında gerekli müdahale edebilme yeteneği azalmıştır.

Yukarıda belirtilen genel sorunların çözümüne yönelik olarak, Merkez Bankası'nın yeniden yapılandırılarak finans sektöründeki etkinliğinin artırılması, böylelikle bankaların piyasa disiplini içerisinde sağlıklı ve etkin bir yapıda işleyişi için uygun ortamın yaratılması hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmak için, Bankalar Yasası ile Merkez Bankası Yasası'nın değiştirilerek, bu kurumun daha özerk bir yapıya kavuşturulması sağlanmış ve bankacılık sektörünün tek elden düzenlenip, denetlenmesi amacıyla, tüm yetkiler Merkez Bankası'nda toplanmıştır.

KKTC Merkez Bankası, yasalarla kendisine verilen görevleri en üst düzeyde yerine getirebilmek için, kendi görev alanında dünyada yaşanan yenilikleri yakından izleyerek, Merkez Bankası'nda mevcut risklerin ve fırsatların farkında olarak, faaliyetlerini kısa ve orta vadeli bir vizyon çerçevesinde geliştirmenin kararlılığı içindedir. Bu kararlılık içerisinde, kurumsal strateji planı hazırlanmış, kurumun vizyonu oluşturulmuş, misyonu belirlenmiş ve temel stratejik hedefler doğrultusunda uygulamalara geçilmiştir.

KKTC Merkez Bankası'nın temel misyonu, bankaların piyasa disiplini içerisinde, sağlıklı, etkin ve rekabet edebilir bir yapıda işleyişi için uygun ortamı yaratmak ve bu sayede ülkenin uzun vadeli ekonomik büyümesine ve istikrarına katkıda bulunmaktır. Bu çerçevede temel hedefler ise;

- Kalkınma planları ve yıllık programlara uygun olarak ekonomik gelişmeye yardımcı olacak biçimde para-kredi politikalarını belirlemek,
- Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak,
- Sektörün etkinliğini ve rekabet kabiliyetini artırmak,
- Sektöre güveni kalıcı kılmak,
- Sektörün ekonomi üzerine yaratabileceği zararları asgariye indirmek,
- Sektörün dayanıklılığını geliştirmek,

olarak sıralanabilir.

KKTC Merkez Bankası, piyasada güven ve istikrarı oluşturabilmek amacıyla, yukarıdaki hedef ve misyonunu gerçekleştirmek için, mali yapısına ve teknik donanımına önem vermek zorundadır. Bu bağlamda, teknik altyapı çalışmalarına son derece önem verilmiş ve KKTC Merkez Bankası'nın bilgisayar altyapısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Merkez Bankası'nı özerk hale getirmek çok önemli bir adımdır, ancak yeterli koşul değildir. Yeterli koşul, saydam yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesiyle sağlanabilecektir. Bağımsız bir merkez bankasının, finans sektöründeki güveni kalıcı kılması için, uygulamaya koyduğu politikalar konusunda şeffaf olması, anlaşılabilir ve doğru bilgiyi zamanında piyasaya ulaştırması gerekmektedir. Bu aynı zamanda ekonominin daha sağlıklı işlemesi için de gereklidir.

Bu bağlamda, KKTC Merkez Bankası'nda sistemli bir yenilenme ve değişim süreci başlatılmış ve kurumsal alanda yeniden yapılanma gereği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla, kurumun amacına yönelik hızlı, verimli ve kaliteli hizmet üreten bir örgüt yapısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu kurumsal yapılanmada, bilgiye dayalı, hızlı ve etkin bir karar alma sürecinin oluşturulması hedeflenmektedir.

Sonuç olarak hedef, hesap verebilirlik ilkesine dayalı, işleyiş kuralları oturmuş, açık ve şeffaf bir mali piyasa oluşturmak, mali piyasadaki faktörlerin kurumsal yapılarının tamamlanmasına katkı koymak ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktır.

49/2000 VE 41/2001 SAYILI MERKEZ BANKASI YASALARI İLE GETİRİLEN YENİLİKLER

- Özerk Bir Yapıya kavuşturulmuştur.
- Hesap Verebilirlik Ve Kamuoyunun Bilgilendirilmesi sağlanmıştır.
- Kamu Kesimine Kredi Sınırlandırılmıştır.
- Son Borç verme Mercii olarak tanımlanmıştır.
- Finansal Sistemin Gözetim ve Denetimi Merkez Bankası'na bırakılmıştır.

3.2. KKTC Merkez Bankası Bilançosu

KKTC Merkez Bankası'nın 2001-2002 yıllarında yeniden yapılanma sürecini neticesinde yaşadığı gelişmeleri ve bunların banka mali yapısı üzerindeki olumlu etkilerini yasal, rakamsal ve analitik yönden incelenmeden önce, KKTC Merkez Bankası'nın kuruluşundan bugüne kadar mali yapısındaki değişimlerin ortaya konulmasının, sağlıklı bir karşılaştırma yapılmasına imkan tanınması açısından gerekli ve yararlı olduğu düşünülmektedir.

3.2.1. KKTC Merkez Bankasının 1985-2001 İle 2001-2002 Dönemlerine Ait Mali Göstergelerinin Gelişimi

3.2.1.1. 1985-2001 Dönemi

Kırılgan bir yapıya sahip olan KKTC ekonomisi, yıllarca birçok krize maruz kalmıştır. Özellikle ekonominin kırılganlık noktası olan 1994 yılı içerisinde döviz krizi ile birlikte meydana gelen %215 gibi üç haneli yüksek enflasyon, tüm ekonomik göstergelerin bozulmasına neden olmuştur. Bahse konu nedenler ve diğer olumsuzluklar neticesinde 1995 mali yılında gerçekleşen bütçe açığı bir önceki yıla kıyasla katlanarak reel olarak 29.4 milyon ABD\$'ndan %184,7 artışla 83,7 milyon ABD\$'na yükselmiştir. Bu açığın finanse edilebilmesi için Merkez Bankası kaynaklarının kullanılması aynı zamanda, Hazinesin KKTC Merkez Bankası'na olan toplam borç miktarı %210 oranında artarak, 50,3 milyon ABD\$'ndan 156,1 milyon ABD\$'na yükselmiştir. Hazine'nin toplam borç miktarı 2000 yılına kadar sürekli bir artış göstermiş ve 187,7 milyon ABD\$'na ulaşmıştır. Geri ödeme planına bağlanan borçlardan yapılan tahsilatlar neticesinde bu miktarın 2002 yılı sonunda 120,2 milyon ABD\$'na gerilediği görülmektedir.

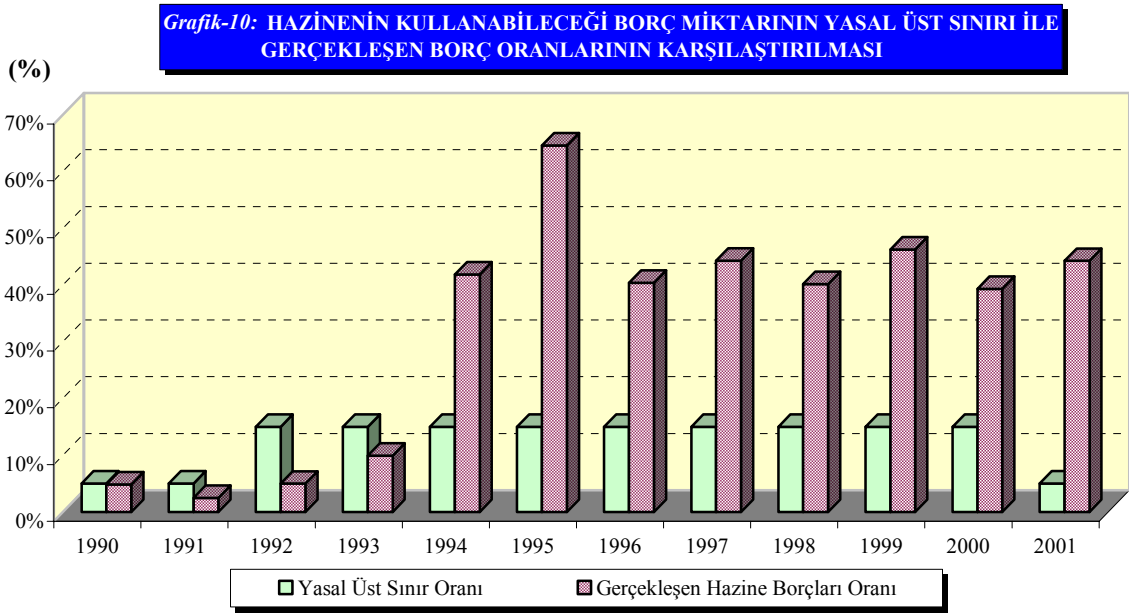
Tablo-28: KKTC BÜTÇE AÇIKLARI VE HAZİNEİN MERKEZ BANKASINA OLAN BORÇ TOPLAMI

YILLAR	KKTC BÜTÇE AÇIKLARI	HAZİNEİN MERKEZ BANKASINA OLAN BORÇ TOPLAMI	
	ABD\$	MİLYON TL	ABD\$
1985	23.700.000	2.000	3.484.320
1990	31.900.000	22.274	8.540.789
1994	29.400.000	1.932.711	50.334.948
1995	83.700.000	9.263.164	156.150.568
1996	32.000.000	8.920.786	109.947.205
1997	38.700.000	14.703.551	97.098.648
1998	91.800.000	31.715.858	121.965.306
1999	114.100.000	63.089.230	151.082.617
2000	136.700.000	125.964.048	187.699.839
2001	146.100.000	181.016.993	125.744.056*
2002	213.797.220	196.482.574	120.209.516

* 2001 yıl sonu borç bakiyesinde ABD\$ bazında görülen düşüş kur farkından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası, Devlet Planlama Örgütü.

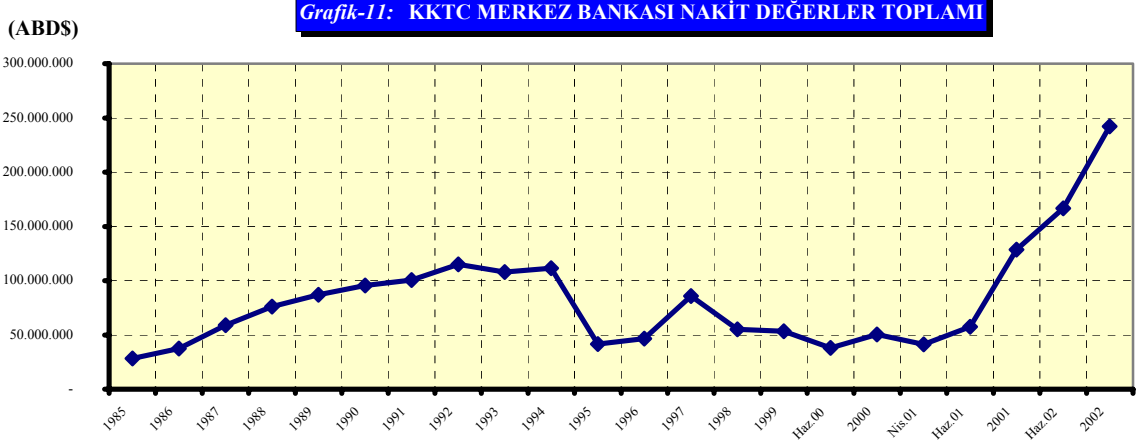
Hazine'nin Merkez Bankası'ndan kullanabileceği kredi ve avans miktarı KKTC Merkez Bankası Yasa'sı ile düzenlenmiştir. Söz konusu sınırlamalardan ilki, 35/1987 Sayılı KKTC Merkez Bankası Yasası'nın 36'ncı maddesi ile her mali yıl bütçesinde yer alan "genel bütçe ödenekleri toplamının %5'ini aşamaz" maddesidir. 1992 yılında yasanın ilgili maddesinde yapılan değişiklikle bu oran %15'e yükseltilmiştir. Bu oran 23 Kasım, 2001 tarihinde 122 no'lu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, 41/2001 Sayılı KKTC Merkez Bankası Yasasının 34'üncü maddesi uyarınca "Hazine borç bakiyesi cari yıl bütçe ödeneklerinin %5'ini aşamaz" şeklinde yeniden belirlenmiştir. 1990-1993 yılları arasında, Hazine'nin KKTC Merkez Bankası'na olan borç bakiyesinin yasal limiti aşmadığı görülmektedir. Ancak, yine 1994 yılı sonunda daha önce değinilen nedenlerde ötürü iç borçlanmanın artması sonucu, Hazine'nin borç bakiyesi yasal limitin 27 puan üzerinde ve %42 olarak gerçekleşmiştir. 1995'de, yasal limit ile gerçekleşen meblağ arasındaki bu oran en üst seviyesi olan %65'e ulaşmıştır. 2001 yılı sonunda %44 olarak gerçekleşen bu oran yasal sınırı yaklaşık 9 kat aşmıştır. Halen söz konusu meblağ yasal sınırların üzerindedir ve bu nedenle 41/2001 sayılı yasanın geçici 3'üncü maddesi uyarınca Hazine'ye avans kullandırılması durdurulmuştur (Ek Tablo-15).

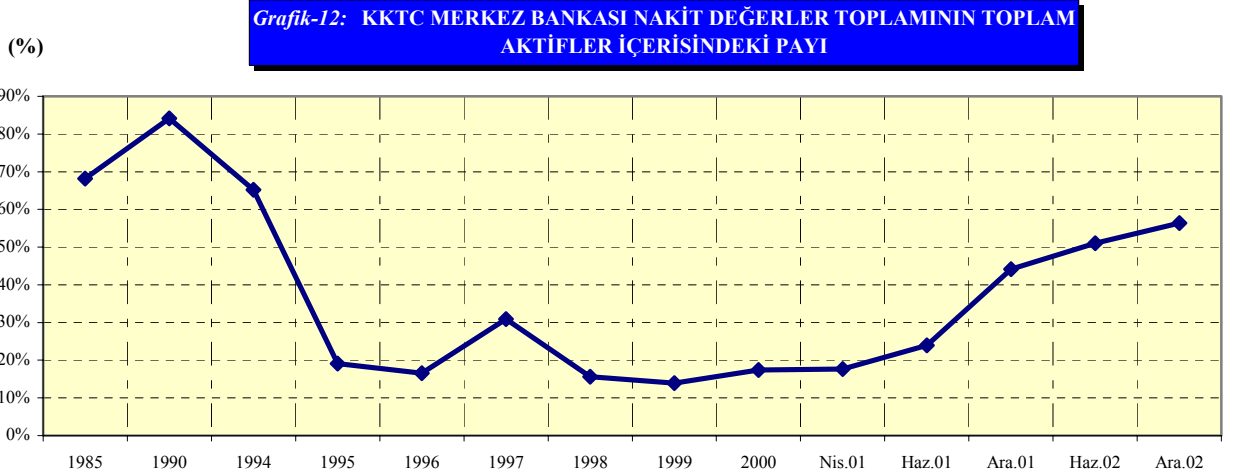
Tüm bu olumsuz gelişmeler sonucunda; bütçe açığının finansmanı amacıyla KKTC Hazine'si iç borca yönelmiş ve kamu bankalarının olanaklarının yanı sıra KKTC Merkez Bankası nakit kaynaklarını da büyük ölçüde kullanmıştır. Bütçe finansman nedeniyle, Banka'nın nakit değerler toplamı 1994-1995 döneminde %63 küçülerek 111,5 milyon ABD\$'dan 41,7 milyon ABD\$'na gerilemiş, bu durum Merkez Bankası'nın likiditesinin azalmasına sebep olmuştur. Azalan Merkez Bankası likiditesi, banka'nın piyasalara müdahalesini etkisiz kılmış ve 2000 yılındaki "Bankalar Krizi"nde sektöre likidite sağlanamamıştır.

4 Ekim 2000 tarihinde yürürlüğe konan 'Ekonomik İstikrar Programı' öncesinde Hazine borç bakiyesi en yüksek seviyeye yükselmişken, Maliye Bakanlığı ile yapılan protokol ve değiştirilen

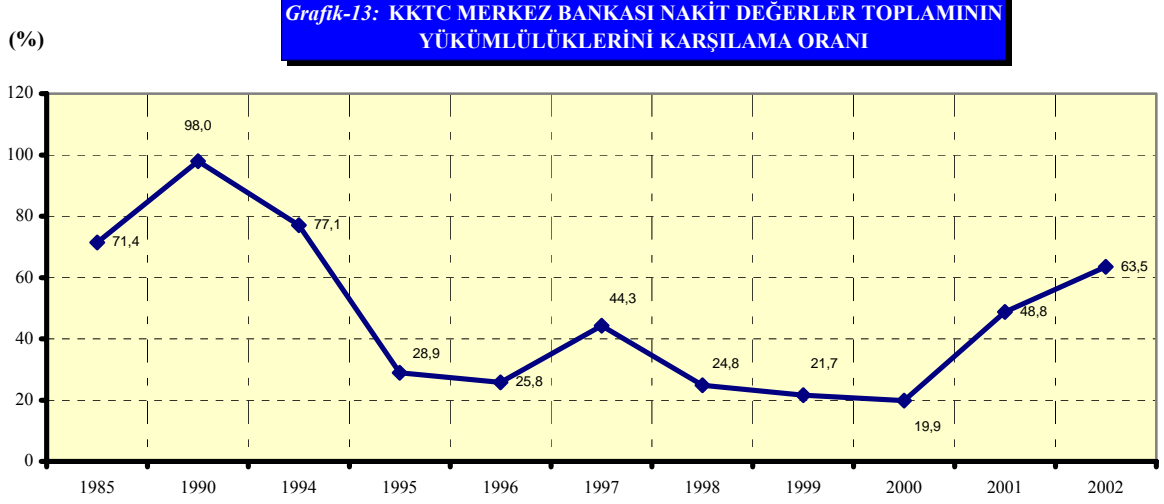
Merkez Bankası Yasası ile Hazine avansları yasal limite çekilene kadar durdurulmuştur. Ayrıca, aynı protokol ile limit üstü Hazine avansları geri ödeme planına bağlanmış ve geri ödeme planı yeni yasanın geçici 5'inci maddesinde yer almıştır. Merkez Bankası nakit değerleri Nisan 2001 tarihinde en düşük seviyesinde iken, tüm bu önlemler neticesinde, bu tarihten itibaren likit varlıklar artmaya başlamış ve 2002 yıl sonu itibarıyla reel olarak % 487 artış göstererek, 242.1 milyon ABD\$'na yükselmiştir.

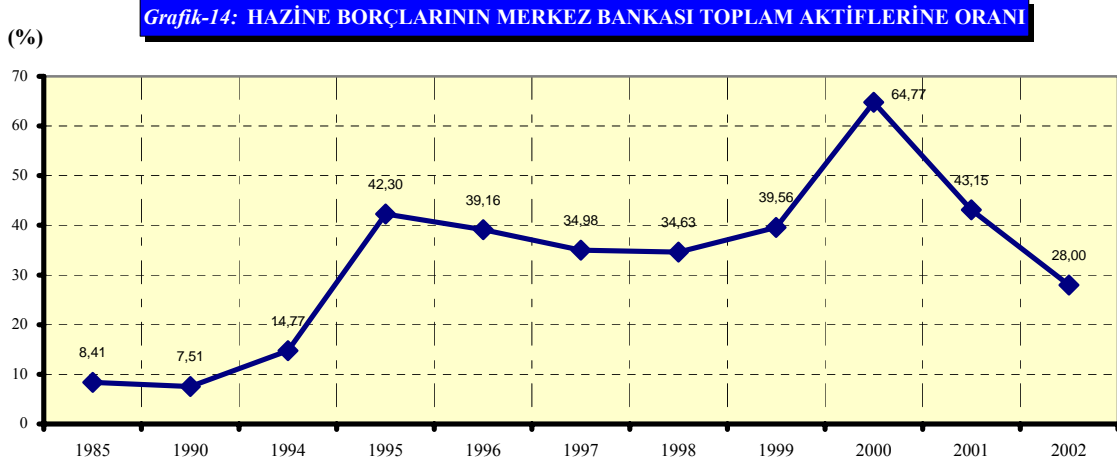
Grafik 12'de görüleceği gibi, 1995 yıl sonu itibarıyla, Merkez Bankası'nın nakit değerlerinin toplam aktifler içerisindeki payı %19 gibi düşük bir seviyeye inmiştir. 1994-95 döneminde Hazine'ye kullandırılan kredilerin sonraki yıllarda da geri dönmediği gibi artarak devam etmesi nedeniyle, nakit değerleri erozyona uğramış ve 1999 yılında nakit yetersizliği en üst seviyede bulunan KKTC Merkez Bankası'nın bu yılın sonunda meydana gelen "Bankalar Krizi"ne etkin şekilde müdahale etmesi mümkün olmamıştır. Merkez Bankası'nın nakit yetersizliği 2001 yılı sonlarına kadar devam etmiştir, ancak kriz sonrası yapılan yasal düzenlemeler ve alınan idari kararlar neticesinde Banka'nın nakit olanakları hızla artarak, 2002 yıl sonu itibarıyla 242.1 milyon ABD\$'na ve aktifler içerisindeki payı % 56'ya yükselmiştir (Ek Tablo-9).

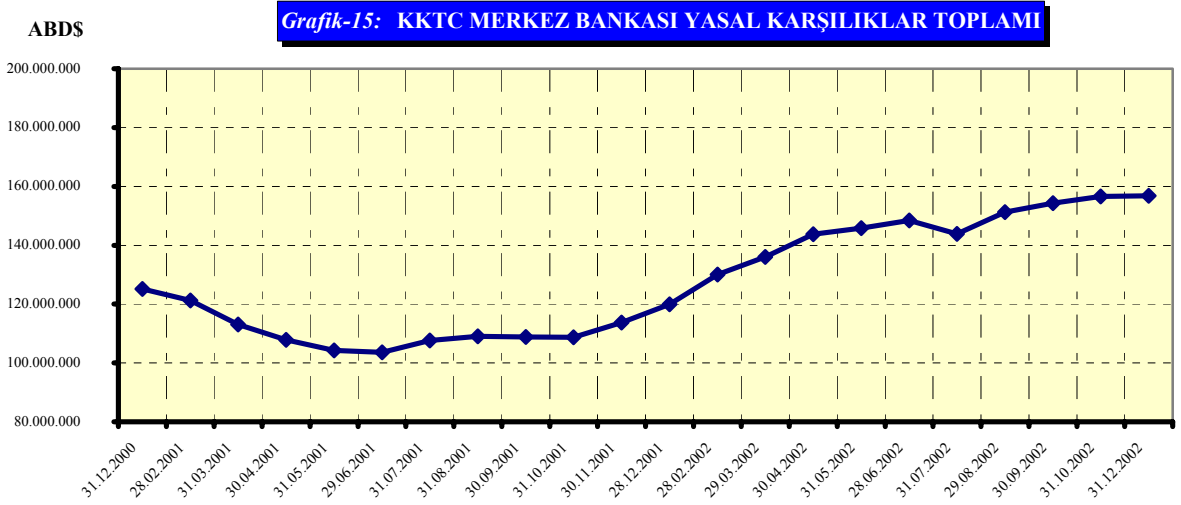
Nakit değerleri erozyona uğrayan ve mali yapısı bozulan KKTC Merkez Bankası'nın nakit değerlerinin yükümlülüklerini karşılama oranları 1985-1994 döneminde kabul edilebilir sınırlar içerisinde gerçekleşmiştir. Söz konusu oran, yukarıda değindiğimiz nedenlerden dolayı 1994 yıl sonu itibarıyla %77,1 iken 1 yıl gibi kısa bir sürede 1995 yılı sonunda keskin bir düşüş ile %28,9'a gerilemiş ve Aralık 2000 tarihinde bu değer 50.6 milyon ABD\$ ile en düşük seviyeye inmiştir. 2000 yılından tarihinden itibaren alınmaya başlanan yasal ve idari tedbirler ile birlikte iyileşme meydana gelmiştir.

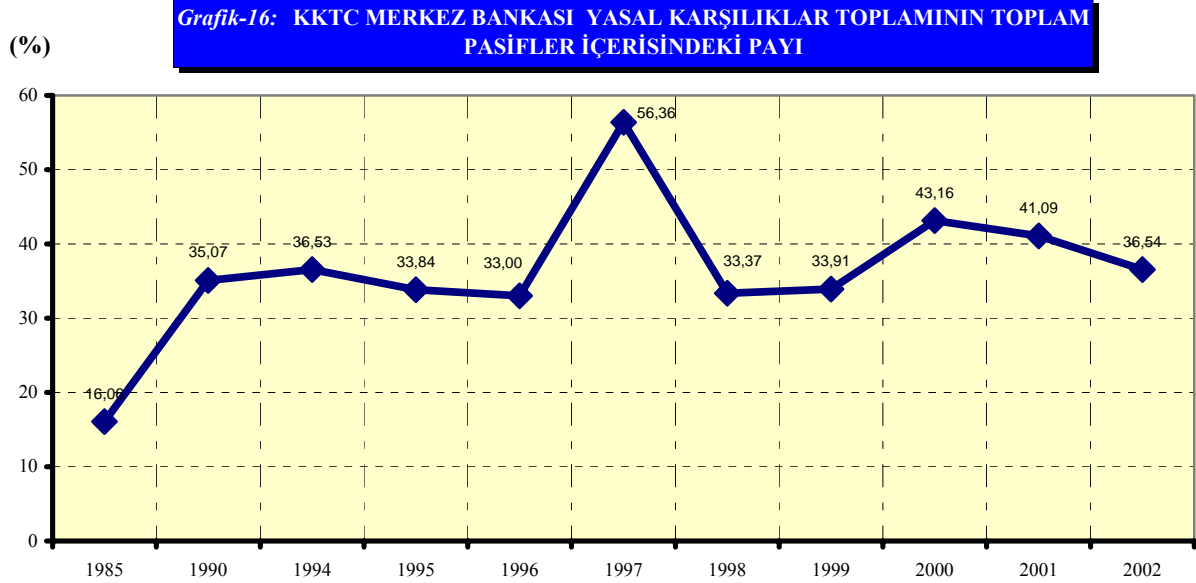
Yukarıda değinildiği gibi; toplam hazine borçları, banka aktifleri içerisinde önemli bir paya sahiptir. Bu oran, 2000 yılında %64,77 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu durum Merkez Bankası'nın bankacılık sektöründe yaşanan krize etkin ve zamanında müdahale etmesine engel olmuş, hareket kabiliyetini ciddi derecede zaafiyete uğratmıştır. Ayrıca, kaynakların üretken yatırımlara yönelmesini sınırlamıştır.

KKTC Merkez Bankası'nın "Yasal Karşılıklar" toplamı, 2000 yıl sonundan 2002 yıl sonuna kadar aylar itibarı ile incelendiğinde, yasal karşılıkların Haziran 2001 tarihinde reel olarak en düşük seviyeye indiği, bu tarihten itibaren yükselme trendine girdiği görülmektedir. Yasal karşılıklardaki reel düşüşün temel nedenini, kriz ile birlikte toplam mevduatlarda meydana gelen daralma ve bazı bankalara tanınmış olan yasal karşılık muafiyetleri oluşturmaktadır. Daha sonra Merkez Bankası'nın almış olduğu idari kararlar, mudi ödemeleri ve ekonomideki normalizasyon neticesinde artan mevduatlar, yasal karşılıkların artmasına yol açmıştır. Sonuç olarak 2001 yılı Haziran ayından bu yana artış trendine giren Yasal Karşılıklar, reel olarak 103,571,389 ABD\$'dan 156,849,901 ABD\$'na yükselmiş ve %51,44 artarak, bu süre zarfında yapılan yasal karşılık oranı indirimlerine rağmen en yüksek değerine ulaşmıştır.

2001 yılında KKTC Merkez Bankası bilançosunun pasif yapısına bakıldığı zaman en yüksek paya yasal karşılıklar kaleminin sahip olduğu görülmektedir. Ancak 2001 yılından itibaren yasal karşılık oranlarının kademeli olarak düşürülmesi sonucunda Banka'nın pasif yapısında değişiklikler meydana gelmiş ve 2002'de yasal karşılıklar kaleminin toplam pasifler içerisindeki payı oransal olarak azalmıştır. 2002 yılı sonu itibarıyla Banka'nın en önemli fon kaynağını bankalar mevduatı oluşturmuştur.

3.2.1.2. 2001-2002 Dönemi

1999-2001 kriz dönemi ve sonrasında uygulanmakta olan programların temel hedeflerinden biri de, orta vadede sektörün sağlıklı bir bankacılık sistemine ulaşmasını sağlamaktır. Bu hedefe ulaşabilmek için, kamu kesiminin bankacılık sektörü içindeki fonksiyonunun belirlenmesi ve sorunlu bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmesine yönelik bankacılık operasyonunda, Merkez Bankası önemli ve kilit bir rol oynamıştır. Bu operasyonun doğal olarak Merkez Bankası bilançosu üzerinde etkileri olmuştur. Ayrıca, TMSF Yasası ve özellikle Merkez Bankası Yasası'nda yapılan değişikliklerle bağlantılı olarak Tek Düzen Hesap Planındaki bilanço tanımlamalarında yapılan tadilatlar Merkez Bankası bilançosunun yapısını önemli ölçüde değiştirmiş olan faktörlerdir.

Yukarıda belirtilen yasal ve idari kararlar neticesinde Merkez Bankası bilançosu 419.5 trilyon TL'den 2002 yıl sonunda 701.6 trilyon TL'ye yükselmiş olup %67'lik bir gelişme göstermiştir.

Tablo-29: BİLANÇO BÜYÜKLÜĞÜNDEKİ GELİŞMELER

	MİLYON TL	ABD\$
Bilanço Büyüklüğü (2001)	419,502,950	291.409.118
Bilanço Büyüklüğü (2002)	701,647,492	429.273.211
Yüzde Değişim (%)	67	47

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

3.2.2. Aktif Yapısı ve Gelişmeler

2001 yılında %48'lik oranla en büyük aktif paya sahip krediler kalemi 2002 yılı sonuna göre bu özelliğini kaybetmiş ve %36 ile ikinci en büyük aktif kalemi olmuştur. 2002 yılı sonuna göre aktif kalemler içerisindeki en büyük payı %42'lik oranla nakit değerler ve bankalardan alacaklar kalemi almıştır. Menkul Değerlere yapılan yatırımlar önemli bir artış göstererek 13.2 trilyon TL'den 99.8 trilyon TL'ye yükselmiştir. Diğer Aktiflerin toplam aktifler içindeki payında ise önemli bir değişiklik gerçekleşmemiştir.

Tablo-30: BANKANIN AKTİF YAPISI

	Milyon TL		ABD\$		YÜZDE PAY	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Nakit Değ.ve Bankalardan Alacaklar	171,818,975	295,838,739	119.356.011	180.996.365	41	42
Menkul Değerler Cüzdanı	13,246,953	99,824,877	9.200.651	61.073.610	3	14
Krediler	203,074,032	250,908,474	141.066.051	153.507.691	48	36
Diğer	31,362,990	55,075,402	21.786.405	33.695.545	8	8
TOPLAM AKTİFLER	419,502,950	701,647,492	291.409.118	429.273.211	100	100

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

2001 yıl sonunda toplam aktifler içinde Türk Lirası cinsinden aktiflerin payı %27 olup 114.4 trilyon TL'dir. Yabancı parada ise bu oran %73'e balığ olup 305.1 trilyon TL'dir. 2002 yıl sonuna göre TL aktiflerde %86'lık bir artış gözlemlenirken YP aktiflerinde bu oran %59 olarak gerçekleşmiştir.

2001-2002 dönemi toplam aktiflerdeki kalemler karşılaştırıldığı zaman, TP nakit değerlerin %11'den %19'a yükseldiği ancak YP nakit değerlerin %52'den %42'ye gerilediği; TP Menkul Değerlerin %10'dan %29'a, YP Menkul Değerlerin ise %1'den %14'e yükseldiği; TP Kredilerde %59'dan %34'e bir gerilemenin, YP cinsinden kredilerde ise hemen hemen herhangi bir değişikliğin olmadığı gözlemlenmektedir.

Tablo-31: TOPLAM AKTİFLERİN TP-YP KOMPOZİSYONU (%)

	2001		2002	
	TP	YP	TP	YP
Nakit ve Bankalar	11	52	19	42
Menkul Değerler Cüzdanı	10	1	29	14
Krediler	59	37	34	36
Diğer	20	10	18	8
TOPLAM	100	100	100	100

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

3.2.3. Nakit Değerler ve Bankalardan Alacaklar

KKTC Merkez Bankası'nın nakit değerler ve bankalardan alacaklar kalemi 2002 sonuna göre nominal olarak önemli bir değişim göstermiş ve 171.8 trilyon TL'den 295.8 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bu yükseliş aynı zamanda %72'lik bir artışı ifade etmektedir.

Tablo-32: NAKİT DEĞERLER VE BANKALARDAN ALACAKLAR

	MİLYON TL		ABD\$		YÜZDE DEĞİŞİM	
	2001	2002	2001	2002	TL	ABD\$
Altın ve Kasa	24.087.027	40.149.349	16.732.134	24.563.674	67	47
Bankalardan Alacaklar	147.731.948	255.689.390	102.622.488	156.432.691	73	52
TOPLAM	171.818.975	295.838.739	119.354.622	180.996.365	72	52

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

3.2.4. Menkul Değerler Cüzdanı

Bankamız menkul değerler cüzdanının toplam aktifler içindeki payı %3'den %14'e yükselmiştir. 2001 yılı sonunda toplam 13.2 trilyon TL olan MDC 2002 yıl sonunda 99.8 trilyon TL yükselmiş ve %654'lük bir artış göstermiştir. Söz konusu Menkul Değerlerin %54'ü Devlet Tahvillerinden, %46'ı ise Hazine Bonolarından oluşmaktadır.

Tablo33: MENKUL DEĞERLER CÜZDANI

	MİLYON TL		ABD\$		YÜZDE DEĞİŞİM	
	2001	2002	2001	2002	TL	ABD\$
Devlet Tahvilleri	1.299.353	50.878.677	902.600	31.127.957	3.816	3.349
Hazine Bonoları	11.947.600	48.946.200	8.299.440	29.945.653	310	261
TOPLAM	13.246.953	99.824.877	9.202.040	61.073.610	654	564

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

3.2.5. Krediler

Bankamız toplam kredi hacmi 203.1 trilyon TL'den 250.9 trilyon TL'ye yükselmiş ve %24'lük bir gelişme söz konusu olmuştur. Bu artışın esas nedeni TMSF'ye kullanılan kredilerden kaynaklanmaktadır. Kamuya kullanılan kredilerde önemli bir artış olmayıp sadece %8 düzeyindedir. Söz konusu bu artışın nedeni kamuya kredi kullanılmasından kaynaklanmayıp, kur ve faiz artışlarına dayanmaktadır. Bankacılık sektörüne kullanılan kredi hacminde %6'lık bir düşüş olmuştur. 2001 yılında %106 olan kredi/mevduat oranı, 2002 yılı sonunda %71'e gerilemiştir. Kredilerin takibe dönüşme oranı %4 olarak gerçekleşmiş ve her iki yıl içinde aynı düzeyde seyretmiştir.

Tablo-34: KREDİLERİN GELİŞİMİ

	MİLYON TL		ABD\$		YÜZDE DEĞİŞİM	
	2001	2002	2001	2002	TL	ABD\$
Kamu	182.982.445	196.918.125	127.109.363	120.475.989	8	-5
Bankacılık	20.091.587	18.980.408	13.956.688	11.612.356	-6	-17
TMSF	----	35.009.941	----	21.419.345	---	---
TOPLAM	203.074.032	250.908.474	141.066.051	153.507.691	24	9

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

3.2.6. Pasif Yapısı ve Gelişmeler

2002 yılında mevduatın, bilanço pasif toplamının içindeki payı 5 puanlık bir artış, mevduat munzam karşılıkları kaleminin payı ise 4 puanlık bir azalış göstermiştir.

Tablo-35: BANKANIN PASİF YAPISI

	MİLYON TL		ABD\$		YÜZDE PAY	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Mevduat	190.247.053	348.571.259	132.155.748	213.258.517	45	50
Mev.Munz.Karş.	172.383.372	256.371.320	119.746.682	156.849.901	41	37
Diğer	17.499.050	41.708.745	12.155.773	25.517.724	4	6
Özkaynaklar	39.373.475	54.996.168	27.350.915	33.647.069	10	7
TOPLAM	419.502.950	701.647.492	291.409.118	429.273.211	100	100

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Toplam pasiflerin Türk Lirası-Yabancı Para kompozisyonu incelendiğinde Türk Lirası kalemlerin ağırlığı 2001’de %40 iken, 2002’de bu oran %36’ya gerilemiştir. Toplam Pasifler içerisindeki TP mevduat kalemi %40’tan %42’ye, yabancı para mevduat kalemi ise %48’den %55’e yükselmiştir. TP Mevduat Munzam Karşılıkları kalemindeki 7 puanlık artışa karşın (31’den 38’e), yabancı para mevduat bu oran 11 puanlık düşüşle %47’den %36’ya gerilemiştir.

Tablo-36: TOPLAM PASİFLERİN TP-YP KOMPOZİSYONU

	YÜZDE PAY			
	2001		2002	
	TP	YP	TP	YP
Mevduat	40	48	42	55
Mev.Munz.Karş.	31	47	38	36
Diğer	6	5	3	9
Özkaynaklar	23	-	17	-
TOPLAM	100	100	100	100

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

3.2.7. Mevduat

2001 yılında Bankanın ana fon kaynağı olan mevduat, 2002 yılında da bu özelliğini korumaya devam etmiştir. Toplam mevduat içindeki en büyük paya sahip bankalar mevduatı 2 puanlık artış göstererek 287.5 trilyon TL olarak %82’ye yükselmiştir. Kamu mevduatının ve diğer mevduatların paylarında önemli değişim söz konusu değildir.

Tablo-37: MEVDUATIN GELİŞİMİ

	MİLYON TL		ABD\$		YÜZDE PAY	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Bankalar	152.295.645	287.504.734	105.792.676	175.897.558	80	82
Kamu	23.373.842	41.314.159	16.236.717	25.276.313	12	12
Diğer	14.577.566	19.752.366	10.126.355	12.084.646	8	6
TOPLAM	190.247.053	348.571.259	132.155.748	213.258.517	100	100

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

3.2.8. Mevduat Munzam Karşılıkları (Yasal Karşılıklar)

Bankanın ikinci büyük fon kaynağını oluşturan mevduat munzam karşılıkları kalemi %48’lik bir artış göstermiş ve 256.3 trilyon TL’ye ulaşmıştır. Mevduat Munzam karşılıklarının, TP-YP kompozisyonu incelendiği zaman, TP’de oranın %31’dan %38’e yükseldiği, YP’nin ise %69’dan %62’ye düştüğü görülmektedir.

Tablo-38: MEVDUAT MUNZAM KARŞILIKLARININ GELİŞİMİ

	MİLYON TL		ABD\$		YÜZDE PAY	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Türk Parası	53,296,223	97,756,450	37.022.398	59.808.131	31	38
Yabancı Para	119,087,149	158,614,870	82.724.284	97.041.770	69	62
TOPLAM	172,383,372	256,371,320	119.746.682	156.849.901	100	100

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

3.2.9. Özkaynaklar

2001'de 39.3 trilyon TL olan özkaynaklar toplamı, %40'lık artış göstererek 2002'de 54.9 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bu artışın ana nedenleri, ödenmiş sermayedeki artış ve karlılık performansındaki iyileşmeden kaynaklanmaktadır.

Tablo-39: ÖZKAYNAKLAR

	MİLYON TL		ABD\$		YÜZDE DEĞİŞİM	
	2001	2002	2001	2002	TL	ABD\$
Özkaynak Toplamı*	39,373,475	54,996,168	27.350.915	33.647.069	40	23
Ödenmiş Sermaye	2,808,998	14,831,533	1.951.279	9.074.043	428	365
Yedek Akçeler	24,541,942	28,327,159	17.048.142	17.330.769	15	2

*Özkaynak toplamı, ödenmiş sermaye + yedek akçeler + sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu + geçmiş ve dönem kar (zarar) toplamından oluşmaktadır.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Tablo-40: KKTC MERKEZ BANKASI BİLANÇOSU

	AKTİF	MİLYON TL		ABD\$		ARTIŞ-AZALIŞ (%)	
		2001	2002	2001	2002	TL	ABD\$
1	Nakit Değerler ve Bankalar	171.818.975	295.838.739	119.354.622	180.996.365	72	52
2	Menkul Değer Cüzdanı	13.246.953	99.824.877	9.202.040	61.073.610	654	564
3	Hazineden Alacaklar	182.982.445	196.918.125	127.109.362	120.475.989	27	-5
4	Krediler (net)	20.091.587	53.990.349	13.956.688	33.612.356	-6	137
5	Sabit Kıymetler (net)	167.896	276.613	116.630	169.234	65	45
6	Takipteki alacaklılar	10.641.141	12.645.080	7.391.904	7.736.355	19	5
7	Diğer Aktifler	20.553.953	42.153.709	14.277.872	25.789.956	105	81
	TOPLAM	419.502.950	701.647.492	291.409.118	429.273.211	67	47
	PASİF	2001	2002	2001	2002	ARTIŞ-AZALIŞ (%)	
1	Kamu Mevduatı	23.373.842	41.314.159	16.236.717	25.276.313	77	56
2	Bankalar Mevduatı	154.770.862	287.504.734	107.512.094	175.897.558	86	64
3	Mevduat Munzam Karşılıkları	172.383.372	256.371.320	119.746.682	156.849.901	49	31
4	Diğer Mevduat	12.102.349	19.752.366	8.406.937	12.084.646	63	44
5	Fonlar	9.731.690	10.333.003	6.760.151	6.321.809	6	-6
6	Dış Krediler	7.177.257	7.952.106	4.985.705	4.865.158	11	-2
7	Diğer Pasifler	590.103	23.423.636	409.917	14.330.757	3.869	3.396
8	Özkaynaklar	39.373.475	54.996.168	27.350.915	33.647.069	40	23
	TOPLAM	419.502.950	701.647.492	291.409.118	429.273.211	67	47

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

3.3. Yönetim, İnsan Kaynakları ve İdari İşler

3.3.1. Yönetim Kurulu

41/2001 sayılı Merkez Bankası Yasası'nın 10(1) maddesi ile, KKTC Merkez Bankası karar organının, aynı yasa gereğince atanacak bir başkan ve dört üyeden oluşan KKTC Merkez Bankası Yönetim Kurulu olduğunu hükme bağlanmıştır.

Anılan Yasa uyarınca Bakanlar Kurulunun 02/05/01 tarih ve E-740-2001 sayılı kararıyla Merkez Bankası başkanlığına Erdoğan Küçük, 13/09/00 tarih ve E-1533-2000 sayılı kararıyla Rifat Günay, 25/04/01 tarih ve E-737-2001 sayılı kararıyla Vargın Varer, 31/10/01 tarih ve E-1760-2001 sayılı kararıyla Taşkent Atasayan ve 18/09/02 tarih ve E-1683-2002 sayılı kararıyla Ali Vefa Çelik üyeliğe atanmıştır.

41/2001 sayılı KKTC Merkez Bankası Yasası'nın Yönetim Kurulu Üyelerinin her yıl Başkan dışındaki dörtte biri yenilenir hükmünü içeren 17(3) maddesi, Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren birinci, ikinci ve üçüncü yılların sonunda Yönetim Kurulu'ndan ayrılacak üyeler ad çekmek suretiyle belirlenir hükmünü içeren Geçici 2'nci maddesi uyarınca 28 Kasım, 2002 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında çekilen kurada Yönetim Kurulu üyesi Sn. Rifat Günay'ın ismi belirlenmiştir. Banka Yönetim Kurulu Üyesi Sn. Rifat Günay Bakanlar Kurulunun 18/12/2002 tarih ve E-2322-2002 sayılı kararı ile 4 yıl görev yapmak üzere yeniden atanmıştır.

3.3.2. İnsan Kaynakları

Merkez Bankası'nın personel sayısı 2002 yılı sonu itibarıyla 81 olarak tespit edilmiş ve yasada belirtilen personel kadrolarının faaliyet dönemi sonuna göre doluluk oranı yüzde %67 olmuştur. Bu faaliyet dönemi içerisinde emeklilik, istek gibi sebeplerle 1 personel ayrılmış, buna karşılık Bankanın iş durumunun gerektirdiği zorunluluklar nedeniyle 6 teftiş ve inceleme memuru, aday ve 6 geçici olmak üzere toplam 12 personel alınmıştır. Böylece 2002 yıl sonu itibarıyla fiili personel mevcudu 2001 yılına göre 11 artarak 81'e yükselmiştir.

KKTC Merkez Bankası'ndaki personel mevcudunun %11,11 Yönetici Hizmetleri Sınıfı, %54,32 Genel Hizmetler Sınıfı, %9,88 Kitabet Hizmetler Sınıfı, %9,88 Bedeni Hiz.Gerektiren Yard. Hizmetler Sınıfı, %13,58 Geçici ve %1,23 Sözleşmeli personel oluşturmaktadır.

Personelin etkinliğini ve verimliliğini artırmak ve normal kadro yapısını belirlemek amacıyla başlatılan "**İş Analizi**" çalışmaları tamamlanmak üzeredir. Mevcut personelin hizmet grupları ve unvanları bazında dağılımı aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo-41: PERSONELİN HİZMET GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI			
S.NO	HİZMET SINIFI	PERSONEL SAYISI	TOP.İÇİNDEKİ PAYI (%)
1	Yöneticilik Hizmetleri Sınıfı	9	11,11
2	Genel Hizmetler Sınıfı	44	54,32
3	Kitabet Hizmetler Sınıfı	8	9,88
4	Bedeni Hiz. Gerektiren Yard. Hiz. Sınıfı	8	9,88
5	Geçici	11	13,58
6	Sözleşmeli	1	1,23
	TOPLAM	81	100

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

Personelin Eğitim düzeyine ilişkin dağılımı ile bu dağılımın toplam içindeki payları ise aşağıdaki gibidir.

Tablo-42: PERSONELİN EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE DAĞILIMI				
HİZMET SINIFI	İLKÖĞRETİM	LİSE	ÜNİVERSİTE	YÜKSEK LİSANS
Yöneticilik Hizmetler Sınıfı	---	1	3	5
Genel Hizmetler Sınıfı	---	27	13	4
Kitabet Hizmetler Sınıfı	---	7	1	---
Bedeni Hizmetler Gerektiren Yardımcı Hiz.Sınıfı	6	2	---	---
Geçici	2	---	7	2
Sözleşmeli	---	---	1	---
TOPLAM	8	37	25	11
Toplam İçindeki Pay (%)	9,88	45,68	30,86	13,58

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

3.3.3. Eğitim Faaliyetleri

KKTC Merkez Bankası insan kaynaklarının amacı, Bankanın görevlerini etkin ve verimli bir şekilde yerine getirebilmesi için bankacılık konusunda uzmanlaşmış, meslek ilkelerine bağlı, bankaların mali bünyelerine ve faaliyetlerine ilişkin tespit ve çözümlenmelerine güven duyulan personelin yetiştirilmesini sağlamaktır. Bu çerçevede Banka, personelin göreviyle ilgili bilgi ve becerisinin artırılması, meslekteki gelişmeleri izlemesi ve bu suretle hizmetlerin etkin bir şekilde yürütülmesi için, hizmet içi eğitim, kurs, seminer ve benzeri eğitim faaliyetleri ile yurt dışı eğitim programlarına katılım sağlanmaktadır.

Diğer yandan eğitim anketleriyle Banka çalışanlarının eğitim ihtiyaçlarının yanı sıra sektöre yönelik eğitim ihtiyaçlarının da belirlenmesi hedeflenmektedir.

Tablo-43: EĞİTİM PROGRAMLARI VE KATILIM			
HİZMET SINIFI	YURTIÇİ EĞİTİM	YURTDIŞI EĞİTİM	BANKA İÇİ EĞİTİM PROGRAMLARI
Yöneticilik Hiz.Sın.	5	5	11
Genel	0	10	25
Geçici	2	16	1
TOPLAM	7	31	37

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

3.4. Bilgi Sistemleri ve Teknik Donanım Çalışmaları

Merkez Bankası, kuruluş tarihi olan 1984 yılından Temmuz 2001 tarihine kadar teknik donanım açısından çalışmalarını teknolojiden yoksun olarak yürütmüştür. Ancak, Temmuz 2001 tarihinde ihtiyaç duyulan teknolojik yatırımlar yapılmak suretiyle çalışmalara hız ve verim kazandırılması hedeflenmiş ve bu hedefe ulaşma başarısı gösterilmiştir.

Anabilgisayar sistemleri ve iletişim ortamlarının 365 gün, 24 saat kesintisiz çalışmasını sağlamak amacıyla istenen işletim, yardım masası ve teknik destek hizmetleri düzenli ve koordineli olarak gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan, güvenlik alt yapımızın geliştirilmesine yönelik çalışmalar, donanımlar, iletişim ağı ve uygulamalar bazında devam etmiştir.

İdare Merkezi ve Merkez Şube sistemlerinin etkin ve kesintisiz iletişimini sağlamak amacıyla hayata geçirilen KKTC Merkez Bankası İletişim Ağı (MERNET), içe açık olarak personelin hizmetine sunulmuştur.

Bankamız ile kamuoyu arasındaki iletişimin ise www.kktcmb.trnc.net internet adresi üzerinden erişilmesi imkanı yaratılmış ve kamuoyu bankamız ve bankacılık sektörü ile ilgili dışa açık geniş haberleşme ve bilgilendirme olanaklarına kavuşturulmuştur.

A. BİLGİ İŞLEM BİRİMİNİN UYGULAMALARI

Bankamızda bilgi teknolojisi kullanılarak yapılan ve yapılması planlanan uygulamalar aşağıdaki gibidir.

- Merkez Bankası Bankacılık ve Temel Muhasebe Uygulamaları.
- Kişisel Bilgisayar Ofis uygulamaları.
- Reuters, TC Piyasaları takip sistemi uygulaması.
- Teleks otomasyonu uygulaması.
- Risk Santralizasyonu uygulaması.
- Gözetim Sistemi Uygulaması
- İnternet ve İnternet servisleri uygulaması.
- E-mail sistemi uygulaması.
- Personel Devam Takip ve Puantaj sistemi uygulaması.
- Bilgi Güvenliği sağlanması ve takibi uygulaması.

Bilgi işlem bölümü ayrıca, yardım masası, uygulama yapma ve geliştirme ile eğitim hizmetleri ile bilgi teknolojisi konusundaki ihtiyaçların giderilmesi için planlama ve uygulama faaliyetleri yanında bilgisayar sarf ve tüketim malzemeleri ile bilgisayar matbu ihtiyaçları alımı, depolanması, dağıtımı ve takibini yapmaktadır.

3.5. Yasal ve İdari Düzenlemeler ile Faaliyetler

Bankacılık sektörünü ilgilendiren ve ülke ekonomisi üzerinde etkili olan 2000-2002 yılları arasında çıkartılan önemli yasa ve Bakanlar Kurulu kararlarından oluşan yasal düzenlemeler ile tebliğ, KKTC Merkez Bankası Yönetim Kurulu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetim Kurulu kararları ve genelgeden oluşan idari düzenlemeler aşağıda sunulmuştur.

KKTC MERKEZ BANKASI VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YENİDEN YAPILANDIRILMASINDA ALINAN KARARLAR

1) BANKACILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER	
28.01.2000	Likidite sorunu olan bankaların faaliyetlerinin kısıtlanması ve mükellefiyetlerinin ertelenmesi kararname.
14.02.2000	Bankalar Yasası (14/2000)
10.03.2000	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yasası (21/2000)
23.07.2000	Offshore Bankalar Yasası (46/2000)
28.08.2000	KKTC Merkez Bankası (Değişiklik) Yasası (49/2000)
28.09.2000	Offshore Bankalar Başvuru ve Denetim Tüzüğü
23.11.2001	Yeni KKTC Bankalar Yasası, KKTC Merkez Bankası Yasası ve T.M.S.F. Yasasının yürürlüğe girmesi.
21.12.2001	T.M.S.F.'na devredilen bankaların, aktif ve pasiflerinin bir başka bankaya devredilmesi ile ilgili düzenleme yapılması.
24.12.2001	Bankaların vermiş oldukları kredilere uygulanacak faiz birikimi olarak dava yolu ile tahsil edilecek miktar için öngörülmuş olan Türk Lirası kredileri faizin ödendiği anapara, borç veya mükellefiyet miktarı ile ilgili üst kat sınırlarının yürürlükten kaldırılması.
25.01.2002	"Bankaların Birleşme ve Devir Tebliği"nin yayınlanması.
28.01.2002	"Bankaların Kredileri ile Diğer Alacaklarının Nitelikleri ve Karşılıklar Tebliği"nin yayınlanması.
05.02.2002	"Bankalarda Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ"nin yayınlanması.
15.04.2002	"Mevduat Türleri ve Kapsamı ile Vade Dilimlerini Belirleyen Tebliğ"nin yayınlanması.
29.04.2002	"Bankaların Kuruluş İzni, Şube Açma ve Lisans Verilmesine İlişkin Esas ve Usuller Tebliği"nin yayınlanması.
20.06.2002	"Kredilerle ilgili Esas ve Usuller Tebliği"nin yayınlanması.
05.09.2002	"Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esasları Tebliği"nin yayınlanması.
29.10.2002	Tasfiye halindeki ve fondaki bankaların, alacaklarına uygulanacak esaslarla ilgili yasanın yürürlüğe girmesi
04.12.2002	"Bankaların Bankacılık İşlemleri Yapma veya Mevduat Kabulü İzinlerinin Kaldırılması Tebliği"nin yayınlanması.

2. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ MERKEZ BANKASI İDARİ KARARLAR

01.02.2000	Likidite sorunu olan bankaların faaliyetlerinin kısıtlanması ve mükellefiyetlerinin ertelenmesi kapsamına giren bankalarda uygulanacak faiz oranlarının tespit edilmesi.
14.03.2000	Bankaların nezdimizdeki mevduat hesaplarına ödenen faiz oranlarının tespiti.
28.04.2000	Bankamız nezdindeki özel ve tüzel kişilere açılan döviz mevduat hesaplarına uygulanacak faiz oranlarının tespiti.
28.04.2000	Dava yolu ile tahsil edilecek üst kat sınırının borç tutarının TL'de 10 katına, YP'de ise 3 katına yükseltilmesi.
14.06.2001	Bilgisayar Alımı, İnternet Sitesi oluşumu, Reuters Focus Sistem kurulumu için karar alınması.
17.09.2001	BDDK ile yapılan işbirliği protokolünün yürürlüğe girmesi.
01.10.2001	Risk Merkezi'nin faaliyete başlaması.
01.01.2002	Kurumsal İnternet Sisteminin Faaliyete geçmesi.
25.01.2002	Bankada "Bilgisayar Denetimli Merkezi Alarm Sistemi" kurulması.
15.05.2002	T.C.M.B. İle birlikte Bankanın İş Analizinin yapılmasına başlanması.
07.02.2002	İhracat Reeskont kredilerinin uygulama esaslarının belirlenmesi
01.08.2002	Teftiş Kuruluna eleman alınması.

3) BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ ALINAN KARARLAR

05.10.2001	Ödenmeyen Reeskont kredilerin tahsili yönünde girişimde bulunulması.
05.10.2001	Mevduat ve mevduat munzam karşılığa uygulanacak yeni faiz oranlarının belirlenmesi.
05.12.2001	Reeskont Kredileri ile ilgili yeni düzenleme yapılması.
01.01.2002	Tek Düzen Hesap Planı'nın bankalarda uygulanmasına geçilmesi.
01.03.2002	Reeskont Kredilerinin faiz oranları ile şartlarının yeniden belirlenmesi.
05.11.2002	Tasfiye halindeki bankaların, "Kalan mevduatlarının ödenmesi konusunda" takvim belirlenmesi.
17.01.2002	Bankaların Yönetim Kurulu Üyeleri, Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcıları'nın, Bankalar Yasası'ndaki kurallara uyumunun sağlanması.
26.06.2002	Döviz hesaplarına uygulanan Yasal Karşılık oranının %16'ya düşürülmesi. .
29.11.2002	Yasal Karşılıklar ile ilgili yeniden düzenleme yapılması ve Karşılık Oranlarının TL'de %14 Dövizde % 15'e düşürülmesi.
21.12.2001	Asyabank Ltd.-Yasabank Ltd.-Ticaret Bankası Ltd.- Tilmo Bank Ltd.'in T.M.S.F.'na devri.
22.12.2001	Demirbank Ltd.'i satın alan HSBC A.Ş.'ye Bankacılık Lisansı verilmesi
07.02.2002	Şekerbank (Kıbrıs) Ltd. ile Hamzabank Ltd.'in devir ile birleşmesine onay verilmesi.
31.03.2002	K.Endüstri Bankası Ltd. T.M.S.F.'na devredilmesi.
31.10.2002	Bankalar Birliği Tüzüğü'nün, onaylanmak üzere, Bakanlar Kurulu'na gönderilmesi.
01.11.2002	T.M.S.F'nda bulunan bankaların, satış şartlarının belirlenmesi.

4. TMSF BÜNYESİNDEKİ VE TASFİYE HALİNDEKİ BANKALARIN YENİDEN YAPILANDIRILMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ

4.1. TMSF ile İlgili Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler

40/2001 sayılı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) yasası, 23 Kasım, 2001 tarih ve 122 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Amacı, bankalara yatırılan tasarruf mevduatlarını sigorta ettirmek ve tasarruf mevduatı sahiplerinin tüm haklarını korumak olan bu yasa ile, KKTC Merkez Bankası bünyesinde kamu tüzel kişiliğini haiz “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” adı altında bir fon oluşturulmuştur.

TMSF İLE İLGİLİ YASAL VE KURUMSAL DÜZENLEMELER

2002 yılı içinde, tasfiye halindeki bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’ (TMSF)’na devredilmek suretiyle tahsil kabiliyetini artırmak üzere yeni yasal düzenleme yapılmış ve TMSF’nin organizasyonu yeniden yapılandırılmıştır. Bu bağlamda ;

62/2002 sayılı Tasfiye Halindeki Bankalar ile Yönetimi ve Denetimi Fona Devredilen Bankalara ait alacakların TMSF’ye Devri Yasası ile;

- Tasfiye Halindeki Bankaların alacaklarının, Fonun alacaklarına karşılık TMSF’ye devredilmesine ve/veya mahsup edilmesine imkan yaratılmıştır.
- TMSF, bünyesindeki ve/veya tasfiye halindeki bankalardan devraldığı alacakların faizlerinde indirim, yeni ödeme planı, yeni sözleşme yapmaya, ve/veya taşınır ve taşınmaz malları, her türlü hak ve alacakları devralmaya yetkili kılınmıştır.
- Yeniden ödeme planına bağlanan alacaklarla ilgili düzenlemelere riayet edilmemesi halinde TMSF’ anlaşmaya teminat teşkil eden taşınmazların satışına karar verebilecektir.
- TMSF, yeni ödeme planına bağlanan borçlularla yapılacak anlaşmalarda taraf olma yetkisine haiz olmuştur.
- TMSF, 62/2002 sayılı yasa ile getirilen düzenlemelere uyulmaması halinde, alacakların takip ve tahsilinde Kamu Alacaklarının Tahsili Usulü Yasasını uygulama hakkına sahiptir.
- TMSF her türlü devir ve satış işlemleri, tapu devir harcı, stopaj ve diğer her türlü vergi, resim ve harçlar istisna tutulmuştur..
- TMSF, Tapu ve Kadastro Dairesince tespit edilen değerler üzerinden satışa çıkarttığı taşınmazları, teklif edilen bedelin bu değerlerin altında olması halinde, İhtiyat Sandığına, İhtiyat Sandığının alacaklarına mahsuben devredilir; TMSF ayrıca, bu taşınmazların yukarıda belirtilen şartlarda ancak ihaleye çıkmadan da İhtiyat Sandığına devredilmesi mümkün kılınmıştır.
- TMSF’nin bu yasaya tabi bankaların yukarıdaki taşınmazlarını, bankaların hazineye olan borçlarına karşılık KKTC Hazinesine devredilmesi de hükme bağlanmıştır.

62/2002 Sayılı Yasa uyarınca tespit edilen Kredi Kriterlerine istinaden ;

- Bir borçlu ile anlaşma yapılabilmesi için öncelikle borç mutabakatının sağlanması,
- Borcun teminat altına alınması,
- Ödeme sürelerinin borçlunun lehine olacak şekilde uzun vadeye yayılması,
- Ödemelerin borçlunun nakit akışına göre düzenlemeli,
- Peşin ödemelerde ve taksitlendirilecek alacaklarda faiz oranlarının indirilmesi, imkanları sağlanmıştır.

2001 yılından itibaren TMSF’nin organizasyonunda verimlilik ve etkinliğin artırılması için önemli adımlar atılmıştır. Şöyle ki;

- TMSF’nin işlemlerini ve muhasebesini takip etmek üzere KKTC Merkez Bankası bünyesinde ayrı birbirim oluşturulmuş ve personel alınmıştır.
- Alacakların tahsilatını hızlandırmak amacıyla TMSF Yönetim Kurulu ile Kredi Komitesinin yetki sınırları belirlenmiştir.

4.2.TMSF'ye Devredilen Bankalar ve Devir Gerekçeleri

1999-2002 döneminde toplam 10 banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Bu bankaların TMSF'ye alınmalarının yasal dayanağı aşağıda verilmiştir. Söz konusu bu bankaların kısa sürede çözülmesi bankacılık sektöründeki yeniden yapılandırma çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu 10 bankanın 5'i 14/2000 sayılı Bankalar Yasasına, 5 tanesi ise 39/2001 sayılı Bankalar Yasası'na istinaden Fon bünyesine alınmışlardır.

Tablo-44: BANKALARIN TMSF'YE DEVRİNİN YASAL DAYANAĞI

14/2000 Sayılı Bankalar Yasası Madde 37 (3)	39/2001 Sayılı Bankalar Yasası Madde 37 (3)	39/2001 Sayılı Bankalar Yasası Madde 37 (3) (4)
1. K.Yurtbank Ltd.	1. Asya Bank Ltd.	1. Kıbrıs Ticaret Bankası Ltd.
2. Everestbank Ltd.	2. Yasa Bank Ltd.	2. Tilmo Bank Ltd.
3. K.Hürbank Ltd.		3. Kıbrıs Endüstri Bankası Ltd.
4. K.Finansbank Ltd.		
5. K.Kredi Bankası Ltd.		

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

BANKALARIN FONA ALINIŞINA İLİŞKİN YASAL DAYANAKLAR

39/2001 Sayılı Yasa Madde 37 (3);

Merkez Bankası, bir bankanın;

(A) Bu maddenin (2)'nci fıkrası kapsamında alınması istenen tedbirleri kısmen ya da tamamen almadığının, bu tedbirlerin kısmen veya tamamen alınmış olmasına rağmen mali bünyesinin güçlendirilmesine imkan bulunmadığının ya da mali bünyesinin bu tedbirler alınsa dahi güçlendirilemeyecek derecede zayıflamış olduğunun;

(B) Yükümlülüklerini vadesinde yerine getiremediğinin;

(C) Bu madde kurallarının uygulanmasında belirlenecek değerlendirme esasları çerçevesinde yükümlülüklerinin toplam değerinin varlıklarının toplam değerini aştığının; ve

(Ç) Faaliyetine devamının mevduat sahiplerinin hakları ve mali sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arz ettiğini, tespit ettiği takdirde, temettü hariç ortaklık hakları ile bankanın yönetim ve denetimini Fona devretmeye veya bankacılık işlemleri yapma ve/veya mevduat kabul etme iznini kaldırmaya yetkilidir.

39/2001 Sayılı Yasa Madde 37 (4);

Merkez Bankası, bir bankanın yönetim ve denetimini doğrudan ya da dolaylı olarak, tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortakların, banka kaynaklarını bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde doğrudan veya dolaylı olarak kendi lehlerine kullandıklarını veya bankayı bu suretle zarara uğrattıklarını tespit etmesi halinde, bunların temettü hariç ortaklık hakları ile bankanın yönetim ve denetimini Fona devretmeye yetkilidir.

Bu fıkra da belirtilen şekilde kullanılan kaynaklar veya uğranılan zarar, verilen süre içinde iade veya tazmin edilmediği takdirde bu zarar veya kullanılan kaynakların miktarına bakılmaksızın bu ortaklara ait hisseler Merkez Bankası kararı ile Fona intikal eder.

14/2000 Sayılı Yasa Madde 37 (3);

Bakanlık, bir bankanın;

(A) Bu maddenin (2)'nci fıkrası kapsamında alınması istenen tedbirleri kısmen ya da tamamen almadığının, bu tedbirlerin kısmen veya tamamen alınmış olmasına rağmen mali bünyesinin güçlendirilmesine imkan bulunmadığının yada mali bünyesinin bu tedbirler alınsa dahi güçlendirilemeyecek derecede zayıflamış olduğunun,

(B) Yükümlülüklerini vadesinde yerine getirmediğinin,

(C) Bu madde hükümlerinin uygulanmasında belirlenecek değerlendirme esasları çerçevesinde yükümlülüklerinin toplam değerlerinin varlıklarının toplam değerlerini aştığının, ve

(Ç) Faaliyetine devamının mevduat sahiplerinin hakları ve mali sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arz ettiğinin

Denetim organlarınca yazılı olarak bildirilmesi üzerine; Bakanlar Kurulundan, temettü hariç ortaklık hakları ile bankanın yönetim ve denetimini Bakanlığın uygun gördüğü ve Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan Kamu tüzel kişiliğini haiz kuruma veya kuruluşlara devretmesini ve bankacılık işlemleri yapma ve/veya mevduat kabul etme izninin kaldırılmasını talep edebilir ve Bakanlar Kurulu kararı doğrultusunda gereken işlemler, Bakanlık tarafından yapılır.

(4) Bakanlık, bir bankanın yönetim ve denetimini doğrudan yada dolaylı olarak, tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortakların, banka kaynaklarını bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde doğrudan veya dolaylı olarak kendi lehlerine kullandıklarını veya bankayı bu suretle zarara uğrattıklarını denetim organlarının yazılı olarak bildirmesi üzerine, Bakanlar Kurulundan bunların temettü hariç ortaklık hakları ile bankanın yönetim ve denetiminin Bakanlığın uygun göreceği şekilde denetim organlarınca yazılı olarak devredilmesini talep etmeye yetkilidir.

Bu fıkra da belirtilen şekilde kullanılan kaynaklar veya uğranılan zarar, verilen süre içinde iade veya tazmin edilmediği takdirde bu zarar veya kullanılan kaynakların miktarına bakılmaksızın bu ortaklara ait hisseler Bakanlığın uygun gördüğü ve Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanan kamu tüzel kişiliğini haiz kurum veya kuruluşlara intikal eder.

TMSF bünyesinde veya tasfiye halindeki bankalardan 5 tanesi 2000 yılında, 4 tanesi 2001 yılında ve 1 tanesi 2002 yılında TMSF'ye devredilmiştir. 2000 yılında TMSF'ye devredilen bankaların tasfiye süreci 2001 yılında başlatılmış ve halen devam etmektedir. 2001 ve 2002 yılında TMSF'ye devredilen bankalarla ilgili satış süreci 5 Kasım, 2002 tarih ve 2002/3 sayılı basın duyurusu ile başlatılmış ancak süreç sonunda herhangi bir satış işlemi gerçekleşmemiştir.

Tablo-45: TMSF BÜNYESİNE DEVREDİLEN BANKALAR LİSTESİ

BANKALAR	FONA DEVİR TARİHİ	KARAR MERCİ	MEVCUT DURUM
1. K.Yurtbank Ltd.	21.03.2000	Bakanlar Kurulu	05.01.2001'de tasfiye sürecine girmiştir.
2. K.Finansbank Ltd.	21.03.2000	Bakanlar Kurulu	05.01.2001'de tasfiye sürecine girmiştir.
3. Everestbank Ltd.	21.03.2000	Bakanlar Kurulu	05.01.2001'de tasfiye sürecine girmiştir
4. K.Hürbank Ltd.	21.03.2000	Bakanlar Kurulu	29.01.2001'de tasfiye sürecine girmiştir
5. K.Kredi Bankası Ltd.	09.10.2000	Bakanlar Kurulu	25.06.2001'de tasfiye sürecine girmiştir.
6. Asya Bank Ltd.	21.12.2001	Merkez B.Y.Kurulu	Fon bünyesinde
7. Yasa Bank Ltd.	21.12.2001	Merkez B.Y.Kurulu	Fon bünyesinde
8. K.Ticaret Bankası Ltd.	21.12.2001	Merkez B.Y.Kurulu	Fon bünyesinde
9. Tilmo Bank Ltd.	21.12.2001	Merkez B.Y.Kurulu	Fon bünyesinde
10. K. Endüstri Bankası Ltd.	31.03.2002	Merkez B.Y.Kurulu	Fon bünyesinde

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

4.3. Finansal ve Operasyonel Yeniden Yapılandırma

TMSF bünyesine alınan veya tasfiye halindeki bankaların devir, birleşme, satış veya tasfiye yoluyla çözümlenme öncesinde finansal ve operasyonel yönden yeniden yapılandırılması sürecinde atılan adımlar aşağıda özetlenmiştir;

- 2000 yılı içerisinde TMSF'ye devredilen ve şu an tasfiye halinde bulunan bankaların, devir tarihindeki tasarruf mevduat yükümlülükleri toplamı 161.3 milyon ABD\$'ı tutarındadır. Söz konusu tutarın yarattığı mudi sayısı 58.382 olup, kamu bankaları aracılığıyla yapılan ödemeler sonucunda bu rakam 2001 yıl sonuna göre önce 9.148 kişiye, Temmuz 2002'de ise 662 kişiye indirilmiştir. 2002 yıl sonuna göre 662 kişinin tasarruf mevduatları, en geç 2004 yılında hitam bulacak şekilde devralmaya talip olan bankalara aktarılmış ve dolayısıyla Tasfiye Halindeki Bankalarda tasarruf nitelikli mevduatların bakiyeleri sonlandırılmıştır.
- Tasfiye halindeki bankalar nezdindeki tasarruf mevduatlarının 29.9 milyon ABD\$'ı 2000 yılında, 44.2 milyon ABD\$'ı 2001 yılında ve 45.2 milyon ABD\$'ı ise 2002 yılında olmak üzere toplam 119.3 milyon ABD\$'ı ödenmiş olup, bakiye 42 milyon ABD\$'nın yukarıda belirtildiği gibi vadelere yayılarak ödenmesi planlanmıştır.
- TMSF bünyesinde bulunan diğer 5 bankanın devir tarihi kurları dikkate alınarak (faiz hariç) mevduat toplamı 44,4 milyon ABD\$'dır.
- K.Ticaret Bankası Ltd., Yasa Bank Ltd., Tilmo Bank Ltd. ve Asya Bank Ltd.'e ait mevduatlar Akdeniz Garanti Bankası Ltd.'e, K.Endüstri Bankası Ltd.'e ait mevduatlar ise K.Vakıflar Bankası Ltd.'e devredilmiştir.
- Tasfiye halindeki Bankaların devir tarihine göre 48 olan Şube sayısı 2002 yıl sonunda 5'e indirgenmiştir. Bu bankalardan devralınan personel sayısı 534 olup 2002 sonunda bu rakam 48'e düşmüştür.
- TMSF bünyesinde devir tarihleri itibarıyla 22 olan şubelerden 19 tanesi kapatılarak 3'e indirilmiştir. Bu bankalardan devralınan personel sayısı 181 olup 133'ü halen çalışmaktadır.

Tablo-46: TMSF BANKALARININ VE TASFİYE HALİNDEKİ BANK. ŞUBE VE PERSONEL SAYISI

	Devir Tarihi İtibarıyla Şube Sayısı	Ekim 2002 İtibarıyla Şube Sayısı	Devir Tarihi İtibarıyla Personel Sayısı	Ekim 2002 İtibarıyla Personel Sayısı
TMSF Bankaları	22	3	181	133
Tasfiye Halindeki Bankalar	48	5	534	48
TOPLAM	70	8	715	181

Kaynak: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu.

4.4. Aktif Yönetimi ve Tahsilat

Aktif varlıkların etkin ve kısa sürede çözümlenmesine çalışılmaktadır. Buna göre;

- Tasfiye halindeki bankaların yaptığı tahsilatlardan 3,7 trilyon TL tasfiye memuru aracılığıyla Fonun alacaklarına mahsuben TMSF'ye ödenmiştir.
- TMSF bünyesindeki bankaların Demirbaş ve Motorlu Araç satışlarından 70,0 milyar TL gelir elde edilmiştir.
- TMSF bünyesindeki bankaların kredilerden sağladığı nakit girişler 2002 yıl sonu itibarıyla 1,1 trilyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir.
- TMSF bankalarının kasa, efektif deposu ve bankalardaki mevcutları Merkez Bankası nezdindeki hesaplarına aktarılmıştır.

Tablo-47: TMSF'İN KREDİLERDEN SAĞLADIĞI NAKİT GİRİŞLER (31/12/2002, itibarıyla)

BANKA ADI	TL	ABD\$	EURO	STG	KL	DEM
K.Ticaret Bankası	189,531,606,843	5,525	19,032	196,898	---	49,969
Tilmo Bank Ltd.	7,893,681,737	55,0	31,0	9,064	---	---
Asya Bank Ltd.	10,673,310,197	4,086	---	5,055	---	---
Yasa Bank Ltd.	12,660,341,755	954,0	2,0	10,517	7,0	---
K.Endüstri Bankası Ltd.	80,774,735,827	1,325	455,0	37,234	1,170	---
TOPLAM	301, 533, 676, 359	11, 945	19,520	258,768	1,177	49,969
TOPLAM TL	1,079,261,742,231					

Kaynak: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu.

- TMSF alacaklarının tahsil kabiliyetini artırmak amacıyla, borçlularla geri ödeme anlaşmaları yapılmaktadır. 2002 yılı sonu itibarıyla Fon ile borçlular arasında yaklaşık olarak yapılan toplam 66 protokolün karşılığı 190.2 milyar TL civarındadır.

Tablo-48: GERİ ÖDEME PLANINA BAĞLANAN ALACAKLAR

BANKA ADI	TL	ABD\$	EURO	STG	PROTOKOL SAYISI	ÖDENECEK TUTAR (TL KARŞILIK)
K.Ticaret Bank Ltd.	13,883,042,984.08	4,217.81	2,602.34	39,242.54	28	122,938,551,555.46
Tilmo Bank	27,403,941,204.34	-----	-----	247.34	8	28,048,152,580.06
Asya Bank	-----	-----	-----	-----	0	-----
Yasa Bank	2,320,701,772.79	-----	-----	2,783.98	11	9,571,739,153.63
K.Endüstri Bank Ltd.	29,578,354,752.40	-----	-----	-----	19	29,578,354,752.40
TOPLAM	73,186,040,713.61	4,217.81	2,602.34	42,273.86	66	190,136,798,041.55

Kaynak: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu.

- TMSF Bankalarındaki kredilerin geriye dönüşünü sağlamak, dolayısıyla da kamuya getirilen mali yükleri asgariye indirmek hedefine yönelik alacaklarla ilgili olarak öncelikle devir tarihindeki mevzuat uygulanmış gelmiş ancak tahsilata , diğer ekonomik sebeplerin de katkısıyla etkinlik kazandırılmamıştır. TMSF bünyesindeki alacakların tahsilat ve takibinin hızlandırılması için gerekli yasal altyapıyı oluşturmak üzere Ekim 2002 tarihinde 62/2002 Sayılı Tasfiye Halindeki Bankalar ile Yönetimi ve Denetimi Fon'a Devredilen Bankalara Ait Alacakların TMSF'ye Devri Yasası çıkarılmış ve bu yasaya istinaden TMSF bünyesindeki alacaklara uygulanacak Kredi Kriterleri'yle ilgili düzenleme Kasım 2002 tarihinde Fon tarafından yürürlüğe konmuştur. Fon nezdindeki tahsilatların ve/veya geri ödeme planlarının daha hızlı ve verimli bir şekilde yürütülmesi amacıyla Kredi Kriterleri çerçevesinde Krediler Komitesi tesis edilmiş ve bu komite ile TMSF Yönetim Kurulu arasındaki yetki sınırları belirlenmiştir. Bu düzenlemelere itibar etmeyen kredi müşterileri hakkında Kamu Alacakları Tahsili Usulü Kurallarının uygulanacağına ise gerek düzenlemelerde gerekse ilan yoluyla açıklık kazandırılmıştır.

4.5. Hakim Ortakların Kullandığı Krediler ve Bunlarla İlgili Yapılan Çalışmalar

- Tasfiye halindeki bankaların kredilerini çözümü yetkisi Tasfiye Memurunun yetkisi dahilindedir. Ancak bu kredilerin de diğer grup dışı kredilerde olduğu gibi TMSF'ye devredilmesi 62/2002 Sayılı Yasa ile mümkün kılınmıştır.
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesinde bulunan bankaların hakim ortakları olan, K.Ticaret Bankası Ltd. hakim ortağı, Yüksel A.Raşit,
Asya Bank Ltd. hakim ortağı, Çetin Kürşat,
Yasabank Ltd. hakim ortağı, Tuğrul Yasasever,
Tilmobank Ltd. hakim ortağı, Cengiz Uyarer ve
K.Endüstri Bankası Ltd. hakim ortağı Asil Nadir ile ilgili çalışmalar sürdürülmektedir.

Tablo-49: TASARRUF MEVDUATI SİGORTA FONU'NA DEVREDİLEN 5 BANKANIN 2001 MALİ YILI BİLANÇO TABLOSU

	AKTİF HESAPLAR	K.Ticaret Bankası	Tilmo Bank Ltd	Asya Bank Ltd	Yasa Bank Ltd	K.Endüstri Bankası Ltd.	Toplam
1-	Nakit Değerler	87.657	1.142	12.500	794	9.050	111.143
2-	Merkez Ban.Alacaklar	195.049	53	45.776	14.420	193.457	448.755
3-	Ban.arası Para Piy.İş.Ala.	0	0	0	0	0	0
4-	Bankalardan Alacaklar	102.220	713	1.345	187	8.865	113.330
5-	Men.Değ.Cüzdanı (6+7)	0	0	0	0	0	0
6-	a) KKTC Kal.Bn.Tah.	600.998	0	0	0	0	600.998
7-	b) Diğer Men.Kıymetler	0	0	0	0	0	0
8-	Mevduat Yasal Karşılıklar	7.598	25.107	34.711	5.528	7.563.044	7.635.988
9-	Ters Repo Alacaklar	0	0	0	0	0	0
10-	Krediler	39.571.410	5.377.200	97.150	315.836	5.451.139	50.812.735
11-	İdari Tak.Alacaklar	0	0	0	0	14.597.904	0
12-	Kanuni Takipteki Alac.	5.302.578	117.547	571.094	611.652	0	6.602.871
13-	Takip.Al.Kar (-)	-18.035.080	0	8.290	0	0	-18.026.790
14-	Faiz ve Gel.Tah.Reeskont.	259.696	0	0	0	0	259.696
15-	İş.ve Bağlı Ortak. (Net)	8.263	0	0	10.035	0	18.298
16-	Bağlı Menkul Değer. (Net)	0	0	0	0	80.878	80.878
17-	Elden Çık.Kıymetler (Net)	1.059.244	0	0	0	0	1.059.244
18-	Sabit Kıymetler (Net)	4.572.468	194.374	100.619	68.945	407.590	5.343.996
19-	Diğer Aktifler	11.015	9.291.555	12.314	3.988.342	14.781.282	28.084.508
20-	TOP. AKT.(1+..+19)- (6+7+12+13)	33.743.116	15.007.691	883.799	5.015.739	43.093.209	97.743.554
	PASİF HESAPLAR:						
21-	Mevduat	13.760.092	4.554.650	541.304	59.199	13.810.592	32.725.837
22-	Repo İşl.Sağlanan Fonlar	0	0	0	0	0	0
23-	Tas.Mev.Sig.Fon.Borçlar	12.235.144	148.752	124.295	679.164	30.472.617	43.659.972
24-	Ban.arası Para Piy.İşl.Borç	0	0	0	0	0	0
25-	Sermaye Ben.Krediler	0	0	0	0	0	0
26-	Bankalara Borçlar	0	0	0	0	0	0
27-	Fonlar	0	0	0	0	0	0
28-	Çık.Menkul Kıy. (Net)	0	0	0	0	0	0
29-	Öd.Ver.Res.Harç ve Prim.	-27.498	215.880	29.816	17.237	3.061	238.496
30-	Faiz ve Gid.Reeskontları	6.219.738	0	39.375	0	340.913	6.600.026
31-	Karşılıklar	0	0	0	0	0	0
32-	Diğer Pasifler	7.849.577	9.326.599	32.258	4.739.768	24.216.087	46.164.289
33	TOPLAM (21+..+32)	40.037.053	14.245.881	767.048	5.495.368	68.843.270	129.388.620
	A. ÖZKAYNAKLAR:						
34-	Ödenmiş Sermaye	2.000.000	500.000	129.672	445.814	535.065	3.610.551
35-	Yedek Akçeler	73.016	34.985	0	0	37.440	145.441
36-	Sabit Kıy.Yen.Değ.Fonu	2.915.877	0	78.049	0	354.598	3.348.524
37-	Men.Değ.Değ.Art.Fonu	0	0	165.025	0	0	165.025
38-	Dönem Karı (zararı)	-11.282.830	247.322	-255.995	-630.067	-4.101.405	-16.022.975
39-	Geçmiş Yıllar Karı (zararı)	0	-20.497	0	-295.376	-22.575.759	-22.891.632
40	TOPL. ÖZKAY. (34+..+39)	-6.293.937	761.810	116.751	-479.629	-25.750.061	-33.584.188
41	TOPLAM PASİFLER(33+40)	33.743.116	15.007.691	883.799	5.015.739	43.093.209	97.743.554
42	Gayrinak.Kredi ve Yük. (43+44+45)	54.706	75.975	0	968.738	1.035.906	2.135.325
43	a) Teminat Mektupları	54.706	75.975	0	968.738	1.035.906	2.135.325
44	b) Akreditifler	0	0	0	0	0	0
45	c) Diğ.Gay.Nakdi.Krd.Yük.	0	0	0	0	0	0

Not: K.Endüstri Bankası Ltd.'e ait bilgiler 31 Mart, 2002 tarihli bilanço verileridir. **Kaynak:** T.M.S.F.

4.6. Kredilerin Çözümlemesinde Karşılaşılan Sorunlar

4.6.1. Hukuki Sorunlar

Genelde kanuni takibe verilen kredilerin sonuçlandırılması bir süre almaktadır. Dolayısıyla, yapılan tahsilatlardan ciddi sıkıntı yaşanmaktadır. Borçların teminatsız olması ve dolayısıyla borç senetlerinin olmaması mahkeme aşamasında borcun ispat edilmesi sürecini uzatmaktadır. Yurtdışına çıkış yapan borçlular ise dava açılrsa bile gıyabında karar alınamamaktadır.

4.6.2. Muhasebe Kayıtlarındaki Sorunlar

TMSF bünyesindeki bankaların fona devir tarihi itibarıyla muhasebe kayıtlarında tasnif hatalarından kaynaklanan sorunlar vardır. Bunların düzeltme çalışmaları devam etmektedir.

4.6.3. Teminatlarla İlgili Sorun

TMSF bünyesindeki bankalara ait kredilerin önemli bir kısmı teminatdan yoksundur. Bu durum hem hukuki süreci, hem de tahsilatları olumsuz yönde etkilemektedir. Yeniden yapılandırılan kredilerin teminat altına alınmasına özen gösterilmektedir.

5. Genel Değerlendirme Ve Sonuç

KKTC ekonomisine oldukça ağır yük getirmiş olan 2000 yılı bankacılık krizi, aynı zamanda bankacılık kesminde yapısal değişimlerin mihenk taşı olmuştur. Kriz sonrası Türkiye ile yapılan Mali Yardım Protokolü ve bu protokole bağlı ekonomik program, bankacılık sektöründe reformların yapılmasına yol açmıştır. Bu çerçevede, üç temel yasa olan Bankalar Yasası, Merkez Bankası Yasası ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yasası ile KKTC bankacılığı, BIS kurallarına ve Avrupa Birliği direktiflerine uyumlaştırılmıştır. Bu sayede sektörün yönetimi özerkliği yeni yasa ile güçlendirilen Merkez Bankası'na geçmiştir.

Kriz sonrasında, sekordeki mali yapısı kötü olan ve belirli bir süre zarfında mali yapılarını güçlendiremeyen bankalar sistem dışına çıkarılmıştır. Sektörün denetim ve gözetim sistemi güçlendirilmiş, Merkez Bankası'nın piyasaya müdahale gücü artırılmıştır. Sözkonusu yasalar altında yapılan düzenlemelerle, sektördeki risklerin kontrolü sağlanmıştır. Risk Merkezi, Gözetim Paketi ve Tek Düzen Hesap Planı gibi sektörün çalışmasını sağlıklı kılan araçlar, sisteme dahil edilmiştir. Bankaların sermayelerinin güçlendirilmesi amacıyla asgari özsermaye tutarı geçiş sürelerine bağlı olarak artırılmış, sermaye yeterlilik rasyosu kavramı sisteme dahil edilmiştir.

KKTC Merkez Bankası'nın mali yapısının alınan kararlarla güçlendirilmesi sağlanırken, yönetsel yapısının da güçlendirilmesine yönelik bilgi işlem altyapısı kurulmuştur. Bunun yanında, yapılan müfettiş ve idari eleman istihdamları ile bankanın insan kaynaklarının güçlendirilmesine gidilmiştir.

KKTC Merkez Bankası yönetimi, kriz sonrası oluşturulan yeni yapıda izlediği politikalarla, KKTC Bankacılık sisteminin güçlendirilmesi yönünde önemli adımlar atmıştır. Yine de sektördeki yeniden yapılandırma henüz tamamlanamamıştır. Özellikle, sektörün aktif kalitesinin artırılması, özsermayenin güçlendirilmesi ve sektördeki rekabetin etkinleştirilmesi konusunda çalışmalar devam etmektedir. Bankaların en önemli fonksiyonu olan ekonomiye finansman sağlanması konusunda sınırlayıcı etkiye sahip aracılık maliyetleri, faiz oranları gibi faktörlerin yaratmış olduğu olumsuzluklar halen varlığını sürdürmektedir. Gelecek faaliyet dönemlerinde bu konularda sağlanacak iyileştirmelerle, bankacılık sektörünün ekonomideki etkinliğinin artırılması hedeflenmektedir.

EK TABLOLAR**Ek Tablo-1: KKTC'DE 1977-2002 DÖNEMİ ABD DOLAR KURU DEĞİŞİM ORANI İLE ENFLASYON ORANI (%)**

YILLAR	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
ABD Dolar Kuru Değişim Oranı	---	35,2	49,6	104,1	50,5	44,9	41,6	58,5	43,8	29,2	27,7	63,1	50,5
Enflasyon Oranı	---	32,4	77,7	93,0	42,8	33,2	33,8	70,7	43,0	48,1	43,0	62,6	51,8
YILLAR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ABD Dolar Kuru Değişim Oranı	22,4	60,4	64,2	61,1	169,3	55,6	76,5	88,5	69,4	61,0	48,3	88,0	27,9
Enflasyon Oranı	69,4	46,3	63,4	61,2	215,0	72,2	87,5	81,7	66,5	55,3	53,2	76,8	24,5

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü.

Ek Tablo-2: KKTC'DE 1977-2002 DÖNEMİ BÜTÇE AÇIĞININ GSMH'YA ORANI (%)

YILLAR	BÜTÇE AÇIĞININ GSMH'YA ORANI (%)	YILLAR	BÜTÇE AÇIĞININ GSMH'YA ORANI (%)
1977	9,6	1990	5,4
1978	6,9	1991	11,2
1979	8,3	1992	8,5
1980	8,9	1993	7,5
1981	8,2	1994	5,3
1982	8,3	1995	11,1
1983	7,9	1996	4,1
1984	9,2	1997	5,1
1985	9,9	1998	10,3
1986	11,6	1999	11,8
1987	7,3	2000	13,1
1988	4,0	2001	16,1
1989	2,7	2002	23,9

Not: Bütçe açığı olarak sadece iç ve dış borçlanmalar dikkate alınmış, TC ve diğer dış yardımlar dahil edilmemiştir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü.

Ek Tablo-3: KAMU HİZMETLERİNİN GSYİH İÇERİSİNDEKİ PAYI VE KAMU HİZMETLERİNDE ÇALIŞANLARIN TOPLAM ÇALIŞAN NÜFUSA ORANI (%)

YILLAR	1981	1991	1994	2000	2001	2002
Kamu Hizmetlerinin GSYİH İçerisindeki Payı	22,9	19,7	18,8	16,4	17,1	16,1
Kamu Hizmetlerinde Çalışan Nüfusun Toplam Çalışan Nüfus İçerisindeki Payı	30,7	22,4	21,9	20,2	20,0	19,4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü.

Ek Tablo-4: KKTC'DE 1982-2002 DÖNEMİ KAMU HARCANABİLİR GELİRLERİ VE KAMU GİDERLERİ İLE FİNANSMAN GEREĞİ

YILLAR	KAMU HARCANABİLİR GELİRİ (1977 Fiyatlarıyla Milyon TL)	KAMU CARİ GİDERLERİ (1977 Fiyatlarıyla Milyon TL)	KAMU FİNANSMAN GEREĞİ (1977 Fiyatlarıyla Milyon TL)
1982	409.3	988.1	793.8
1983	701.9	892.2	545.8
1984	774.1	1,032.6	646.1
1985	667.0	1,056.0	724.0
1986	645.3	1,122.3	820.4
1987	1,104.6	1,174.0	522.2
1988	1,595.2	1,201.8	-122.2
1989	1,521.7	1,233.4	21.7
1990	1,829.9	1,579.4	210.8
1991	1,604.0	1,719.1	386.9
1992	1,403.1	1,604.6	578.7
1993	1,661.4	1,656.3	486.9
1994	1,729.9	1,729.2	355.9
1995	1,052.8	1,712.7	930.2
1996	1,310.5	1,717.2	908.9
1997	1,489.0	1,976.7	990.9
1998	1,985.2	2,211.3	890.5
1999	2,465.4	2,511.0	746.0
2000	1,820.7	2,483.4	1,277.3
2001	1,040.4	1,864.5	1,206.6
2002	696.8	2,079.1	1,888.3

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü.

EK TABLO-5: TAHSİLİ GECİKMİŞ ALACAKLARIN TOPLAM PLASMANLARA ORANI (ABDS)

YILLAR	Ara.99	Ara.00	Ara.01	Ara.02
TOPLAM PLASMANLAR	844.899.027	594.616.655	397.011.721	376.148.711
TAHSİLİ GECİK.ALACAKLAR	22.437.532	37.518.698	82.988.739	60.109.292
TAH.GEC.AL./TOP. PLASMAN (%)	2,61	6,31	20,90	15,98

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Ek Tablo-6: AKTİF BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE BANKALAR

S.N	Banka Adı	AKTİF TOPLAMLARI				YÜZDE PAY	
		Milyon TL		ABD\$		Aralık 2001	Aralık 2002
		Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002		
1	K.T.Koop. Merkez Bankası Ltd.	300.743.466	540.789.637	208.912.448	330.859.166	17,35	20,89
2	TC Ziraat Bankası A.Ş.	385.489.765	446.070.260	267.781.746	272.909.139	22,24	17,23
3	T. İşbankası A.Ş.	286.316.852	379.087.655	198.890.953	231.928.677	16,52	14,64
4	Türk Bankası Ltd.	194.355.388	280.211.141	135.009.616	171.435.283	11,21	10,82
5	Vakıflar Bankası Ltd.	87.570.041	157.877.246	60.830.820	96.590.486	5,05	6,10
6	Akdeniz Garanti Bankası Ltd.	75.769.497	153.565.936	52.633.533	93.952.794	4,37	5,93
7	Limasol T. Koop. Bankası Ltd.	108.594.855	146.645.399	75.435.777	89.718.758	6,27	5,66
8	K. İktisat Bankası Ltd.	38.867.396	77.453.567	26.999.366	47.386.675	2,24	2,99
9	Asbank Ltd.	49.337.289	75.614.531	34.272.312	46.261.539	2,85	2,92
10	Altınbaş Bank Ltd.	30.875.703	59.162.317	21.447.910	36.195.950	1,78	2,29
11	HSBC Bank A.Ş.	13.805.683	45.187.421	9.590.164	27.646.004	0,80	1,75
12	Yeşilada Bank Ltd.	6.410.075	42.901.339	4.452.780	26.247.362	0,37	1,66
13	T. Halk Bankası A.Ş.	18.800.831	40.183.010	13.060.060	24.584.268	1,08	1,55
14	Şekerbank Kıbrıs Ltd.	24.056.619	33.158.610	16.711.010	20.286.687	1,39	1,28
15	Yakındoğu Bank Ltd.	28.140.924	28.239.655	19.548.186	17.277.233	1,62	1,09
16	Universal Bank Ltd.	13.901.499	25.209.243	9.656.722	15.423.204	0,80	0,97
17	Faisal İslam Bankası Ltd.	14.147.790	16.260.720	9.827.809	9.948.431	0,82	0,63
18	Viya Bank Ltd.	4.206.864	10.055.000	2.922.312	6.151.725	0,24	0,39
19	Continental Bank Ltd.	3.198.348	8.179.212	2.221.743	5.004.103	0,18	0,32
20	Erbank Ltd.	5.672.518	8.409.377	3.940.433	5.144.920	0,33	0,32
21	Akfinans Bank Ltd.	3.132.924	4.289.760	2.176.296	2.624.507	0,18	0,17
22	Artam Bank Ltd.	1.601.350	4.187.460	1.112.383	2.561.920	0,09	0,16
23	Rumeli Bank Ltd.	883.264	2.249.637	613.562	1.376.345	0,05	0,09
24	Deniz Bank Ltd.	1.388.297	2.106.927	964.385	1.289.034	0,08	0,08
25	K. Euro Bank Ltd.	2.217.596	1.710.278	1.540.460	1.046.361	0,13	0,07
26	K.Endüstri Bankası Ltd.*	33.729.315	TMSF	23.430.181	-	1,95	-
	Toplam	1.733.214.149	2.588.805.338	1.203.982.968	1.583.850.568	100,00	100,00

* 31.3.2002'de TMSF'ye devredildi.

Not: Hamza Bank Ltd. ve T.Emlak Bankası A.Ş. Lefkoşa şubesi rakamları dahil edilmemiştir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Ek Tablo-7: BANKACILIK SEKTÖRÜ BİLANÇOSU

AKTİF	Milyon TL		ABD\$		Yüzde Pay		Yüzde Değişim
	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2001	Aralık 2002	
Nakit Değerler	19.468.837	27.187.296	13.524.092	16.633.392	1,12	1,05	39,65
KTCMB	144.829.700	306.528.988	100.606.432	187.536.739	8,36	11,84	111,65
Yurtiçi Bankalar	1.303.316	1.330.006	905.353	813.708	0,08	0,05	2,05
Yurtdışı Bankalar	203.295.467	378.069.456	141.219.872	231.305.736	11,73	14,60	85,97
Yurtdışı Merkez Ve Şubeler	216.056.516	278.262.901	150.084.377	170.243.335	12,47	10,75	28,79
Menkul Değerler Cüzdanı	21.422.520	139.682.233	14.881.225	85.458.640	1,24	5,40	552,03
Mevduat Munzam Karşılıkları	180.622.896	256.416.146	125.470.295	156.877.326	10,42	9,90	41,96
İskonto Senetleri	24.389.373	26.676.475	16.942.159	16.320.868	1,41	1,03	9,38
Kredi Ve Avanslar	427.667.749	489.890.271	297.080.823	299.718.551	24,68	18,92	14,55
Tahsili Gecikmiş Alacaklar	119.467.850	98.248.698	82.988.739	60.109.292	6,89	3,80	-17,76
Ayrılan Karşılıklar	-30.703.858	-48.330.119	-21.328.537	-29.568.730	-1,77	-1,87	57,41
Faiz, Gelir Ve Tahakkuk Reeskontları	43.801.614	62.627.867	30.426.937	38.316.200	2,53	2,42	42,98
İştirakler	14.631.901	29.091.321	10.164.099	17.798.289	0,84	1,12	98,82
Sabit Kıymetler	37.425.789	51.757.284	25.997.949	31.665.495	2,16	2,00	38,29
Diğer Aktifler	309.534.479	491.366.515	215.019.154	300.621.728	17,86	18,98	58,74
Sektör Toplamı	1.733.214.149	2.588.805.338	1.203.982.968	1.583.850.568	100,00	100,00	49,36
PASİF							
Mevduat	1.119.315.185	1.838.023.378	777.536.013	1.124.516.521	64,58	71,00	64,21
Bankalar Arası Mevduat	66.664.876	61.942.531	46.308.978	37.896.906	3,85	2,39	-7,08
Kullanılan Krediler	41.866.684	32.496.414	29.082.831	19.881.550	2,42	1,26	-22,38
Faiz Ve Gider Reeskontu	34.223.261	41.472.155	23.773.302	25.372.976	1,97	1,60	21,18
Ödenecek Vergi-Resim	3.958.445	10.715.139	2.749.747	6.555.603	0,23	0,41	170,69
Ödenecek Senet-Havale	1.001.289	4.412.208	695.549	2.699.422	0,06	0,17	340,65
Diğer Pasifler	380.914.933	431.365.008	264.603.824	263.912.355	21,98	16,66	13,24
Ödenmiş Sermaye	57.151.068	108.498.455	39.700.179	66.380.170	3,30	4,19	89,85
İhtiyatlar	14.468.062	58.811.080	10.050.287	35.981.061	0,83	2,27	306,49
Kar / Zarar	13.650.346	1.068.970	9.482.258	654.004	0,79	0,04	-92,17
Sektör Toplamı	1.733.214.149	2.588.805.338	1.203.982.968	1.583.850.568	100,00	100,00	49,36

Kaynak: KTC Merkez Bankası.

Ek Tablo-8: KKTC MERKEZ BANKASI NAKİT DEĞERLER TOPLAMI

TARİH	NAKİT DEĞERLER TOPLAMI (MİLYON TL)	NAKİT DEĞERLER TOPLAMI (ABDS)	REEL YÜZDE DEĞİŞİM (%)
1985	16.213	28.245.645	----
1986	28.188	37.335.099	32,25
1987	60.203	59.138.507	58,40
1988	137.938	76.082.736	28,65
1989	201.367	87.134.141	14,53
1990	279.986	95.656.303	9,78
1991	510.506	100.612.140	5,18
1992	984.152	115.038.223	14,34
1993	1.562.986	108.105.270	-6,02
1994	4.282.930	111.543.350	3,18
1995	2.475.433	41.728.752	-62,59
1996	4.995.995	46.518.944	11,48
1997	17.545.249	85.776.964	84,39
1998	17.197.515	55.048.430	-35,82
1999	28.744.168	53.273.546	-3,22
2000	33.997.625	50.660.080	-4,91
2001	185.065.928	128.556.662	153,76
2002	395.663.616	242.069.975	88,30

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Ek Tablo-9: KKTC MERKEZ BANKASI NAKİT DEĞERLER TOPLAMININ TOPLAM AKTİFLER İÇERİSİNDEKİ PAYI

TARİH	NAKİT DEĞERLER TOPLAMI (MİLYON TL)	NAKİT DEĞERLER TOPLAMI (ABDS)	AKTİF DEĞERLER TOPLAMI (ABDS)	NAKİT DEĞ/AKTİF DEĞERLERE ORANI (%)
1985	16.213	28.245.645	41.452.962	68
1990	279.986	95.656.303	113.675.436	84
1994	4.282.930	111.543.350	171.036.982	65
1995	2.475.433	41.728.752	217.998.668	19
1996	4.995.995	46.518.944	280.787.918	17
1997	17.545.249	85.776.964	277.583.853	31
1998	17.197.515	55.048.430	352.188.411	16
1999	28.744.168	53.273.546	381.946.766	14
2000	33.997.625	50.660.080	289.815.277	18
2001	185.065.928	128.556.662	291.409.118	44
2002	395.663.616	242.069.975	429.273.211	56

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Ek Tablo-10: KKTC MERKEZ BANKASI NAKİT DEĞERLER TOPLAMININ YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ KARŞILAMA ORANI

YILLAR	KKTCMB YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI		KKTCMB NAKİT DEĞERLER TOPLAMI		KKTCMB YÜKÜMLÜLÜKLERİ KARŞILAMA ORANI
	MİLYON TL	ABD\$	MİLYON TL	ABD\$	YÜZDE (%)
1985	22.701	39.548.780	16.213	28.245.645	71,4
1990	285.753	97.626.580	279.986	95.656.303	98,0
1994	5.555.098	144.675.313	4.282.930	111.543.350	77,1
1995	8.569.354	144.454.907	2.475.433	41.728.752	28,9
1996	19.352.235	180.193.441	4.995.995	46.518.944	25,8
1997	39.617.710	193.687.013	17.545.249	85.776.964	44,3
1998	69.216.977	221.560.263	17.197.515	55.048.430	24,8
1999	132.760.752	246.054.645	28.744.168	53.273.546	21,7
2000	170.684.228	254.337.667	33.997.625	50.660.080	19,9
2001	379.539.372	263.648.286	185.065.928	128.556.662	48,8
2002	623.227.686	381.295.400	395.663.616	242.069.975	63,5

Not: Yükümlülükler Toplamı; Özkaynaklar ve Diğer Pasifler kalemlerinin, Toplam Pasiflerden düşülmesiyle elde edilmiştir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası.

Ek Tablo-11: HAZİNE BORÇLARININ MERKEZ BANKASI TOPLAM AKTİFLERİNE ORANI

YILLAR	TOPLAM HAZİNE BORÇLARI (ABD\$)	MB AKTİF TOPLAMI (ABD\$)	ORANLAR (%)
1985	3.484.320	41.452.962	8,41
1990	8.540.789	113.675.436	7,51
1994	50.334.948	171.036.982	29,43
1995	156.150.568	217.998.668	71,63
1996	109.947.205	280.787.918	39,16
1997	97.098.648	277.583.853	34,98
1998	121.965.306	352.188.411	34,63
1999	151.082.617	381.946.766	39,56
2000	187.699.839	289.815.277	64,77
2001	125.744.056	291.409.118	43,15
2002	120.209.516	429.273.211	28,00

Kaynak: KKTC Merkez Bankası, Devlet Planlama Örgütü, KKTC Ekonomi ve Maliye Bakanlığı.

Ek Tablo-12: KKTTC MERKEZ BANKASI YASAL KARŞILIKLAR TOPLAMININ TOPLAM PASİFLER İÇERİSİNDEKİ PAYI

YILLAR	KKTMB YASAL KARŞILIKLAR TOPL. (ABDS)	KKTMB PASİF DEĞERLER TOPLAMI (ABDS)	MEVDUAT MUNZAM TOP. TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER İÇERİSİNDEKİ PAYI (%)
1985	6.656.794	41.452.962	16,06
1990	39.869.428	113.675.436	35,07
1994	62.486.080	171.036.982	36,53
1995	73.768.114	217.998.668	33,84
1996	92.663.104	280.787.918	33,00
1997	156.446.583	277.583.853	56,36
1998	117.521.000	352.188.411	33,37
1999	129.522.813	381.946.766	33,91
2000	125.092.615	289.815.277	43,16
2001	119.746.682	291.409.118	41,09
2002	156.849.901	429.273.211	36,54

Kaynak: KKTTC Merkez Bankası.

Ek Tablo-13: KKTTC BÜTÇE AÇIKLARI VE HAZİNENİN MERKEZ BANKASINA OLAN TOPLAM BORÇ MİKTARI

YILLAR	BÜTÇE AÇIKLARI (ABDS)	HAZİNENİN MB'NA OLAN TOPLAM BORÇLARI (ABDS)
1984	18.500.000	-
1985	23.700.000	3.484.320
1986	33.100.000	4.635.761
1987	24.200.000	3.438.114
1988	13.600.000	-
1989	11.300.000	-
1990	31.900.000	8.540.789
1991	60.800.000	4.926.273
1992	49.500.000	8.765.932
1993	46.700.000	17.637.258
1994	29.400.000	50.334.948
1995	83.700.000	156.150.568
1996	32.000.000	109.947.205
1997	38.700.000	97.098.648
1998	91.800.000	121.965.306
1999	114.100.000	151.082.617
2000	136.700.000	187.699.839
2001	146.100.000	125.744.056
2002	213.797.220	120.209.516

Kaynak: KKTTC Merkez Bankası, Devlet Planlama Örgütü.

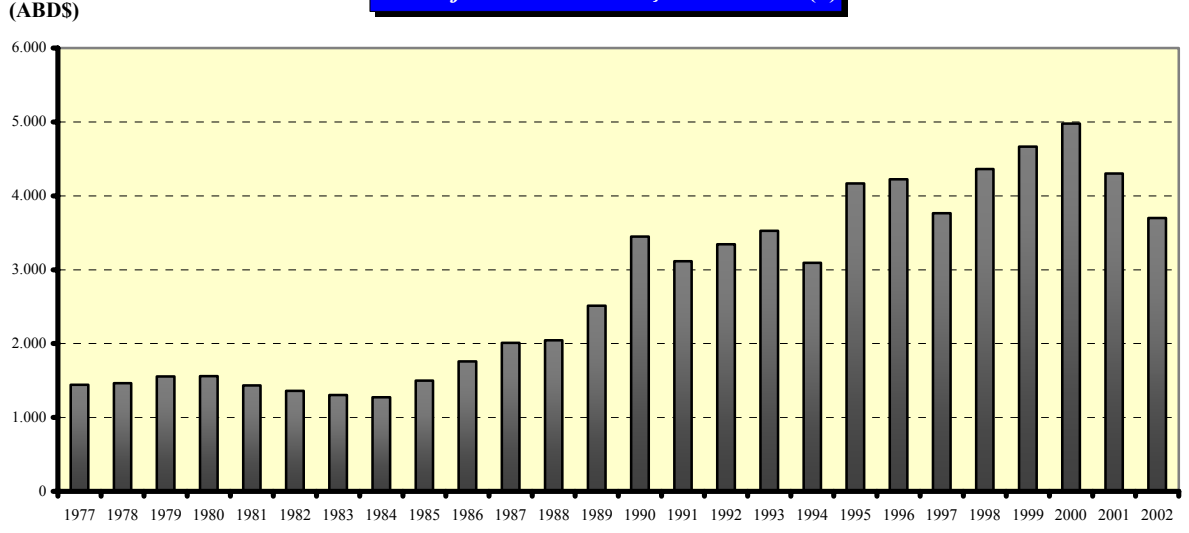
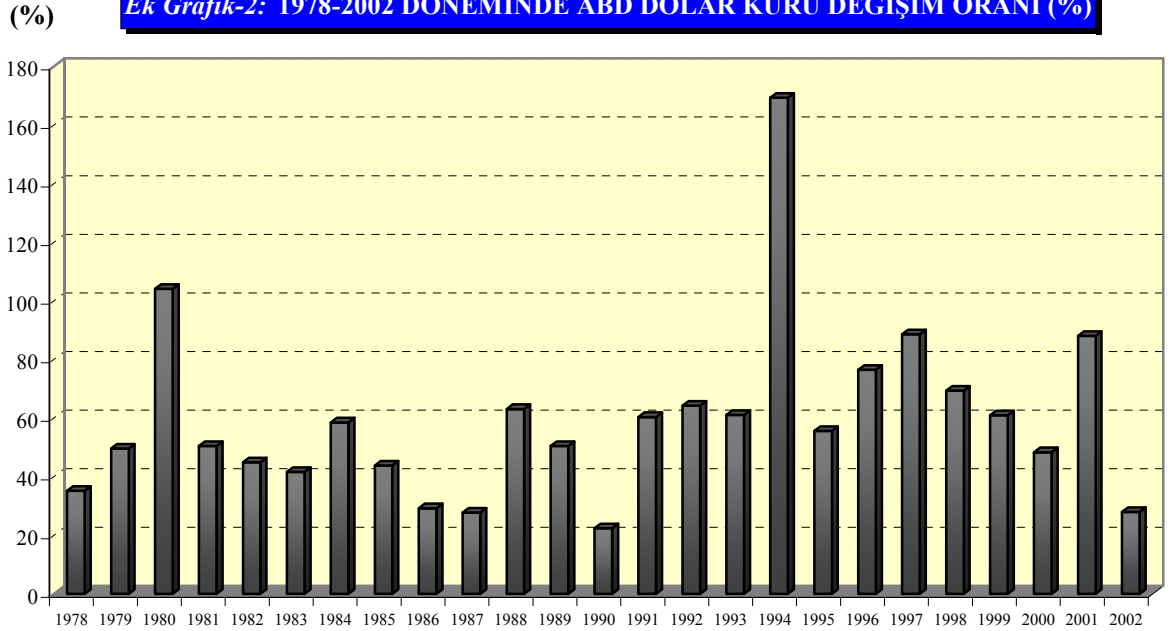
Ek Tablo-14: NAKİT DEĞERLER, YASAL KARŞILIKLAR VE HAZİNE BORÇLARI TOPLAMI			
YILLAR	KKTCMB NAKİT TOPLAMI (ABDS)	KKTCMB YASAL KARŞILIK TOPLAMI (ABDS)	KKTC HAZİNE BORÇLARI TOPLAMI (ABDS)
1984	19.653.846	4.276.888	-
1985	28.245.645	6.656.794	3.484.320
1986	37.335.099	7.434.805	4.635.761
1987	59.138.507	15.506.855	3.438.114
1988	76.082.736	23.872.129	-
1989	87.134.141	32.642.323	-
1990	95.656.303	39.869.428	8.540.789
1991	100.612.140	42.152.402	4.926.273
1992	115.038.223	53.210.878	8.765.932
1993	108.105.270	60.965.420	17.637.258
1994	111.543.350	62.486.080	50.334.948
1995	41.728.752	73.768.114	156.150.568
1996	46.518.944	92.663.104	109.947.205
1997	85.776.964	156.446.583	97.098.648
1998	55.048.430	117.521.000	121.965.306
1999	53.273.546	129.522.813	151.082.617
2000	50.660.080	125.092.615	187.699.839
2001	128.556.662	119.746.682	125.744.056
2002	242.069.975	156.849.901	120.209.516

Kaynak: KKTC Merkez Bankası, Devlet Planlama Örgütü.

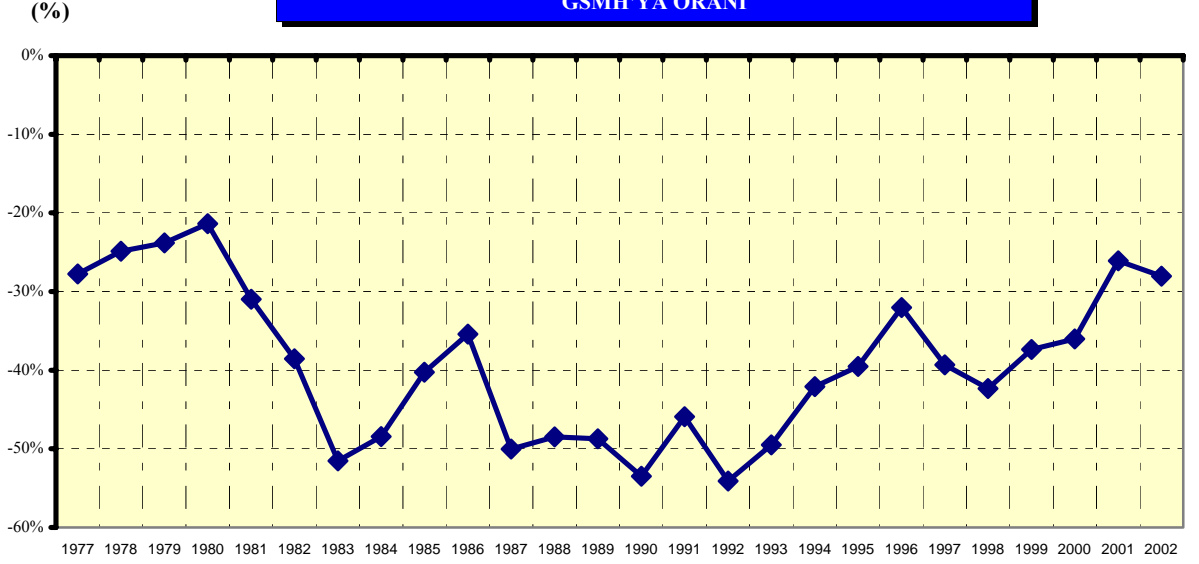
Ek Tablo-15: HAZİNENİN KULLANABİLECEĞİ BORÇ MİKTARININ YASAL ÜST SINIRI İLE GERÇEKLEŞEN BORÇ ORANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

YILLAR	BÜTÇE ÖDENEKLERİ TOPLAMI (MİLYON TL)	BÜTÇE ÖDENEKLERİ TOPLAMI (ABDS) (I)	YASAL ÜST SINIR ORANI (%) (II)	YASAL SINIR TOPLAMI (ABDS) (III)	TOPLAM HAZİNE BORÇLARI (ABDS) (IV)	TOP.HAZİNE BORÇLARININ TOP. BÜTÇE ÖDENEKLERİ İÇERİSİNDEKİ PAYI (IV)/(I) = (%) (V)	TOP.HAZİNE BORCU İLE YASAL ORAN ARASINDAKİ FARK (V)-(II)
1990	513.722	175.511.681	%5	8.775.584	8.540.789	%5	%0
1991	1.013.030	199.651.163	%5	9.982.558	4.926.273	%2	%-3
1992	1.502.707	175.652.484	%15	26.347.873	8.765.932	%5	%-10
1993	2.573.000	177.963.757	%15	26.694.564	17.637.258	%10	%-5
1994	4.617.048	120.245.019	%15	18.036.753	50.334.948	%42	%27
1995	14.338.326	241.703.348	%15	36.255.502	156.150.568	%65	%50
1996	29.241.205	272.272.089	%15	40.840.813	109.947.205	%40	%25
1997	44.832.639	219.182.278	%15	32.877.342	97.098.648	%44	%29
1998	94.895.548	303.756.151	%15	45.563.423	121.965.306	%40	%25
1999	176.321.641	326.789.040	%15	49.018.356	151.082.617	%46	%31
2000	320.526.839	477.619.108	%15	71.642.866	187.699.839	%39	%24
2001	409.047.834	284.146.438	%5	14.207.322	125.744.056	%44	%39

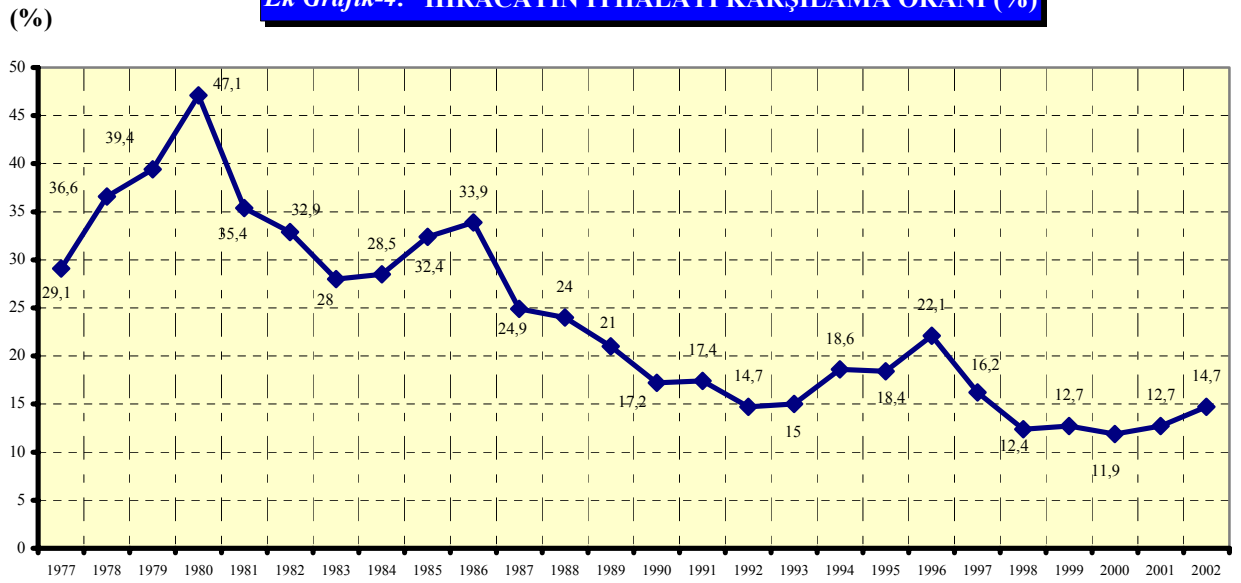
Kaynak: KKTC Merkez Bankası, KKTC Ekonomi Ve Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Örgütü.

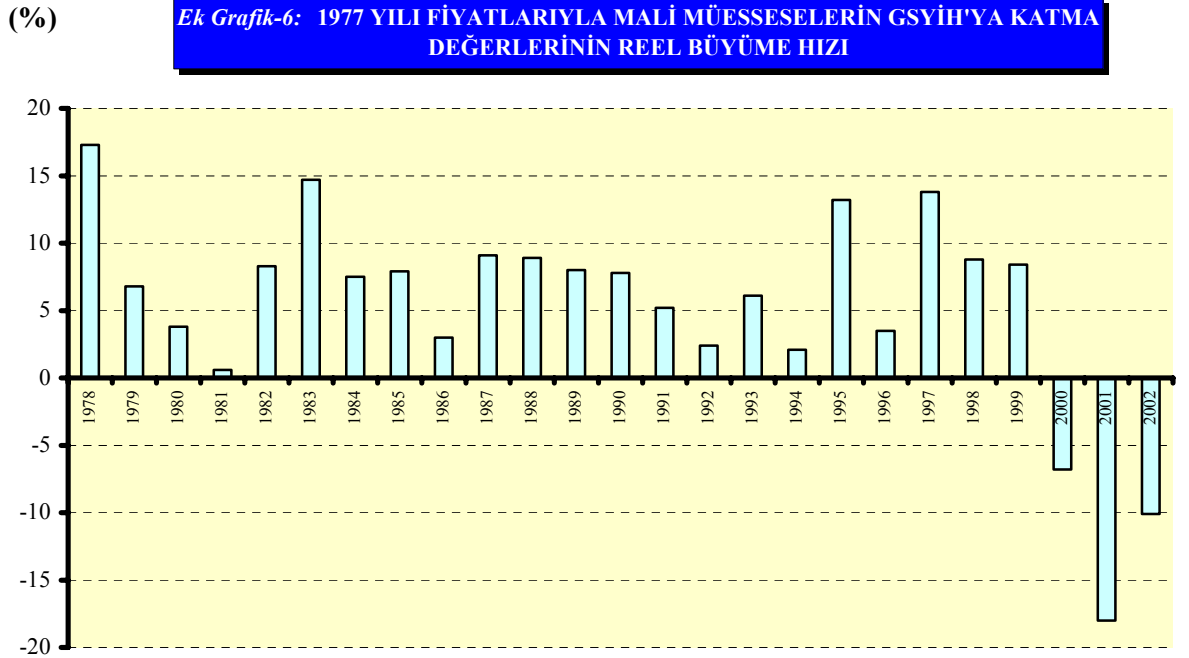
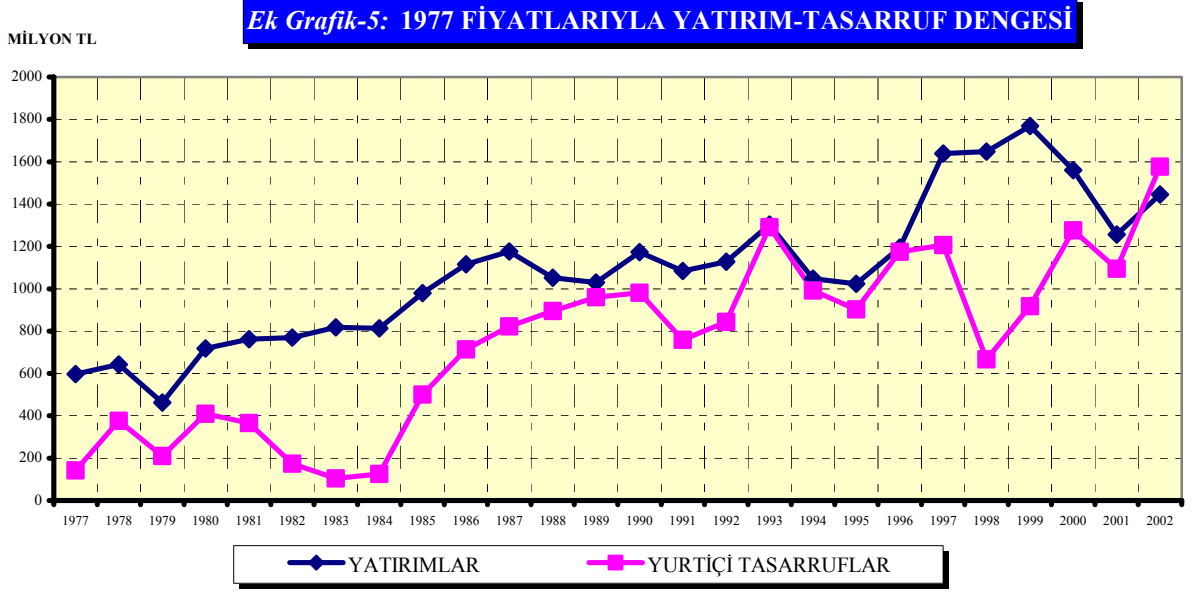
EK GRAFİKLER**Ek Grafik-1: FERT BAŞINA GSMH (\$)****Ek Grafik-2: 1978-2002 DÖNEMİNDE ABD DOLAR KURU DEĞİŞİM ORANI (%)**

**Ek Grafik-3: DIŞ TİCARET AÇIĞININ MİLYON DOLAR FİYATLARIYLA
GSMH'YA ORANI**

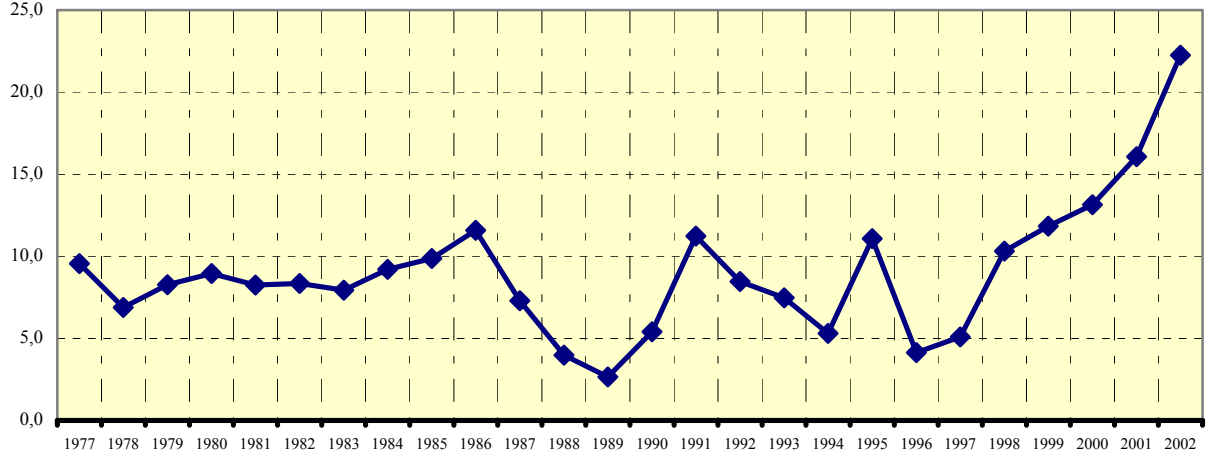
Ek Grafik-4: İHRACATIN İTHALATI KARŞILAMA ORANI (%)

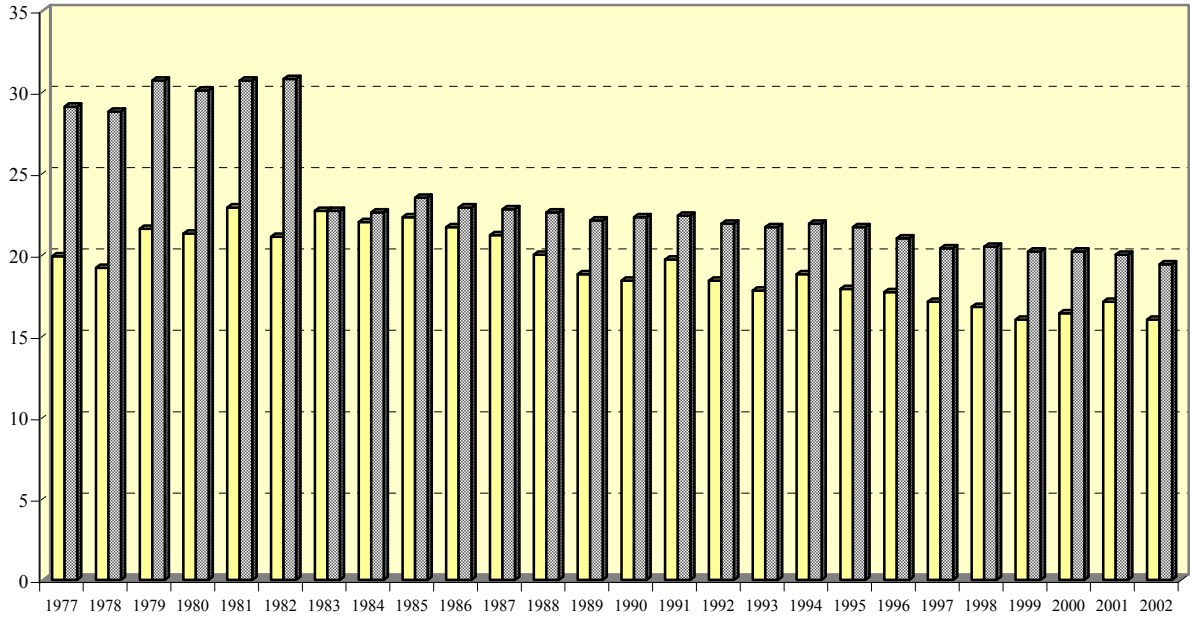
(%)

Ek Grafik-7: BÜTÇE AÇIĞININ GSMH'YA ORANI (%)

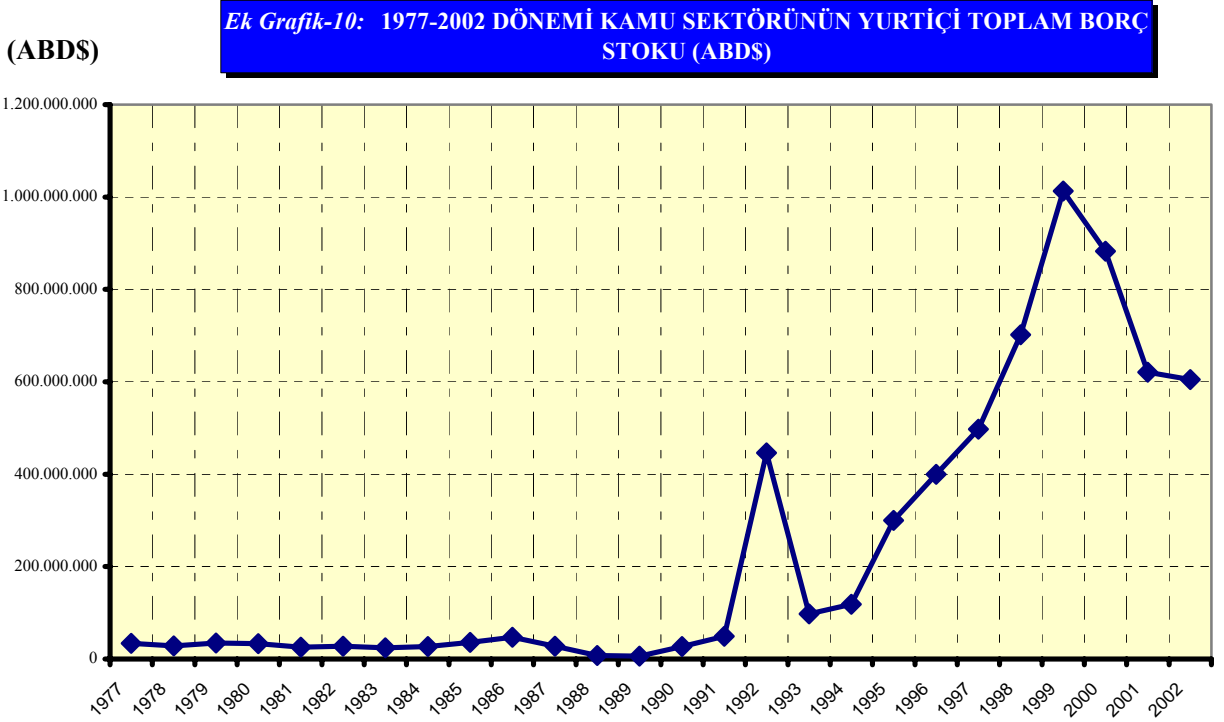
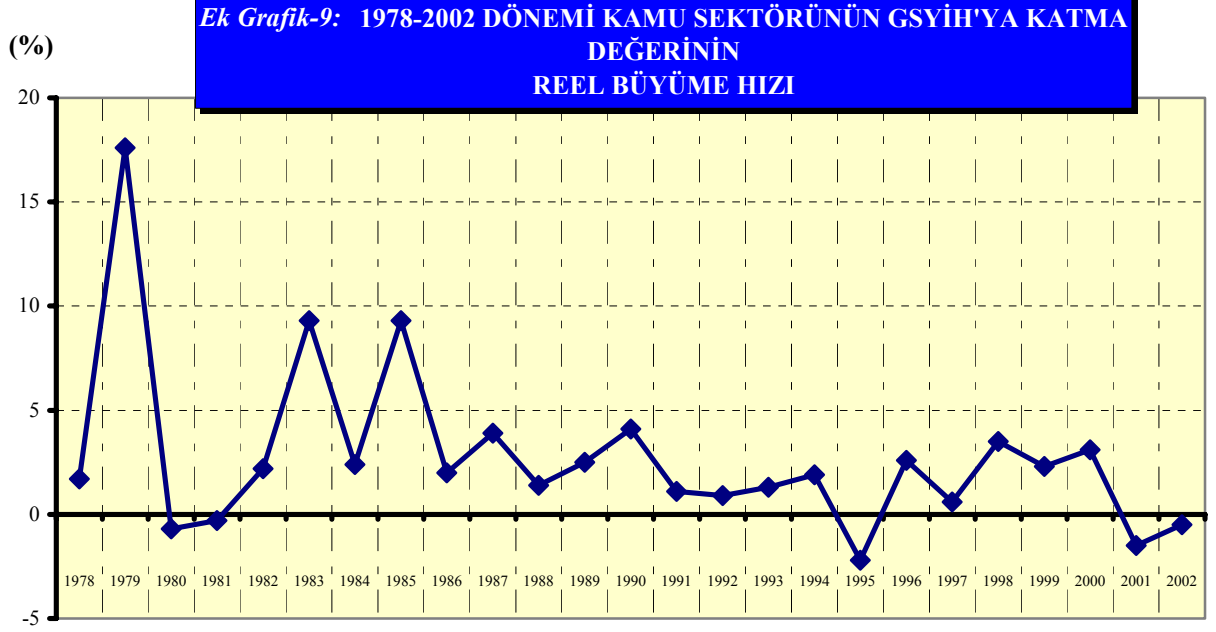
(%)

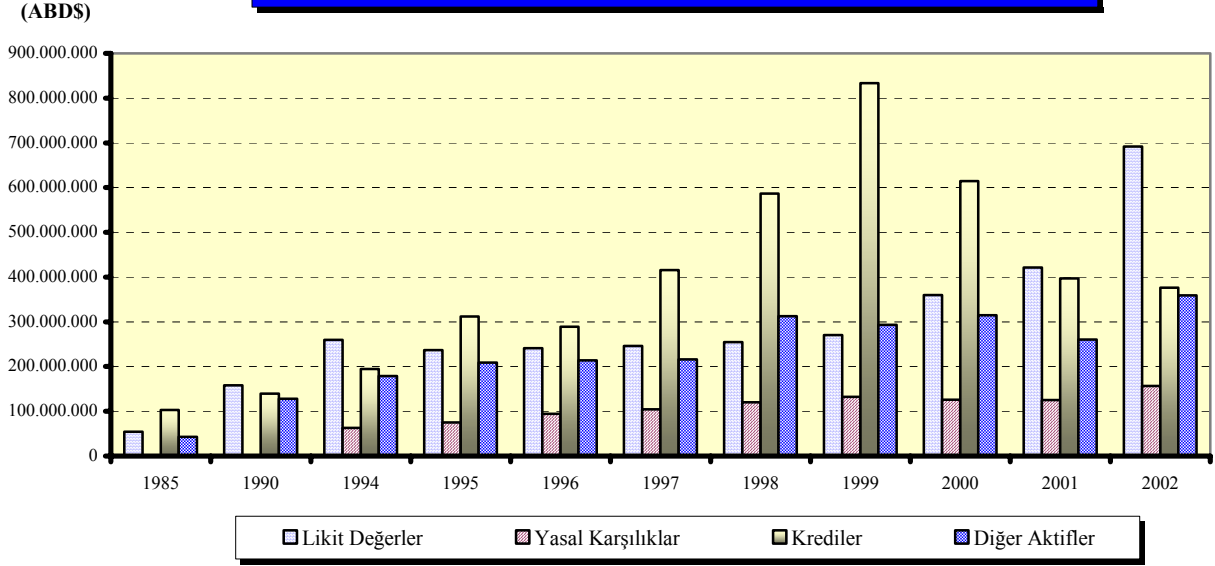
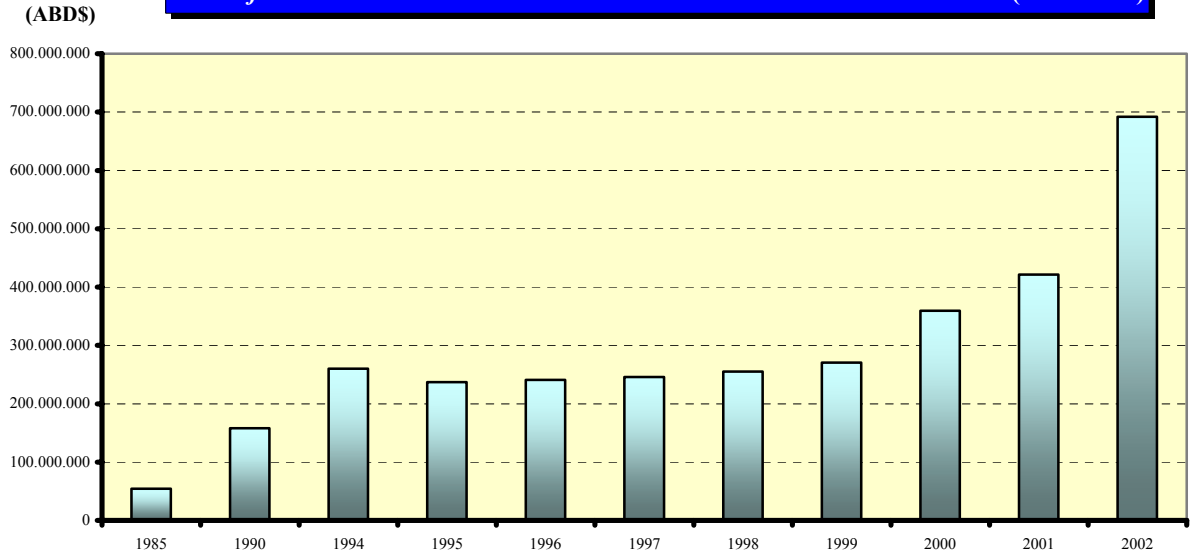
Ek Grafik-8: KAMU KESİMİNİN GSYİH PAYI İLE ÇALIŞAN NÜFUS İÇERİSİNDE KAMU ÇALIŞANLARININ PAYI

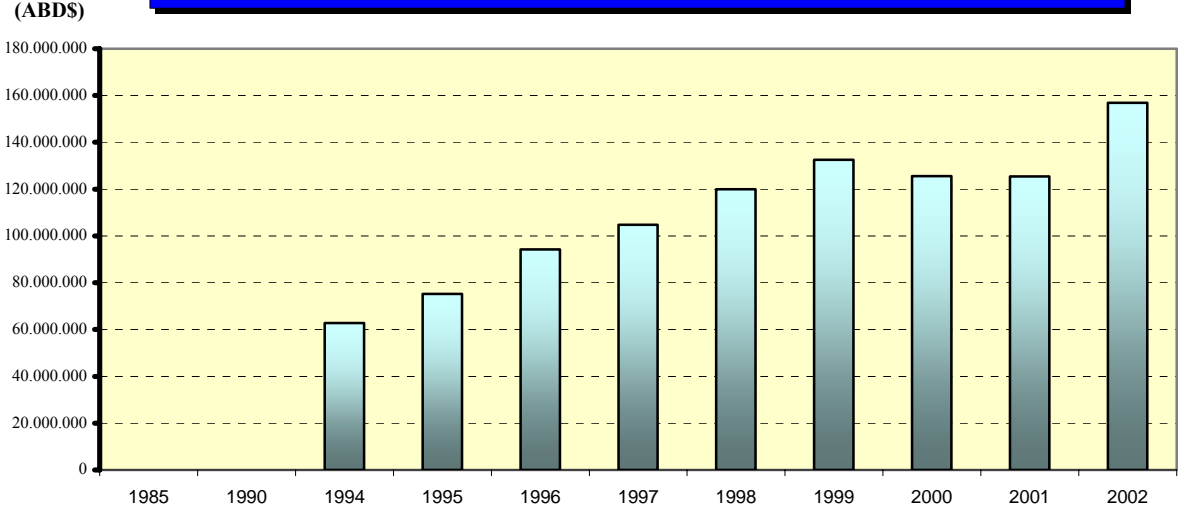
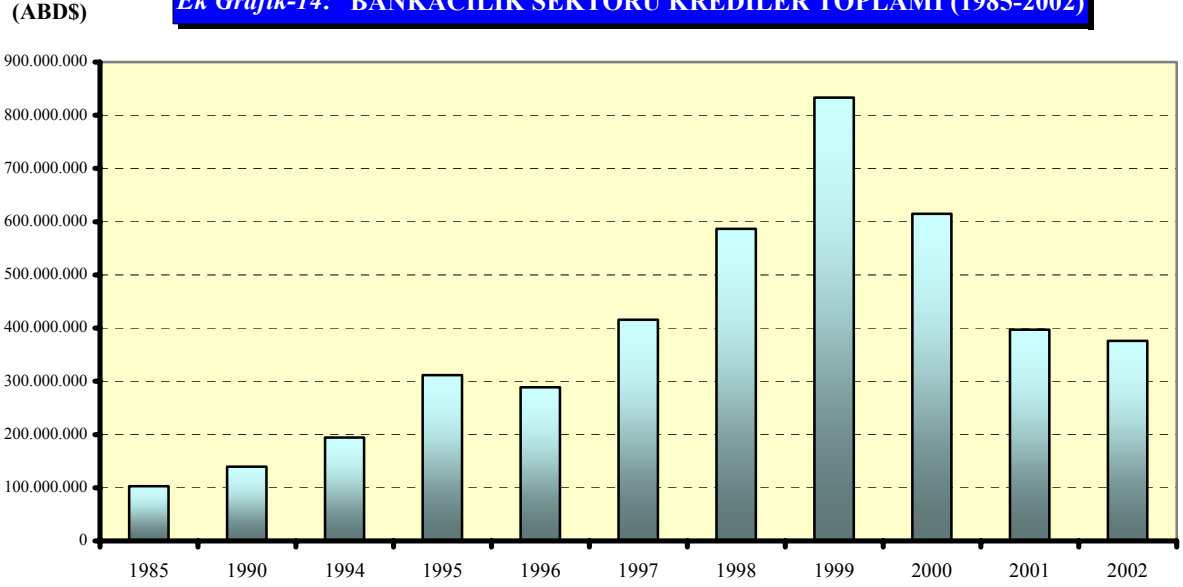
■ GSYİH İÇERİSİNDE KAMU HİZMETLERİNİN PAYI

■ KAMU HİZMETİNDE ÇALIŞAN NÜFUSUN ÇALIŞAN NÜFUS İÇERİSİNDEKİ PAYI

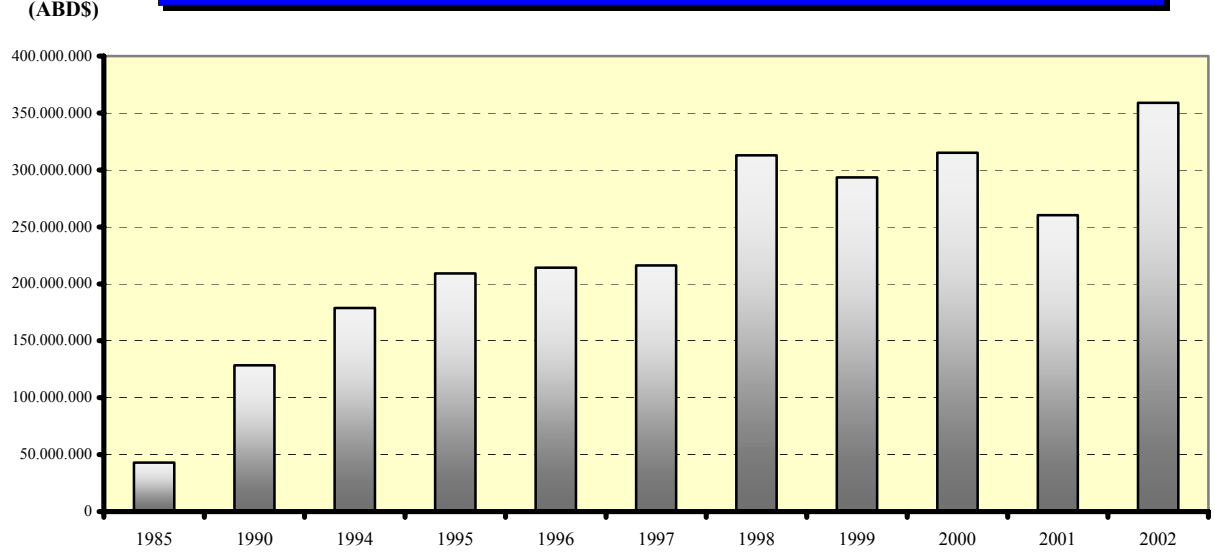

Ek Grafik-11: BANKACILIK SEKTÖRÜ AKTİF ÖZETLERİ (1985-2002)**Ek Grafik-12 BANKACILIK SEKTÖRÜ LİKİT DEĞERLER TOPLAMI (1985-2002)**

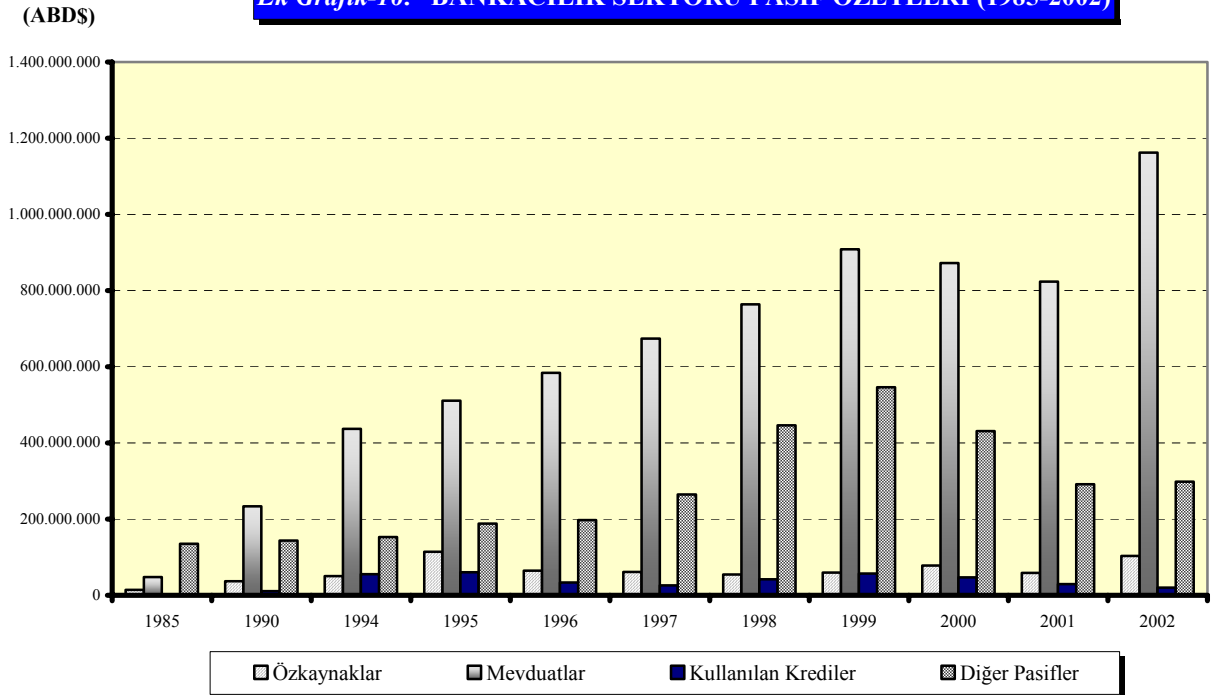

Ek Grafik -13: BANKACILIK SEKTÖRÜ YASAL KARŞILIKLAR TOPLAMI (1985-2002)**Ek Grafik-14: BANKACILIK SEKTÖRÜ KREDİLER TOPLAMI (1985-2002)**

Ek Grafik-15: BANKACILIK SEKTÖRÜ DİĞER AKTİFLER TOPLAMI (1985-2002)

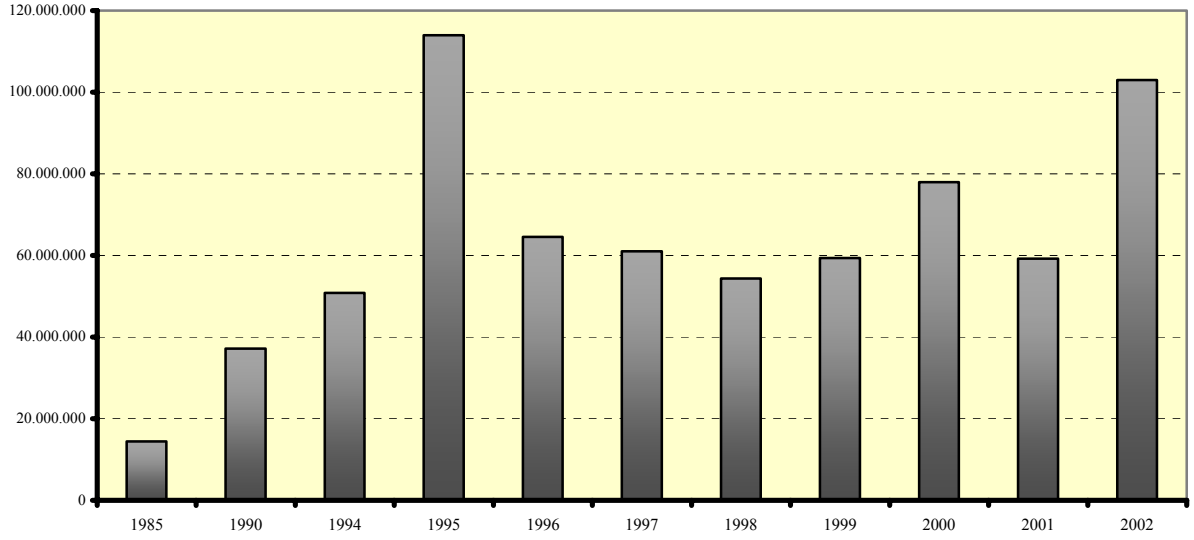

Ek Grafik-16: BANKACILIK SEKTÖRÜ PASİF ÖZETLERİ (1985-2002)

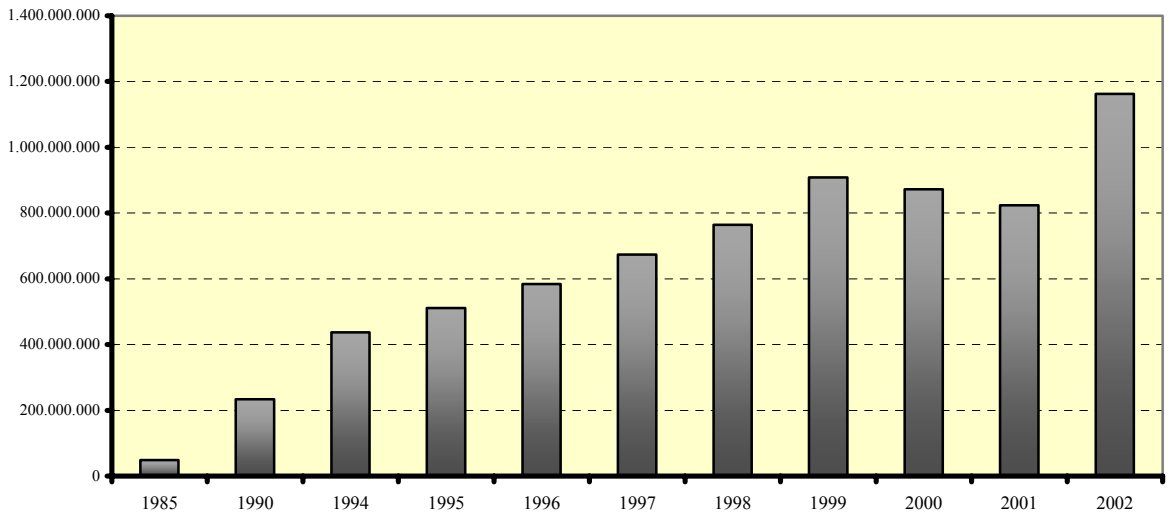
Ek Grafik-17: BANKACILIK SEKTÖRÜ ÖZKAYNAKLAR TOPLAMI (1985-2002)

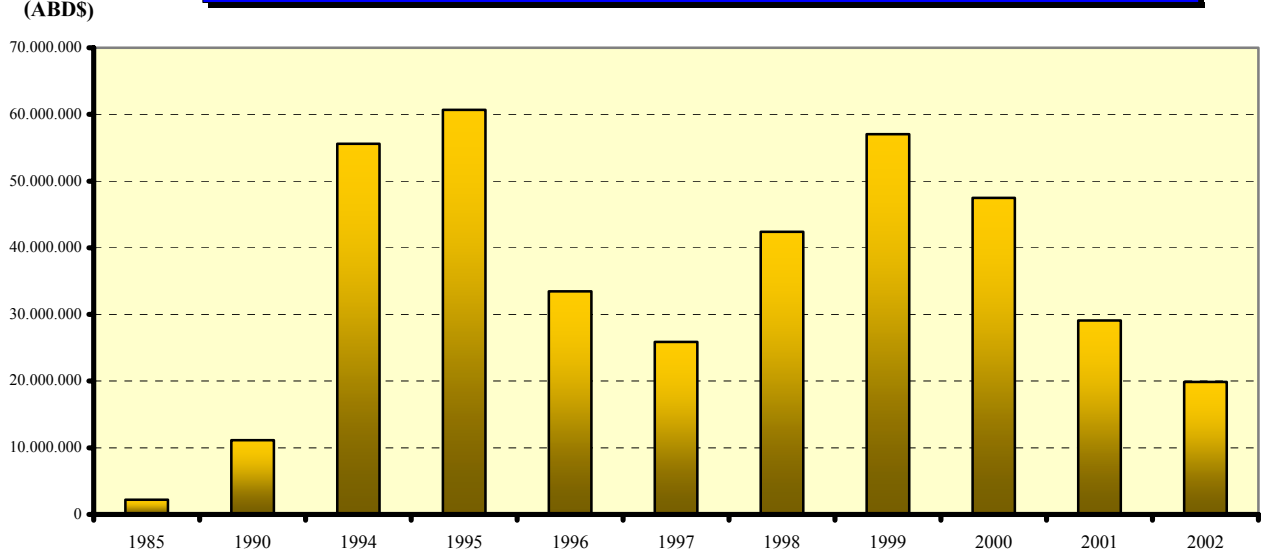
(ABD\$)

Ek Grafik-18: BANKACILIK SEKTÖRÜ MEVDUATLAR TOPLAMI (1985-2002)

(ABD\$)

Ek Grafik-19: BANKACILIK SEKTÖRÜ KULLANILAN KREDİLER TOPLAMI (1985-2002)**Ek Grafik-20: BANKACILIK SEKTÖRÜ DİĞER PASİFLER TOPLAMI (1985-2002)**